

פרשת בא אל פרעה

ואעבור ענין ופרק מתכנסת בדמיון ואמר לך נדעך מי :
(ויקרא יו)

ואעבור עליך

יחזקאל הנביא ע"ה המשיח
כנסת ישראל לנצח שכולה
במקום שאין חומל עליה
והושלכה בלכלוכיה ובניעוליה על פני השד ועבר עליה חומל
ומשיחו וראה אותה מתבוססת בדמיה ובניעוליה והרחיצה
במים ושטף דמיה מעליה ועשה לה כל צרכי הילוד מכריתת
הטיבור והמליחה והחמיל כיראח אותה בסכנה אם לא
יעשו לה אלה הדברים וכמו שהתירו לעשות כל זה בשבט
לחיה חותכין הטיבור דכתיב לא פרת שורך וסרחיצין הקטן
דכתיב ובמים לא רוחצת למשעי כלומר להחליק הבשר תרג'
דלקת צוארו ושעיעות ותי לאתנקרא מן נקור הבש' ומולחין
הקטן דכתיב והמלח לא המלחת ומלפפין את הקטן דכתיב
והחתל לא חתלת' וכשגדלה בבית החומל ראה אותה גדולה
בסימני נערות שדים נכחו ושערך צפוח ואת עירום ועריה
יש מפרשים בעירום ועריה לשון זכר ונקבה כי לפעמי' יקראו
לה זכר כנגד ישראל ולפעמים נקבה כנגד הכנסה וראת
החומל כי היא ראויה לעדי עדים והנה עתה עת דוים לקחת
הוא בעצמו לאשה ובא עמה בנרית והלבישה רקמה וכל
העניינים הצריכין לה כל אותן היפויין והתבששים הכתובים
בתוכחה והו' מליצת המשל' והנמשל הוא על ישראל כשהיו
פעוני' בחומר ובלבנים מלוכלכין ומושלכין בשדות נושני'
ונעזבין אין דורש ואין מבקש להם זכות וצדקה שהיו ראוי'
לגאולה לפי שנסמאו בגללי מצרים ועברו על ברית מילה
ונגלה עליהם הק' והמל עליהם וראה אותם בעין הרחמים
ונתן להם שתי מצוות דם פסח ודם מילה ולכן חזר שתי
פעמים בדמיון חיי בדמיון חיי ואמ' מתבוסס' בדמיון שנתעסק
באותן שתי דמים ולכן ת' ואתגלית' למיפרקון אריגלי קדמי'
ארי אתון מענין בשעבורכון ואמרת' לכן בדמא דמהולת'
אחוס עליכון ואמרת' דם פסחא אפרוק יתכן' ומה שאמר
ואעבור עליך כמו שנא בזו הפרשה ועברתי בארץ מצרים
וענין המילה הוא מקובל ביד חכמי ישראל כי מן הכחוב אין
הכרח אלא דם פסח כמו שכתוב בפרשה ויש רמז דכתיב ושוב
מול את בני ישראל שנית ואמרו חכמים' אל כי יהושע היה
המוהל במצרים ואהרן המורע ומשה המשקה ואע"פ שלא
זכר יהושע בענין גאולת מצרים ואין ספק כי היה עם משה
שהיה בן ג' שנה ועל זה נאמר שנית כי לא נמולו גם כן
במדבר מפני סכנת הדרך שלא היתה רוח צפונית מנשבת
כדאיתא במסכת יבמות פ' הערל ולכן אמר השם היום גלותי
את חרפת מצרים והו' כי רעה נגד פניכם ועל כן אמר משה
בענין הענין למה יאמרו מצרים לאמר ברעה חוצאים' ויא'
ביבמות כי הפריעה לא נצטוו עליה אברהם ויעשו המילה
בצאתם כמו שנצטוו בני אברהם ובמתן תורה נצטוו על
הפריעה ולא פרעו במדבר משום חולשא דאורחא או משום
רוח צפונית למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וחזר יהושע
ופרע וחו' שנית אבל סוגיית ההלכה נרא' כמאן דאמר שלא
מול כלל דכתיב כי מולים היו כל העם הפעצאים וכל העם
הילודים ועל זה אמר בבאן בדמיון חיי על שני הדמים ואמר
אחרי כן רכבה כצמח השדה נתתיך כמו שדרשו' אל במסכת
סוטה בפרק קמא על ענין שנתרכו במצרים משבעים נפש
עד ששים רבוא ואמר כצמח השדה כמו שדרשו' אל שהיו

ילדות בשדות מפחד הגזירה של כל הבן הילוד והיו מניחין
אותן והיו נבלעין בקרקע והקבה מומין להם שני עגולים אחד
חלב ואחד דבש כדאיתא בסוטה ואח"כ היו מכבצין ויוצאין
כצמח השדה יותבאי בעדי עדים רמז למה שהשאלו כלי כסף
וכלי זהב' שדים נכחו רמז למשה ולאהרן וכן הוא אמר
שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה שהם שקולים כתאומים
כמו שכתוב הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן ויש במדרש
כנגד תורה שבכתב ותורה שבעל פה שהגיע העת לקבל
התורה' ושערך צמח שהיו בנייהם חסידים ראוי' לגיונים
כמו שכתוב שערך בעדר העזים ואלו היו יחידים שפירשו
פירכי הרשעים כשעמד עליהם אהרן ואמר להם איש שקושי
עניכם וגו' כמו שכתוב ואודע להם במצרים וגו' ואת עירום
ועריה על בית ישראל רובם שהיו רשעים כמו שכתוב וימרו בני
ולא אבו לשמוע לי וגו' וחיו ערומים מן הכצות' וחזר ואמר
ואעבור עליך ואראך והנה עתך דודים כמו שדרש' רבי
מתתיה בן חרש מאי דכתיב והנה עתך עת דודים הגיעה
השבועה שנשבעתי לאברהם שאנאל בניו ואין בידן מצוח ולא
זכות שיגאלו בו כמו שכתוב ואת עירום ועריה' ואפרוש כפי
עליך שנתתי להם שתי מצות דם פסח ודם מילה והנה שכתוב
גם את ברם בריחך שלחתי אסירך מכור' ועוד יש במלר'
עת דודים כי הוא כמו לחצי הלילה שהוא עת רצון ומכה בח
כל בכור שהיא שעה רצויה בלילה כמו שאם חזר חצות לילה
אקום להודות לך שיש שעות רצויות בלילה כמו ביום ערב
ובקר וצחרים שהם תחלת היום ואמצעיתו וסופו כנגד ג' זמני
אדם העליה והעמידה והירידה ובאמצעית היא עת רצון כמו
שכתוב ואני תפילתי לך ה' עת רצון לשעת הכנחה וכן בלילה
שלשה משמרות ראשונה ותיכונה ואחרונה והתיכונה היא
יותר עת רצון מכלם וכנגד אלו השלשה זמנים עשו מן הדם
שלשה הזיות על שתי המזוזות ועל המשקוף כנגד שלשה
יודין אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן היות הראשונה
תחלת ידוד והאחרונה סוף אדני והאמצעית מן אהלה והיא
המשובחת ולכן היא על השתים ובעבור כי האסמור התיכונה
משובחת מכלם לכן רוח צפונית היתה מנשבת בחצות לילה
ובכל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם
רוח צפונית והשעם יש אומרים דלא ליבדור ענני' ויש אומרי'
שהיו נוזפים וכן המסקנא שם ביבמות שהיתה נושבת בחצי
הלילה שנאמר ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור ושאלו שם
מאי תלמוד מזה הכתוב וכתרץ שהיא עת רצון כמו שאמר
שם כנור היה תלוי לו לרוד על מטתו ובחצי הלילה רוח צפונית
מנשבת בו והיה מנגן מאליו ומיד עומד ועוסק בתורה ונותן
הודאות לשם ומירש רבינו האי' אל שהכנור היה עשוי בחכמה
גדולה שבכל ימות השנה בקיץ ובחורף בחצי הלילה פסח
היה מנגן מאליו ואין ספק שכיון דוד באות שעה לענין גדול
שהיה עת דודים כי המשפט והצדקה הוא בחיבור שלם ועל
זה אמר חצות לילה אקום להודות לך על משפטי' צדקך'.

רמז לשני המשפטים הרעה והקשה ואמר צדקך לרמוז
לצדקה המשלמת בין המשפטים ולכן נעשתה מכת בכורות
באותו עת וכתב' וה' הכה כל בכור הוא ובית דינו באותו
עת נעשה גם לאברהם במלחמת המלכים כמו שכתוב ויחלץ
עליהם לילה ומקובל הוא בידינו שהתחיל להלחם מתחלת
הלילה עד חצות ובאותה נקודה שהשלים אברהם להנצח
באויביו התחיל הק' להגלות במצרים ולהניח כל בכור והיו
שאמר כחצות ולא אמר בחצי ולשון כחצות הוא מקור חילוק
ופילוג ובאמת יש לר' מדרש אחר בברכות בפרק קמא שמא
יאמרו אצטניני פרעה משה כדאי הוא וכו' וכבר בא לר' אל
מדרש במה שאמר הסתו ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאכי

והנידא הנכונה אני ולא השליח בהא הידיעה כלומר כי זאת המכה לא תעשה על ידי מלאך שלוח מאתו במגפה כענין סנחריב ולא על ידי שרף לא על ידי אספקלטור שלו שהם השרפים שמהם תצא אש שורפת כענין אליהו בשרי חמשים אני ולא השליח הידוע והוא המלאך הגדול הנקרא מטטרון כי פירוש המלה מורה הדרך וירצה לומר ולא השליח לבדו אבל השם הגדול יעשה משפטים והשליח הוא הרצועה והמקל וכשהרגיש פרעה בזאת המכה נכנס חרדה בלבו לא מן המתים כי עדין נשארו לו עם הרבה אבל בראותו שנעש' הדין בשרי מעלה ובאלדיו הבין כי זה העולם עלינו ונתאמת לו השם שאמר תחלה לא ידעתי את ה' וזה נודע לו בבקר כשהלכו לבית תועבותם שהיו מקברים מתים כמו שנאמר ומצרים מקברים את אשר הכה בהם כל בכור ובאלדיהם וגומר עשה השפטים ואף על פי שבלילה התחיל המכה ובכח ממשלתו לא הגין עליו ועל זה הבין כי השם כח הכחות ועל זה הכביר לבו עד שיגיע לזו השעה אחר שהוא הרשע תחלה בחמשה מכות הראשונות דכתיב בהם ויחזק לב פרעה ואמר ומה שאלו כי בעבור שאמר פרעה ורב מהירות קולות וברד ולא שאל על המטר וכן חזר לו משה הקולות יחדלו והכר לא יהיה עוד והשם פסק גם את המטר דכתיב ומטר לא נתן ארצה חרה למשה ואמר לו השם אל תישומם שאני עשיתי זה למען שתי אותותי אמר על זה המכה שהיא מכת בכורות שנרמז לאברהם במלת דן אנכי דן נוטריקון דם נגע וזהו שנאמר כאן עוד נגע אחד ומלת אנכי רומז למדע שאמרנו בפסוק ועברתי כי השם בכבודו הוא המכה ולכן אמר הנביא עת דודים רמו לאברהם ולדוד שנקראו דודים וצוה השם לישראל שלא יצאו איש מפתח ביתו עד בקר שלא יאמרו המצרים גנבים או לסטים הם שיוצאים בלילה אלא שיהיו יוצאים ביד רמה ועוד שלא יזקו בכרת המלאכים המשחיתים שירדו עם השם וכן הוא שנוי במכילתא ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר מניד שמשנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע וכן הוא אומר לך עמי בא בחדריך ועוד כתיב ושכתי כפי עליך עד עברי והענין לפי שהקדוש ברוך הוא עובר במצרים ויוצאן עמו ספקלטורין משחיתין ובראותם כי השם הוא המכה סבורים הם שהם עושים רצונו וזהו שאמר הכתוב ולא יתן המשחית כשאר המגפות ולכן נהגו האבות והנביאים דרך ארץ שלא לצאת בלילה שנאמר וישכם אברהם בבקר וישכם יהושע בבקר וישכם שמואל לקראת שאל בבקר והלא דברים קל וחומר ומה האבות והנביאים שהיו הולכין בשליחות קונם שומרים עצמם מן המזיקין כל שכן אחרים וכן הוא אומר תורח השמש יאספון וגו' יצא אדם לפועלו עד כאן במכילתא כוונתם שיש לו לאדם לשמור עצמו מן הסכנות כמו שאמר לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב ואמרו לא יצא אדם בלילה קודם קריאת הנבר ואוקימנא עד שישלש וצוה להגיע הדם אל המשקוף ואל שתי המזוזות ואינו כדברי רא שתוא כדרך והתות תלוי כי שם היה המלא המכה וצריך תלוי להבחין בין צדיק לרשע אבל בכאן השם הוא המכה ועוד כי אלו השפלות הם בפנים מן הפתח דכתיב לכם לאות ואמרו חכמים אל לכם לאות ולא לאחרים לאות אבל הענין הזה גדול רמו לעשרה המאמרות ולעשר הדברו ולעשר אספקלריאות המאירות שהם שמותיו של הקבה ומשה הפך והקדים המשקוף לענין כי כן כתיב וזכרתי את בריתי יעקב כי המזוזות הם אברהם ויצחק ימין ושמואל ויעקב המשקוף המכריע כי הוא מלשון השקיפה ממעון קדשך מן השמים שהוא לשון רחמים ויש אומרים כי טעם שלא יסא השם בקדוש במצרים

ולכן לא רצה משה לכתבו בסדר קדושות ורבותינו אל נתנו סימנין באלו המשמרות בכרכות שרומזות אלו המזוזות והמשקוף אמרו משמרה ראשונה המור נוער שנייד כלבים צועקים ג' תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרות עם בעלה ויש בדברים אלו ענין גדול ולפי פשט הדברים הוא כמו פרק שירה או שנבעלי חיים נתן להם דעות ורורות בזה שכוונתיהם עושין זה כמו שאבדו אל אין לך כל עשב ועשב מלמס' שאין לו כול מלמעלה ומכה אותו על קדקדו ואומר לו גדל וכמו שנתוב הללו ה' מן הארץ תנינים וגו' ויש מפרשים בדרך אחרת כי היא נושלת לכוונת האדם כי במשמרה הראשונה האצטומא נגזרת ועושה פעולה והוא החמור נושא סבל והשנייה האברים שבהם התאווה לוקר' חלקם וצועקים שניה והשלישית עשו כלם געולתם ואשח מספרת עם בעלה בתיקון ביתה ובהומנת צרכיה ויש מפרשים בדרך אחרת כי מה שזכירו בבית ג' משמרות היו הלילה וסימניך חמור נוער וכו' כי חמור נוער רבו שיהיה האדם ער ויעסוק בתורה המשמרה הראשונה נבו החמור שהוא נוער ונתיב קומי רוני בלילה וגומר כלומר בראש אשמורת האשמור הראשונה ישנה כלבים צועקי באשמור' שניה סימן לשניה שישן באשמורת שניה לתת לו חלק בהן ויוני ויעשו פעולתם שלישית שכדבר עש בגיבתו ויקדים לתפלה ועל דרך הפנים הוא רומז לכוונות ולמשקוף חמור נוער דכתיב וישכם אברהם בבקר ויחוש את דמורו והוא ברוגז רחם תזכור והוא רמז איברים וכן קריב בפנים ויקח רומח בידו ובמלך המשיח רוכב על המור ובמשחית וירכיבם על החמור בהא הידיעה ודרשו אל שהוא החמור של משיח ושל אברהם ואין ספק שאותו החמור יצא עד המשיח וכלבים צועקים פחד יצחק ואמרו ביבמות כלבים צועקי מלאך המו' בא לעיר והוא לכלל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו כי משם הקטיגור והדם והחרב ואשה מספרת עם בעלה רומז לאשת חיל ותקם בעוד לילה והתג טרף לביתו וגו' כי מקבלת פרס מבעלה והיא עת דודים והיא שעמדה לאבותינו ולנו והתינוק היונק רמו לשר העולם מטטרון ככן שאמר נער הייתי וגו' פסוק זה שר העולם אמר וצוה השם לישראל כי הפרשה לעשות זכר לנשים הללו שנעשו במצרים האחת לקדש חדשים וצד לחדש ניסן שיהיה ראשון לז' לחדש השנה לזכור תמיד ולכן אין שמות לחדשים אלא ראשון ושני וכו' שגבור תמיד ניסן כלומר שני לניסן כמו ימי חשבוע שהם זכר לשבת לקיים מצות זכור וכן בכאן זכור את יום הזה ואפילו תשרי שבו נברא העולם נקרא אותו שביעי ומה שמצאנו ירח האיתנים נקרא על שם שנילו בו האבות איתני עולם חדש יום שנותן הוד והדר בעולם בול שמתחילין העלים ליכול ויש אומרים שהוא מניית מכול שבו באים הנשמים ואפילו באלו מזכיר ואומר בירח האיתנים בחג הוא החדש השביעי ובענין קדוש החדש יש ענין בסוד שאמרו אל הראהו הקבה למשה ואמר לו כוח ראה וקדש וזו היא ברכת הירח שאנו אומרי עטרת תפארת וגו' ומה שאמר אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני שכינה בכל החדש וחדש דים הילכך מברך מעומד ואמרו כתיב הכא החדש הזה וכתוב התם זה אלי ואנוהו וזהו מאמרם בקידוש החדש דור מלך ישראל חיוקים ויש במדרש ענין גדול בזה אמרו במדרש על פסוק ורב שלום עד בלי ירח עד שלא הוציא הקבה את ישראל ממצרים ברמז הודיעם שאין המלכות בא להם אלא עד לז' דור דכתיב החדש הזה לכם וגו' הלבנה ל יום ומלכות שלכם ל דור הלבנה יום ראשון של חדש מתחיל ומאיר ונוספת עד ט' יום ודעקס שלה בתפארת מלך

והש' ישמע תפלתנו כמו שאמרו משל לעבד שהקיש בפה
המלך בא המלך אם מצאו שם מקבילו ומכניסו ואם לא מועם
עליו. ופה שאנו אומרים השכיבנו בין גאולה לתפלה היא
כגאולה אריכתא שמוכר בה ענין המשחית שיצילנו השם
מפגע רע ויגן בעדינו ויסיר ששן מלפנינו והוא מענין הגאולה
זמן שאנו אומרים ברוך ה' לעולם וחיותו ביראו עינינו הוא
שאין אנו עוקרין המנהג הראשון והיו אומרים אלו הפסוקים
שיש בהם י'ח שמות כנגד י'ח ברכות ואומר קדיש ואחר כך
מתפללין בבתייהם שלא יהיו וזהו גם כן לסמוך כי הפסוקים
במקום תפלה והגדולים היו פוחים בזה והיו חותמין בחול
ובשבת אבל אין לשנות המנהג הזה וגם בשבת לא היו
אומרים ושמו בני ישראל ובמקומו שאומרים אותו וחותמין כמו
בחול הוא מנהג טוב אבל אנו לא נהנו כל זה לסמוך גאולה
לתפלה. ועוד נצטוו לשים מזוזה בפתחינו לזכור חסדי
השם במתפלה ובקש בקר וערב כי זכירת האותות והמופת'
הוא עיקר גדול באמונתנו כי השם לא יעשה אות בכל דור
ודור לעיני כל כופר ולכן צוה אותנו שנעשה תמיד בזכרון
ונעתיק הדברים לבנינו ובנינו לבניהם ובניהם לבניהם עד דור
אחרון. כי הקנה מזוז בזה כבר הורה בחידוש הקול וההשתנה
ונבואה ובחוסד השם עלינו ולכן הזהירו היו זהיר במצוה קלה
כבמורה שאין אתה יודע מתן שכר של מצוה והוא כוונת
כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא ברצונו בראנו
והוא כוונת התורה שאין לנו טעם אחר ביצירה מלבד זו וכוונת
רוממות הקול בתפלות ובכתיב כנסיות וזכות תפלת הרבים
אמרו במדר' על תפלת גדעון שאמר ואיה כל נפלאותי בוקר
גדול שהרים קול בתפלתו בכח גדול אמר לו הקנה לך בכוחך
זה והושעת וגו'. בזכות כח זה לך והושעת את ישראל כן
בזכות התפלה וברוממות הקול כיא הגואל וישעיו ויוליכנו
לבית תפלתנו בית קדישנו כדכתיב והביאותים אל הר קדיש
ושמחתם. וגומר:

פרשת ויהי בשלח

ראו הליכותיך שלדים כלכות עלי עלכי נקדם: קדמו מרים
ספר כוננים כקול עולות תופפות: בעקפלות כרכו ס' עקור
(ספלים סס)

ראו הליכותיך

הכתובים הללו דרשום
אל על ישראל כשנכנסו
ביום כי הגיעו למעלה
הנבואה כלם קטנים וגדולים ואף הנשים וכמו שאמרו ראתה
שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי ואמרו כלם
שירה ואפילו העללים והיונקים ואפילו העוברים שבמעין
אבם אמרו שירה וחזקו זה מאלו הפסוקים. ואתחיל לבאר
אותם. ראוי לכתוב אלדים. רמו בכאן דוד שני עניינים
האחד כשהיו הולכין ישראל אחר הענין ואחר השכינה כמו
שכתוב בזה הפרשה. וה' הולך לפנים יומם כי הסב אותם
דרך המדבר אף על פי שחיו יכולין ללך דרך ארץ פלשתים
דרך קרוב. ועוד במדרש כי ארץ פלשתים הוא מארץ ישראל
ולכן היה גר שם יצחק כי לא היה יצא חוצה לארץ שהוא
עולה תמימה כמו שנאמר לו אל תרד מצרימה. וההולכים
במדבר שהיה ת'ת' על ת'ת' פרסה נחש שרף ועקרב וכמו
שאמר הכתוב משא בהמות נגב בארץ צרה וצוקה לביא ולרש
מהם אפעה ושרף מעופף ויש בזה ששה טעמי האחד פני
המלחמה

והלאה הולך וחסר עד ל' יום וביום ה' אינה נראית כך ישראל
מאברה עד שלמה ט' דורות אברהם התחיל להאיר שנאמר
מ' העיר ממזרח. בא יצחק והאיר יותר שנאמר אור זרוע
לצדיק. בא יעקב והוסיף שנאמר והיה אור ישראל לאש
ואחר כך יהודה פרץ וחצרון עמינדב נחשון שלמון בועז עובד
ישי דוד כיון שבא שלמה נתמלא דיוסקוס של לבנה וישב
שלמה על כסא ה' למלך. בכסאו של הקדו ברוך הוא נאמר
זדמות פניהם מרא האופני וגו' ובכסאו של שלמה ארינושר
ומרא אופ' בכסא הקבה לא יגד רע. ובכסאו של שלמה
אין ששן ואין פגע רע. הקבה על שבעה רקיעים ושלמה שש
פעולות לכסא והוא על השכיני הרי נתמלא דיוסקוס של לבנה
ומשם והלאה התחילו המלכים לפחות רחבעם אביה אסא
יהושפט אחזיה אמציה עוזיה יותם אחז יחזקיהו מנשה אמון
יאשיהו יהויקים צדקיהו ואת עיני צדקיהו עור חסר אורה של
לבנה. כל אותן השנים אף על פי שהיו ישראל חושאים דיו
האבות מתפללין עליהם שני שאו הרים שלום לעם וגו' והיו
רוב שלום עד בלי ירחיקל אותו הזמן נבא הושע ואמר ואיש
לא יצילנה מירי. ואף כי הושע תמה זכות האבות ונשאור
זכות הקבה וזהו נפלה ולא תוסף קום בתולות ישראל ואע"פ
שבמערבא תרצו לה לא תוסף בהמסקה קום בתולת ישראל
לא נראה כן מסוף הכתוב נטשה על אדמתה ואין מקימה ואין
זו נחמה ועוד כי פירק העלין שמעו הדבר הזה אשר אנכי
גויא עליכם קנה בית ישראל אבל הענין כי לא תוסף קום
בזכותה כי תהיה זכות אבות ואין מקימה אבל השם מקימה
והיו נדבצו בסוף הענין אקים את סוכת דוד הנפלה וזהו
לסוף ג' דורות מאדם הראשון וזהו ויקרא ה' צלדים האדם
ויאמר לו איכה כלומר לענין האדם שהוא נ'דור קרא עלי
איכה ישבת בדד ות' דורות הם מאדם ועד נח' וי' מנח ועד
אברהם ול' מאברהם עד צדקיהו כמו שאמרו וזהו ישאו הרים
שלום ועל זה אמרו חכמי' שלא נאמר נון באשרי יושבי ביתך
מפני שיש בו מללתן של ישראל דכתיב נפלה רמוז לזה ל'ג'
דורות ולג' עליה הנוכרת. וענין זה רמוז כי הלכנה רמוז לשרא
ולכן נמסר קדוש החדש לישראל דכתיב חודש חזה לכם
ראש חדשים. וכמו אשר תקראו אותם במועד ואם במדר'
אקרא אללדים עליון לאל גומר עלי תינוק בן י'ג' שנה ועברו
בין דין את החדש אינו נהרג. תינוקת בת ג' שנים ויום אחד
אין בתוליה חיוורין עברו השנה בתולותיה חיורות. מעשה
בו יוחנן שראה ערב ראש השנה הלכנה אמר לסחר אנו
מקדישין יתך ואת מיתותיו נער בה ואיכסי' והיו סוד העיבור
שוזוכרין חולל בכל מקו' אמרו בכתובות ר' א' עזר כי סליק לארץ
ישראל אמר פלטי' לי מחדאי כי סמכנה אמר פלטי' לי מתרי' כי
היה בסוד העיבור אמר פלטי' לי מתלת דכתיב והיתה ידי על
הנביאים בסוד עמי לא יהיו ובכתב בני ישראל לא יכתבו ואל
אדמת ישראל לא יבואו. בסוד עמי לא יהיו זה סוד העיבור
ובכתב בני ישראל לא יכתבו זו סמיכה. וא' אדמת ישראל לא
יבואו כמשמענו. ועוד נצטוו וזכ' לוח במדין הבכורי בפרש'
הזאת' ולפי דעת ר'ל היו חתמים ב' בכורות של אב ושל אם
ונצטוו בבכור כל פטר רחם בלבד כי הוא ניכר ומפורסם
ועוד נצטוו בזה הפרשה במצות תפילין שנניח כתב יציאת
מצרים על היד כנגד חלב ועל הראש שבו המוח ב' איברים
הנכבדים שבהם הנשמה ובהם משכנה להיות זכר ליציאת
מצרים תמיד בעינינו ולא נשכח ועל כן אמרו אמת ויציב
דאורייתא שיש בה זכר ליציאת מצרים. וכן בערבית אמר
ואמנה ולכן חייבנו לסמוך גאולה לתפלה אפילו בערבית
כר' יוחנן והטעם כי בזכרנו גאולה מצרים והניסים שעשה
השם עמנו וקירבנו לעבודתו לקלטו נתפלל ככוונה יותר

המלחמה של בני אפמים שדחקו הקץ ויצאו ל שנה קודם כי
 טעו בחשבון שהם מנו משעת הגזירה ולא היה להם למנוח
 לא מצחק דכתיב כי גר יהיה זרעך והם המתים שהחיה יחזקא
 הנביא כי קרוב קרובה היתה שבועת אבימלך דכתיב אם
 תשקור לי ולבני ולנכדי ועדין היו קרובי של אבימלך בארץ
 וה' כי לא נתמלא סאת האמוריים בדכתיב כי לא שלם עון
 האמורי עד הנה י הד' כי האמוריים כששמעו שישראל יוצאין
 ממצרים לעלות אליהם השחיתו כל האילנות וקלקלו כל
 המעינות הה' לייסרם במדבר ולהאכיל המן וללמדם מלחמה
 כי היה מלומדי חומר ולבני' הו' מפני יורדי הים שיוכו לאותה
 מעלה הגדולה שאמרו ועל זה הלכו במדבר באותם שבועות
 עננים ד' מד' רוחות אחד עליהם ואחד תחתיהם ואחד
 לפניהם להשפיל הגבוה ולהרים הנמוך ולהרוג נחשים
 ועקרבים ועל אותן עננים אמרו ראו הליכות אלדים' והענין
 השני רמז להליכת השכינה שהביאם בחורי המרבנה וראו
 לאותן הליכות וזכו לראות מראה מה שהנביאים נתחבשו
 לראותה כי אף על פי שהיה יחזקא נביא גדול וזכה לתשעה
 מראות כמו שהם מוזכרים בפסוק כמראה אשר ראיתי
 וכמראה כמראות וגו' לא זכו לראותה והיה ירא ונתע ואף
 משה רבינו ע"ה נתחבש ואמר הראני נא את כבודך והוצרך
 לשים אותו בנקרת הדבור וגו' וזכה למראות אחרים וזכו לה
 יורדי הים בשלימות גדול אמילו התינוקות כמו שאמרו והיו
 מראין אותו באצבע ואומרים זה אלי ואנוהו וכמו שרמזו אל
 באותן התינוקות הילולות בשדות במצרים שהם חומץ להם
 חלב ודבש מסלע כמו שכתוב ויניקו דבש מסלע והיה
 מגדל ומחיה אותן במדברות ובשרות עד שהיו גדולים ובאים
 לבתיהם כתות כתות והיה השם מראה לכל אחד ואחד וזה
 אביך וזה אמך והיו שאמר בכאן זה אלי מלמד שהכירוהו והיו
 מראים אותו באצבע זה גדלתי וזה חייני בשדות ונתן לי
 דבש וחמאה וזה הליכות אלדים' והמדרש כי אמילו האבות
 והשבים כלם היו באותה מראה על הים דכתיב ויצאין
 בפניו ובמדרש ויצאין בפניו זה יעקב' בכחו זה יצחק'
 הגדול זה אברהם' וכן כל השבים בפני כל אחד ואחד כי
 כל השבים עליו כי כן צו כל אחד ואחד לשבטו שהיו יודעים
 וה' ומה שאמר ויקח משה את עצמות יוסף להודיע כי
 במדה שאדם מודד בה מודדים לו יוסף קבר את אביו כי לנו
 גדול מיוסף וכן משה קבר את יוסף מי לנו גדול ממה אין
 גדול כמוהו לפיכך קברו השם ונתעסק בקבורתו דכתיב
 ויקבור אותו בניא ואמרו פק דסוטה שעמד משה על שפת
 הניאור ואמר משה יוסף הגיע העת שיוצאין ישראל
 ממצרים אם אתה מגלה עצמך מוטב ואם לאו נקיים אנחנו
 משבועתך אשר השבעתנו ידא כתב שם והשליכו ביאור עלה
 שור על שור ועלה באו כל השבטים ועמדו על הים וכתקוטי
 פי' לר' לים תחלה קפץ בנימן וירד דכתיב שם בנימן צעיר
 רודם וגו' כמו שהזכירו במסכת סוטה' והיו שאמר עליו
 הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה' וכי
 ראש השבים היה אלא שהיה ראשון ליורדי הים ועל זה
 נאמר ראו הליכות אלדים' קדמו שרים אחר נוגנים וכל
 נח על השירה שאמרו בים על משה וישראל ואהרן ומרים וכל
 הנשים כמו שמוזכר במדרש' ובמדרש קדמו שרים ואלו
 ישראל אחר נוגנים אלו מלאכי השירה דכתיב ואשמע אחרי
 קול רעש גדול ברוך כבוד ה' במקומו' ואמרו בלם שירה
 והמלאכים בין ישראל והנשים והיינו בתוך עלמות וכן פירשו
 המפרשים שרים תחלה ואחר נוגנים כמו שפירש ירח וכן
 בכאן אחר נוגנים כמו ואחר נוגני ולכן לא אמר אחרי נוגנים
 ואמרו כלם שירה והיה היתה ראשונה מעשר שירות שהיו

עתידת לומר וכבר נאמרו התשעה והעשרית לימות המשיח
 ולכן נקראו שירה בלשון נקבה והעשרית קדש קדשים בלשון
 זכר ונקרא שיר דכתיב שירו לה' שיר חדש והראשונה שירת
 חדשה כי בכלל היה כאב וצער כנקבה שיוולת אבל לעתיד
 יהיה בלי שום כאב וצער כי הכל יהיה שלום ובטח ובזאת
 הראשונה היו אומרים התחתונים אשירה לה' כי נאה נאה
 והעליונים עונין אחריהם כן וכן כלם הם אומרים והעליונים
 כופלים והקבץ מתעלה ומתנאה ב' אף עולמו שברא ושפח
 בכריתו כמו שדרשו במס' סביב שמונה עשר אף ושם העיר
 מיום ה' שמה אל תקרי שמה לא שמה זו היא ירושלם שוכן
 ישראל לראות ירושלם ובית המקדש העליונים כמו שדרשו אל
 וסי' איכא ירושלם למעלה וכו' והיו שמחי שמחה רבה בראותם
 אלו המראות ובראות נקמה באויביהם בפרעה הרשע ובעמו
 ובשלל אויביהם ששללו בית הים שהשליכם הים לחוץ כדי
 שיראום ויזכו לרכוש גדול הבטחת האב הזקן דכתיב ואחרי כן
 יצאו ברכוש גדול כדי שלא יאמרו ועכרם וענו אותם קיים
 בהם ולאחר כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם צוה לשרו של
 ים שיפלוס אותם ליבשה ואמר שרו של ים לפני הקבה כתנת
 שנת לי אתה גזלה ממני אמר לו אני אתך בעבורם אחד
 וחצי שאני צריך אותם לשני טעמים האחד שיראו אותם
 מתים על שפת הים כי יש בבני קצת שאינם באמינים כמין
 שכתוב וימרו על ים בים סוף והשנית לזכותם ולשלל ואם אינך
 מאמין הרי לך נחל קישון ערב מיד פלס ליבשה והקבדה
 ההזיר לו מחנה סיסרא שהיה אחד וחצי כי אלו היו תר רכב
 ומחנה סיסרא היו ט' מאות רכב כדל' והיינו דכתיב באותו
 ענין נחל קישון גרם שגרם כמו שגדפין במגדל ולקחם
 והולכים לים וזהו נחל קדומים ש' הדברים קדומים ואמר
 במדרש והמים להם חומה חמה כתיב ימיו לשרו של ים
 פייסם ומשמאלם מלאכי השרת אומרים לשר של מים אל
 תגע בהם סימנים כי תורה הם מקבלים דכתיב מימינו אשדת
 למו ומשמאלם תמליץ לפניהם ברית מילה מאחריה שליט ועל
 כן משליכין קצת החכמים ציירותיהם לאחוריה כשמתעטפים
 וזוהי יש תשובה לאותם ששאלו למה הוצרך הכתיב לומר
 לפריעה שלח עמי ויהונו לי וגו' ואמר משה דרך ג' ימים ולמח
 היה מכוון לו בלזה' אלו היה שולחם ברגזו שוב להשקותו לא
 מאחר שלא היה שולחם אלא ביד חזקה ובשגשגים גדולים
 ובמכות גדולות היה לו לומר שלח בני להעלותו לארץ טובה
 ורחבה וזבת חלב ודבש באמת הדברים' אבל היה הענין
 מחשבה נכבדת שאו היה אומר כן לא היו משאלין להם כל
 כסף וכלי זהב ולא היו רודפין אחריה אבל עתה הוצרכו לרדוף
 אחר כליהם ושמלותיהם ולהנדם מהם והשם אשר לו נתכנו
 עלילות עשה זאת התחבולה לשתי פנים האחד לקיים ואחרי
 כן יצאו ברכוש גדול' והשני לחנך מהם בים כדי שיהיה לוקח
 ומשלם' וכמו שאמרין במדרש מל' אדם שאמר לעבדו קנה
 לי דג אחד מן השוק' הלך וקנה לו דג מוסרח חרה אף האדון
 אמר ליה ג' אני מטיל עליך או האכל אותו' או תפרע אלה
 זו' או תלקה מאה פלקי' אמר ליה אני רוצה לאכול אותו
 התחיל לאכול כשאכל חציו קצה נפשו ורצה להשליך בני
 מעיו אמר איני יכול לאכול אותו אני רוצה הפליקית' התחיל
 להלקיחו כשלקח מלקיות חשב להוציא נפשו מוב הצער
 אל אני אפרע אלה זו הנה כי אכל הדג המוסרח ולקח ושלם
 ובראות ישראל כל אלו הנסים והמראות שר מצרי' נוסע אחריה'
 שנכנס עתה פחד גדול בלבם בראות שר מצרי' נוסע אחריה'
 התפללו ונתנו שירה והשם היה מתאווה תפלת ועל זה הראם
 לשרם נוסע ועל זה אמר הכתוב יונתי בחנוי הסלע ובכח
 שאמר במדרש חיות משל ליונה שכרחה כן הני' נכנסה

ויהי בשלה

המיטרא היא בפי קצת חכמי אומותינו וגם מה שאמרו ראתה שפחה על הים וכו' כי אמרו היאך איפשר שיהיה ראוי לנבואה מי שאין בו תנאי הנבואה שכבר אמרו ז"ל אין הנבואה שורד אלא על חכם שיהיה שלם בחכמה וגבור ביער ובתאוותיו ועשיר בחלקו והיאך איפשר שהנשים והשפחות יוכלו לנבואה ושתהיה מדרגתן גדולה ממדרגת יחזקאל הנביא והתינוק שאין לו דעת ודבור שיאמ' שירה וכן העובר שהוא כמעט אמו עד שהוצרכו להוציא הדברים מפשטן ואמרו כי אין נאמרין כפשטן וכי הם משלים וחידות בודים פירוש' זרים והם לקדש השם והם עושין מן הקדש חול שאינם מאמינים אלא במה שעיניהם רואות וחושיהם משיגים ומה שהוא חוץ מן השכל ומן השבע אינן מאמיני' בדרך הפלפול' ומי שיש בלבו אמונה ואין לבו מעלה טינא יאמין שהשם בורא חדשות בארץ כפי השעה וכפי הזמן' ועל זה אמר דוד דרך אמונה בחרתי כלומר לעולם בחרתי לי להאמין מה שהוא מקובל בידיו מדרך האמונה ולא הלכתי אחרי עיני ושכלי לבד ולמה נעשה חידות ופשלים להוציא דברי התורה ודברי רבותינו ז"ל ממשמעותם ואם השם נתן מתנה וזו גדול ורוץ שיזכו למרא' הנבואה כל ישראל ראויין ואינן ראויין ואפילו הנשים בדרך מתן תורה שהיו כל ישראל נביאים דכתיב בעבור ישמע העם בדברי עמך וכתוב כי מי כל בשר אשר שמע קול וגומר ולמה גרחקו זה והלא ראינו שאול שלא היו ראוי לנבואה והתנבא והיו תמהים רואיו ואמרו הגם שאול נביאים ואפי' המלאכים ששלח נעשה נביאים ויתנבאו בתוכם כי יש נביא שאינו חכם וזהו מאמרם ז"ל חכם עדיף מנביא כלומר מנביא שאינו חכם דאי נביא וחכם היאך חכם עדיף מנביא הכי חד וזהו תרי' וכתב מורי הרשב"א ז"ל באגרת על זה הענין וזה לשונו אינו כנמנע שיחכם השם יתברך ברגע כל העם שעמדו במעמד הנכבד ההוא ושיהיה בו השפע הגדול במראות אלדים וכאשר אמר בבצלאל ואמלא אותו רוח אלדים והוא קטן השנים מאד כמו שאמרו ז"ל ועוד כתיב אספה לי שבעים איש וגו' וכתוב ואצל מן הרוח וגו' ובשלימה כתוב התבטח והמדע נתון לך וגומר' וכמדבר אמרו ויקץ שלמה והנה חלום עומד על כנו צפור מצפצף וידע מה מצפצף' גם אמרו ז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וגו' ושם אין מקום לראיית גלגלים וארבעה יסודות אלא לדברים הפנימיים נבואיים ואין הדמיון שלקחו בנמנע כמו שלן בלא חכמה ולשחר עמד נביא בנמנע שיתנבא דמור וצפרדע שמין שאר בעלי חיים אין בהם הדבר ולא יתנבאו והמין האנושי מתנבא בשבעו והוא ראוי לצאת מן הכח אל הפועל וענין שאול יוכיח שלא נודע בחכמ' הראויה לנבואה ולא התעסק בה והתנבא עד שתמחו עליו ואמרו הגם שאול נביאים ואל תקשה עלי בפה שאמרו ז"ל אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר כי זה נאמר על דרך הראוי לנביא ואין קושיא לאיש אחד או רבים שרצה השם שיתנבאו לפי שעה או לענין וכל זה לא יקשה למאמיני' החידוש' ואצל שני החלקים בנמנע' אחד הכרחי גמור מצד עצמו כחיות צלע הפרוע גדול מאלכסון או מדה שלא חיה שהיה וכיוצא בזה והוא נמנע גמור מצד עצמו לא ישוער בו האפשרות' והשני לא מצד עצמו אלא מצדנו ובמניעות החכמה מצד הנמשך בשבע שלא מצדנו סלע מוציא מים והים יקרע לשעה וישוב לשעה וישוערדו השמש והירח ולא יזונו מסקומם או ישוב השמש אחורנית ותחית המתים ככללן ואפנים אין כל זה נמנע אצלנו אלא מצד מיעוט הכח הנבראים ולהיות כחם לשנות המושבע בחותם השבע אבל בחוק הכורא יתעלה אינו נמנע אלא מחוייב בחכמתו שאין לתת חסרון ולאות בכח חכמתו שהוא וחכמתו אחד ולא ידענו חכמתו עד שנדע

למערה לנקיקת הסלע ונחש עומד לפניו תמנה ליכנס אינה יכולה מפני הנתש ולצאת אינה יכולה מפני הנץ והיתה מספחת בכנפיה כדי שישמע בעל השוכך כך כשראו ישראל הים סוער ושונא רודף נשאו עיניה בתמלה ולמה עשה הקנה כך אלא שהיה מתאווה לתפלתם' משל למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לפניו בבקשה ממך הצילני מיד הליסטים שמע המלך והציל אותה לימים בקש המלך לישלה לאשה והיה מתאווה שתדבר עמו ולא היתה רוצה מה עשה המלך גירה בה הליסטים כדי שתצטק וישמע המלך כיון שבאו הליסטים היתה צועקת למלך אמר לה המלך לכך הייתי מתאווה לשמוע קולך הדא הוא דכתיב יונתי בחגוי הסלע וגו' כי קולך ערב בתמלה ומראך נאווה במעשים ואמר בחגוי הסלע מלשון יחגוגו וינועו כשכור' בסתר המדרגה פיר' במדרגה העליונה בסתר של מקום רמו למראה שאמרנו' ומה שאמר הראינו את מראך שהיו מראים אותו באצבע ורמו גם כן למראה שהשינו' השמיעני את קולך אמר זה על השירה שהיו אומרים לפניו' ואמרו במדרש כי ישראל אמרו זו השירה כאותה שאמרו' במסכת ברכות ארבעה הם צריכין להודות שהיו בתן כל אותם הארבעה דברים המוכרי' במומור יאמרו נאולי' ה' אשר גאלם מיד צר הולכי מדברות ויורדי הים והיוצא מבית האסורים וחולה שנתרפא וישראל ירדו ליב ויצאו מבית האסורים והלכו במדבר והיו חולים מכובד העול שהכבירו עליהם ועל זה אמרו שירח ועל זה אמרו כי אני ה' רופאך רמו שהיו חולים כי מאחר שלא ישים עליהם מחלה רפואה זו מה שיבא לא שהיו חולים וחולים ואין צריך לתיקון המפרשים שתקנו לא אשים עליך ואם אשים אני רופאך' ועל דרך הפשט ידוע הוא כי מצדדי הרפואה שהחולה כשיחלה להשתדל להסיר הדבר המזיק וכן כשהיה בריא שישמור בריאותו בכוונת לאכול דברים השומרים הגריאות בענין שלא יצטרך לרפואה ושני חלקים אלו הם נקראים רפואה ולכן אמ' בכאן כל המחלה אשר שפתי במצרים לא אשים עליך כי אני שומר בריאותך ולא יבוא החללים עליך' וז"ל דרשו ביאני הרופאך לעולם הנא' כוונתם בכאן כי הרפואה היתה רמו לרפואת הנפש והסרת יצר הרע ומה שהצריך לומר להם זה כי קשה לומר אם שמעו תשמע ותעשה כך וכך כל המחלות וגו' וכי יאמר ארון לעבדו את תעבדני ותשמור מצותי לא אהרונ אחר' ואפילו מי שאינו עובד כראוי רחמי הארון מרובי שאינו רוצה להורגו והיה לו לומר אם תעבדני ותשמור מצותי כראוי אתן לך כך וכך יותר מהחייב שיש לך לעשות לי בכאן וכן בכאן היה לו לומר אם שמעו תשמע לקול ה' וגו' אתן לך חיים ובנים ועושר וכל טוב העולם בדרך הבטחות התורה בפרשת אם בחקותי ובפרשת כי תבא ובה תסתלק הקושיא כי ההבטחה גדולה מהסרת יצר הרע שהוא חולי מצרים והוא חולי רע וכמו שאמרו ז"ל והסיר ה' ממך כל חולי זה יצר הרע ולכן אמר בכאן אם שמעו תשמע ותעשה כך וכך אסיר ממך המחלה אשר שפתי במצרים שהכבדתי לכם בעבור גדול השעם ויהיה זה הענין בדרך בא לישור מסייעין אותו בא לישמא מתחין לו וזהו ביאני ה' רופאך בשכר עשייתך הטוב לפני אסיר ממך כל מקסר ומנוע וזהו יצר הרע בענין שתחיה נקי מכל חולי גשם שתוכה לעולם הנא' כי אני ה' רופאך לעולם תבא הנה דברנו כל הצורך בזה הפסוק חזר ואמר בנקמה ברכו אלדים ה' ממקור ישראל הלא דרשו במסכת סוטה מנין שאפילו עובדין במעי אמו אמרו שירה שנאמר ה' ממקור ישראל מן את מקורה הערה שאותן העובדין שהיו ברחם אמרו שירה וכן אמר עוד כי אפילו עולל ויונק שדי צמו והתינוק השוכך בחיק אמו נשאו ראשם ואמרו שירה וזו

עד שנדע מהותו וכוונתו יתקיימו כל הנסים שנעשו ועתידין להיות ולא נשאר בהם מקפוק בכל מה שאמרוהו הכתוב ולהניח כפשוטו לקיום האמונה ומה שנמשך אחריה אבל במקומות שאין אנו צריכין לכך אם תרצה תקח אותם לפי חכמת הפילוסופיא אם תצטרך לכך או מן הרצון הפשוט לבד עד כאן לשון מורי זל שכתב על דברי הרמב"ם זל במה שכתב במעמד הר סיני כי לא השיג הנבואה באותו המעמד רק הראוי כמו שאמרו משה מחיצה בפני עצמו כו' אבל העם אף על פי שהיו רואים האש הגדולה דשומעים הקולות העצומות המפחידות לא הינעו למדרגת הנבואה וכן נראה בדעת מורי זל וזהו פשט הכתוב שאמר אשפוך רוחי על כל בשר וכן בדברי עמוס לא נביא אנכי וגו' וזהו ברם אצרך בבטן ידעתך וגו' ואמר כי נער אנכי ואיני ראוי לנבואה עדין ואף על פי שהרב רבינו משה בר מימון זל מתקן לו הפסוקים פשטן מורין כן ורבותינו זל אמרו מיום שחרב בית המקדש נטלה הנבואה ונתנה לשוטים ולתניקות פירש לפי שעה נתנה אפילו לשוטים דהוא שטאי דמוכר שם בפרק דבבבב במר בר רב אשי דהוא איל בשוקא שמעיה להחוא שטיא דאמר רש מריתב דמליך במתא מחסיא השת' טבימי חתים אמר מאן מרבין חתים טבימי אנא שמע מינה לדידי קיימא שעתא וכו' וכן היה כדאיתא חתים וכן תינוקות כי ההיא דבת רב חסדא הוה יתבא בכנפיה דרב חסדא והוה תמן רבא ורמי בר חמא אמר לה ה' מנייהו בעית אמרה לתרניהו אמר רבא ואנא בתרא ואנא בתר' וכן הוה וכל זה ראייה שלמי שעה שורה נבואה על כל אדם ברצון אלדי ואין לתמוה מדבריהם זל בראתה שפחה על הים וכו' וגם במאמרם זל שהעוברים אמרו שירה ולמה נוציא הענין מפשטו' וגפרש כחותיהם או הנשמות שלהם והלא כתוב ענין אתון בלעם שדברה שהוא יותר נמנע שאין בה דבור ולא נבראת לכך וענין הפרות שדרשו זל וישרנה הפרות שאמרו שירה וחזכירו השירה שהיו אומרים רני רני השיפה וכו' ורבו בו הדעות ואם השם יתברך עשה למי שאין טבעו לר שירה ואינו ממין המדברים כל שכן לעשות בטבע בני אדם שהם ממין הנביאים לתת להם כח וזכותו כח מחודש להגלות עתה מה שפלה במחשבה קודם בריאת העולם ועל זה אמר שלמה התאנה חנשה מניה כלומר אותן שאינן ראויין לכך עשאו נביאים קודם הזמן כמו הפרי הפג המתבשל קודם זמן וכן הנציבים נראו בארץ וכל זה רמז לזה הענין כי היום עשה השם ונתאו הכנים לאבומי ששינה טבע המים הנגרים שיעברו נד אחד וטבע הגלגל שאם ישקוש רגע אחד יחזור העולם לתוהו ובהו וטעמים שלם למח יסתפק בשום שגוי טבע כי אם נאמין שגוי טבע אפילו בנקודה נאמין שישנה כמה וכמה כי מי ששם הטבע יכול לשנותו וזוהי לדעת קטני אמנה שסוברים שהעולם קדמון והדברים הטבעיים כך הוא לעולם וסוברים שאין השם יכול להאריך אפילו כנגד הזכוב אבל אנחנו ביר ישראל הנולדים בביתו והנחילנו תורתו המודיעה לנו חידוש העולם ברצון פשוט לא כחיות והוא שם הטבעיים שם טבע האחד לעלות והמים לרדת למח נסתפק כלל שלא יוכל לשנותו כי אין בין הטבע לשינוי אלא הקדמה שקדם הטבע לשינוי ואילו השינוי היה קודם לטבע כך היינו אומרים ואין לנו להאריך בזה כי האדם שהוא בעל אמונה טובה אפתית יש לו להאמין בדברי רבותינו זל וזכר אמרו זל גבהו של פס' אפה ומי שאינו מאמין בזה אל יראה באותה טובה שנאמר אל ירא בפלגות נהרי נחלי דבש וגומר ואמרו במכילתא גדול בזה האמונה שבזכות האמונה נצחו עמלק דכתיב ויז' ידיו אמונה

ובזכות האמונה שרתה שכינה בישראל וזכו לראותה כמו שכתוב ואמינו בה' ובזכות האמונה עתידין ליגאל דכתיב וארשתין לי כאמונה והיא יותר ארוכה שם במכילת' פירש כי האמונה היא יסוד גדול בתורה ומי שהוא מאמין בטוב לא יבא בידו שום עון ולא ימוט לעולם וכן האשים משה לישראל על זה ואמר בניס לא אמן בס' ובזכות שהאמינו ישראל בה' נצחו עמלק שהיתה מלחמה עליונית שהוא עם יורשי חרב והוצרך משה לצוות יהושע בחר לנו אנשי' ובא הלחם בעמלק אתה בנבורתך בכח שור ואני בתפלותי כי ידע משה שמפלת עמלק על יד בני יוסף דכתיב והי' כאשר ילדה רחל וגו' כשנולד שטנו של עשו וכתב מני אפרי' שרשם בעמלק רמז ליהושע שהתחיל לשרש עמלק אחריו בנימין זה שאל שהרג בעמלק והניחם כנחלים עוממות' וכן לעתיד קשיח בן יוסף עם משיח בן דוד כמו משה ויהושע ומה שאמר בחר לנו אנשים כלומר חסידים יראי השם מאמינים אמונה קיימת בוטחים בפרחון גמור בשם והוצרך לנשיאות כלים וכשהיה מניח ידו וגבר עמלק כי ידיו היו עושות מלחמה בעליוני' ואומתנצחים התחתונים ובשמנים מתגברים העליונים שרו של עמלק ומנצחים התחתונים' וכתב החכם ר' אברהם בן עזרא כי כשהיה נוסא' אצבעותיו היה השפע בא לכלל ההיות ומהן לכל השכלים הנבדלים ואין כח לקשרנים ובעבור כי לא תהיה ברא העולם ואין מן הדין להסיר כח המקשר היות פניו ידו לפעמים ואמרו זל אסור לעמוד שלשה שעות וכפי' מרושות ובזכות משה והאנשים שבחר יהושע שהיתה כחם אמונה טובה נצחו אותה מלחמה לא בזכות קטני אמנה שהיו אומרים היש' בקרבנו אם אין ואלו היו הנחלשים שהענין פולשן שהיו שתיין ממי המרים מאמונת רעות וכמו שנאמר בזה הפרש' במי מרה כי לא היו המי' מרים רק ישראל היו מרים' וכן דרשו זל כי מרים הם חזון לישראל כי מי שהחזיק בפיו דבר מר בלענה כל הדברים המתוקים שישים בפיו ידמו לו מרים' ואמרו זל אין מים אלא תורה דכתיב הוי כל צמא לכו למים כי אלו קטני אמנה שבחן אף על פי שהכניסו בחדריו וראו המראה הנבחרת עם כל זה לא נפתקו לחם המים עד כי השם ברח רחמי הורה למשה עץ החיים וצוה שימתיק להן אותן המים וענין ויורהו לשון ליסוד כי לא אמר ויראהו אלא ויורהו כמו ויורג' ואמר לי הורה לי הדרך אשר ילכו בה זהם' מהם כל ספיקותיהם וזוהי אותן ערב רב כי לא מוע ישראל הם שחזרו וקשרנו עד שפלטם הענין ואותן האחרים היו בס' אמונה ובזכותם זכו לנצח אותה מלחמה' ובזכות אותה האמונה זכו לאותה מראה דכתיב ואמינו בה' כי אף על פי שכתוב ואמן העם לא כל העם ולכן היו נועשים במשה והיו אומרים המבלי' אין קברים במצרים שהיו כתות' כת צועקת אל ה' שהאמינו בשם דכתיב ויצעקו בני ישראל לשון שבח בני המאמינים' ואמרו במדרש ופרעה הקריב קרב לא נאמר אלא הקריב שהקריב ישראל לאנביהם שבשמים שצעקו אליו סמראו ומפחדו שהיה נוסע אחריהם' ופת אחרת היו מסופקים במשה ובנביאותו והיו אומרים המבלי' אין קברים במצרים ואליהם אמר אל תיראו' ולכן אמר ויאמר משה אל העם' ולכן אמרו זל כל מקום שכתוב העם לשון נגאי וכל מקום שנא' ישראל הוא לשון שבח כמו ויחל העם לזנות וירא העם כי בושש משה וכן כלם ולכן כתיב כאן וירא העם את ה' ואמינו כי האחדים מאמינים היו ובזכות האמונה זכו העם לנבואה דכתיב בתריה או יסיר משה ובני ישראל כללם כלם שבח ובני לכלל המעלות למראד ולשירה ולמן לחם אבירים לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו ונבלע באבירים כי בזכות אבות זכו לכל זה' אמרו במדרש

לעשות מה שירצה ועוד מכין שאמרו נעשה ונשמע ואפילו
על ידי כפייה אנן סהדי שקבלו וכמו שאמרו בתלמוד ובין
זמניה זמניה ונגמל המעשה בישראל כדין שהוא כשר דמצינו
לשמוע דברי חכמים וגבי והביא את קרבנו אנן סהדי דנחיא
ליה הכמה וכל שכן דאגב אנסיהו וכתן שלכן וארץ העמים
ושללם ונתתם וכמה מעלות טובות גמרו וקבלו וכמו שאמרו
אנב אונסיה דווי גמר ומקניי ומה שאמר רב אחא מביא
מודעא וכו' אמר כנגד הפוקרים שאומרים כך ולא אמר אלא
כי הפוקר מוצא בכאן פתח לומר אבותיכם לא קבלוה בתצון
ואף על פי שאמרו נעשה ונשמע ואמר לו רבה ואפילו לדברי
הפוקר כבר קבלוה בימי אחשוורוש כל זה להרחבת הענין
אמר אף שאין צריך כמו שאמרנו והאותיות שבוה הכתוב
הן כ' כמו אותיות חשבון השם הגדול שהתורה נתנה בישמו
הגדול ולכן בכתב תורה שבעה קולות כנגד שבעה מלות וכן
הוזכרו בזה הפרשה וקולות וכן הזכיר דוד בנבואתו הנה לה
בני אלים שייסדו על סתן תורה כמו שאמר בסוף ה'
עוז לעמו יתן וגו' ויש באותו מוסור יח אזהרות כנגד שמנה
עשרה אלף עולמות והוצאים מתשעה סאכרות המפורשות
במעשה בראשית כי העשירי נעלם במלת בראשית כמו שאמר
במסכת אבות בעשרה סאכרות ואמרו בראשית נמי כאמר הוא
וכן בפרשה הזאת שדברות כי ה' נעלם כי אין בו דבור וכאמר
עד כי הנועים חשבו שאינם אלא ט' ולא ידעו וט' צוים
ואחרים חלקו לא תחמוד ב' דבורים וזה דעת ר' אברהם ז"ל
ואחרים כמו לא יהיה ולא תעשה פסל לשנים ואת הכל יצא
רוח כי האפת כקבלת ר"ל שהם חושבים שני דבורים אנכי
ולא יהיה לך כמו שאמרנו ז"ל מפי הגבורה שמענוס אבל דבור
אנכי הוא סתום כמו בראשית וזהו ראשון לדברות ובראשית
ראשון לכאמרו ויש ענין גדול למה נסתם והטעם שהם כנגד
עשרה ספירות וה' קדש חקדשים ואפי' המחשב אסור בו וכמו
שרבו הרב ז"ל בספר בראשית מן התשעה באמרו המפורסמות
נתפשטו שמונה עשרה כי כל אחד כלול דין ורחמים וכנגדן
שמונה עשר חוליות שבשדרה ותקנו שמנה עשר ברכו בתפלה
וכולן כנגד ח' העולמים כי נתפשטו ליה אף עולמים כמו שנתנו
בפסוק סביב שמנה עשר אף ואמרו בפסוק סוטה דרא דהקבה
כך הוו וכו' ולכן ראוייה התורה להנתן על ידי משה כי שניהם בן
זוג וכמו שאמרתי בפרשת ויחי ובמקומות אחרים כי זה
רועה זה רועה שלישי זה שלישי וראוי הי' עיקב שתנתן תורה
על ידו לא שלא היא אלא כיון שכל אחד זכו כנין לקבל אותה וזה הוא
מורשה קהלת עיקב כמו כי למד לנו עומדת במקו' שנים ולכן
באו המלות של עשרת הדברות עקב וי' פסוקים הנה עיקב
חשבון ראשי הדבר מנין רחל עיקר הבית והאותיות מנין כתב
שהם תרגום מצות עם שבעה קולות ולכן אמר הפייט עד אשר
לרעך נתנם נחקרי והנה משה ועיקב בני חד כולא ולכן אמר
הוא גלילאח כרין רחמנא דידבי אוריין וכו' הזכיר אלו
השלישיות לענין גדול כמו האבות שהן המרכבה ופיר' אוריין
תליתא פירש רש"י זכרנו לברך תורה נביאים וכתובים שהכל
ניתן בסניי ויש מפרשים התורה מעשה נחלקת לשלשה
חלקים ספורים ומצות וסודות מעשה בראשית והמרכבה
כנגד שלשה נמשות נשמה ורוח ונפש וכנגד ספר ספר
וספור כנגד חכמה ותבונה ודעת שבהן נברא העול' והמסכן
והמקדש ועל זה אמר שלמה הלא כתבתי לך וגומר ופירש
לעם תליתא ישראל שהם שלשה מדרגות כהנים לויים
וישראל ופירש על ידי תליתא משה שהוא שלישי לבטן
מרים אהרן משה וכנגד האב השלישי שאמרנו כי זה אמת
תמן ליעקב וזה אמת ולכן זכה לתורה אמת ועל
זה אמרנו פני משה כפני חמה

הדודאים נתנו ריח זה הכין שהיה יורד עמו ציקי קדרה וזה
הוא המאכל לך מן במדבר אשר לא ירעון אבותיך ונתבשם
ברצין בוראן וירד להם וזכו לשנים עשר עינות מים ושבעים
תמרים כנגד שנים עשר שבטים ושבעים זקנים ונבראו למי
שעה בזכותם כל זה כי גדול כח האמונה ונזכות האמונה
יזכו לגאולה העתידה השם יזכה לנו ולכל בית ישראל כמו
שנא' וארשתוך לי באמונה וידעת כי אני ה' :

פרשת וישמע יתרו

מורש נוס לנו משה מורשה קהלת יעקב :
(וזאת סדרה)

תורה צוה

לנו משה מורשה קהלת יעקב
הכתוב הזה הוא נכבד מאוד והוא
סגולת התורה ויש בו קדושה
גדולה בתי' והנ' ובאותיותיו ולכן אמר כי הכותב בספר
התורה ה' הפ' זק הוא שקול כאלו כתב כל התורה כלה שהיא
מצוה גדולה דת' וכתב לו ומצינו במדרש כי מי שאין לו
בנים ואין לו אח ליבם אשתו ולהקים שמו ומת שיקדיש ספר
תורה לז' הכנסת דת' תורה ה' תמימה משיבת נפש
כלומר משיבה הנפש למקומה וזה הפסוק חשוב ככולה
וכמו שאמרנו במסכת ב"ב אמרי ליה רבנן לרב המנונא כתב
אמי ארבע כאה ספרי תורה אמר להו' ודילמא תורה צוה לנו
כתב כלומר שהוא שקול ככתב ספר תורה כולה ולכן אמר
במסכת סוכה שקטן היודע לדבר אביו חייב ללמדו תורה צוה
לנו משה וגו' כי כמו שהאם הנותנת החומר מלמדת לבנה
כשיועד לדבר דברים המתמידים הגוף והמקיימים אותו כמו
הדר והלחם והבשר והיין כן האב הנותן הצורה צריך שילמד
לכונן הדברים שהם קיום הגוף והצורה שהוא התכלית ולכן
המצא שבעה מלות בזה הפסוק כנגד שבעה ספרים שבתורה
כי אם הם חמשה חומשי תורה הם שבעה כמו שהזכירו
רבתינו ז"ל במסכת שבת כי ויהי בנסוע הארון הוא ספר אחד
ולכן יש סימנין לפניו ולאחריו שני נוגין הפוכות ויש להם
ענין והם רמו גם כן לשבעה עמודים שבהם קיום העול' דת' ויב
הצנה עמודיה שבעה וכו' שבעה ימי בראשית שהתורה
ומעשה בראשית הא בהא תליא והתורה קדמה לעולם
במחשבה והיא היתה סבת הבראה' וכמו שאמרנו ז"ל בכמה
בקימות וזוהי כו' בהכתובים וכמו שדרשו בפירקא קמא
דע' בפסוק ויהי ערב ויהי בקר יום הששי לומר לך תנאים
התנה הקבה במעשה בראשית וכו' וכן למדו מפסוק אם לא
בריתי יוכס ולי' וכן במדרש חזית נמוגים ארץ וכל יושביה
אנכי וגו' כי בדבור אנכי נתבשם העולם ונתקיים וכן הוא
אומר משמים השמעת דין ארץ יראה ושקפה אם יראה למת
שקפה ואם שקפה למת יראה אלא שכפה עליהם הר כגיגית
ויראה וכשקבל את התורה שקפה ויש בכאן שאלה במה
שאמרנו ז"ל שכפה עליהם ההר כגיגית אם כן אנוסים היו
ישראל בקבלת התורה ולמה נענשו בענין העגל וכבר אמרו
ז"ל במסכת שבת על שכפה עליהם ההר כגיגית אמר רב אחא מביא
מורעא רבה לאורייתא ואמר הדר קבלוה בימי אחשוור' דת' ו
קייבו וקבלו היהודי קיימו כה שקבלו כבר וכל זה אינו מספיק
לעשיית העגל שעשו קודם אחשוורוש ועל ע' שבבית ראשון
שנענשו עליו ומורי הרשב"א ז"ל כתב בתשובה דזה אינו קושיא
דאפילו לא קבלוה מדעתם מוכרחים היו לקבל מה שצדק
אדון הכל בין ירצו בין לא ירצו כי אין העגל ברשות עצמו

ועיניו ראו ויאמרו אל מי הגיד לך ששמי שמש
יש מפרשים על שם ותצננהו שלשה ירחים שלשה לנביאים
גבואת אדם ונח שהיו בסגנון אחד ונבואת משה בסגנון אחד
ולכן בא שכתוב בשלשה מקומות בתורה פירש ביום תליתאי
שלישי להפדשה כי לכולי עלמא בשבת נתנה ובראש חדש
סיון באו מדבר סיני דכתיב בחדש השלישי כמו מחר חדש
הנה יום ראשון בשבוע וכא קדמא לא אמר להו מידי משום
הולשא דאורחא יום שני עלה אל האלדים ואמר לו שידועם
קלות וחמורות כמו הגר הבא להתגייר כה תאמר לבית יעקב
לנשים דברים נוחין ורכין ותגיד לבית ישראל דברים קשים
כגידם כלומר חוקים ומרים כמו גידן מורין ויש גורסין בגיד
דכתיב וגיד ברזל ערפך ושדועים שהו רוצה להכתיב בשלש
כתרים כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות כתר תור דכתיב
ושמרתם את וגו' דכתיב ואני זאת בריתי וגו' וכתוב אם לא
בריתי יומם וליל' כתר מלכות דכתיב סגולה וסגולת מלכים
כתר כהונה דכתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו' ואמרו אל
בשלשה כתרים נכתרו ישראל וגו' כנגד שלשה כלים ארון
ושולחן ומזבח הקטורת ובכולן זר ואמרו כתיב זר וקרינן זר
זכה זר לא זכה זר וכתוב בארון עליו שכתר תור עולה על כלם
ואחרי כן השיבו ואמרו כל אשר דבר השם וגו' והוא משה
דבינו עליו השלום עלה ביום השלישי והשיב הדברים לשם
וכבר שאלו רבים כי כתיב וישב משה את דברי העם וגו' וכתוב
ויאמר ה' אל משה הנה אנכי וגו' ויגד משה כי הגדה זו מדה
טיבה כי כבר השיב והלם אל כתב כי וישב משה אינו ספור
דברים אלא שהשיב עם התשובה כמו ושיבו אותנו דבר וקוד'
שיספר התשובה אמר השם הנה אנכי ואחרי כן ויגד משה
ונראה דעת רבותינו אל שאמרו רצונינו לראות מלכינו ויש
מפרשים כי וישב משה אינו רוצה לומר שהשיב לשם אלא
ששב הדברים לעם כלומר אתם אומרים כך וכך והוא וישב
משה את דברי העם לאמר לשם כלומר הדברי שהיו שולחין
בידו אל השם יתברך השיבין אל העם כמו ויאמר המלך זאת
אומרת וגו' כי כל שליח רצון ורוצה לעשות שליחותו בזריות
וכל שכן ענין כזה חוזר למשלח דבריו אתה אומר לי כך וכך
וזהו וישב משה את דברי העם אל ה' כלו הדברי שהיו שולחים
בידו אל ה' לא יכל העם וגומר כלומר שהשיב לשם גב כן
השליחות שהיה מוליך לישראל ומורי נדו היה מפרש כי הוא
לשון שאלה שהוא צוה לו והנבלת את העם וגו' ועתה אמר
ליה לך העד בעם והיה במשמע הוא והם ולכן אמר צריך
להתרות בהם כי אתה העדות בנו כלל עצמו עמהם להבחין
אם יבנס הוא בכלל התראה זו אמר ליה לך רד ועלית כלומר
אין דעתי עליך ויש מפרשים כי בעבור שבתחלת שליחותו
אמר והן לא יאמינו לי ונענש כזה בידו ספר עתה בשבחן
אין צריך להתרות בהן שהם זריזין ומאמינים ונותן לו שכר
טוב על ענייתו ואמר ליה ועלית אתה ואהרן עמך נחזור
לעניינו כי ביום השלישי אמר ליה לך אל העם וקדשתם
היום והיום יום אחד מדעתו לענין גדול והיום השלישי
להפדשה הוא היה יום השבת וכן נתנה תורה באלף השלישי
שהוא רומז ליום השלישי של מעשה בראשית מאמר יקו
המים שרמזו המים לתורה ונאמר בו כי טוב שני פעמים כי
באלף השלישי הוא דור האבות ומתן תורה בטובות כי כל יום
מו' ימי בראשית רומזים לו אלפים ימות עולם ויום השבת
רומז לאלף השביעי ולכן נתנה תורה בשבת ונכנסה כלרה
לחופה והיו יכולו לרמוז לזה הענין הוסיף משה יום אחד
ירח תליתאי רמז לאבות יעקב כי גינס שבו נגאלו וכולו חסד
כנגד אברהם אייר כנגד יצחק כי בו התלונות וביאת עמלק
סיון כנגד יעקב שבו נתנה תורה שהיא אמת והיא מדתו

והנה ביארנו זו המימרא שדרש הווא גלילאה אנב גררא
ונחזור לעניינו כי אלו הכל אותיות שבפסוק הזה הוא לענין
גדול והן מלות כנגד קולות שבהבו לה בני אלים הקול
הראשון קול ה' על המים כי המים הם רחמים כנגד אברהם
קול ה' בכח גבורת יצחק קול ה' בהדר תפארת יעקב
ובמדרש קול ה' על המים כשיצא הקול מן השמים עבר
תחלה על מים רבים להתיש כחו ואחר כך קול ה' בכח כפי
כח המקבל ובהדר כדי שיוכלו לסבול ועם כל זה לא יכלו
לסבול ואמרו ואל ידבר עמנו אלדים פן גמות וכתוב אם
יוספים אנחנו וגומר ואמר כי הקול שובר ארזים מחריד
הרים ומרקידם כמו עגל וחוצב להבות אש וחולל מדבר
ומחולל אילות וחושף ומשבחין אותו בהיכלו ויש במדרש כי פחדו
היערות חצובות ומשבחין אותו ולאחרים אם הקדו ברוך הוא מחריב
האומות ושאלו לבלעם ולאחרים אם הקדו ברוך הוא מחריב
עולמו כמו במבול וחשיה' למבול ישב כלומר בשם ה' לא
ירע כי במבול הוא בשם אלדים וה' ישב בכסאו אבל כגאן ה'
עוז לעמו יתן כי התורה בשמו הגדול נתנה דכתיב ויד ה'
והיציאה והעלייה לקראת אלדים כי ישראל לא השיגו אלא
קול אלדים ועל זה כתוב וידבר אלדים כי אנכי ולא יהיה לך
מפי הגבורה שמעום ומה שאמר את כל הדברים האלה דבר
ה' אל כל קהלכם וגומר שם אמר מתוך האש ולכן הזהיר פן
יהרסו אל ה' והאצילים לא חזבו כי שם כתי' ויחזו את האלים
הנה ביארנו כי שבעה מלות שבפסוק הזה כנגד שבעה קולות
וכן מוזכרים בו הפדשה כי הקולות וברקים חסר ו' הרבים
הנה הם שבעה וכן הם במשנה תורה ומה שאמרו חכמים אל
עשרה קולות ושבעה קולות וחמשה קולות ובמקום אחר קול
אחד הכל ענין אחד כי באמת הקולות עשרה ומשה הרגיש
בכלם ולא השיג אלא חשבעה ועל השלשה טאל הראני נגד
את כבודך והיתה התשובה לא תוכל לראות פני וכול השנים
אהרן ו' והוקנים הרגישו בהם והשיגו בהם כפי מעלתם וכל
ישראל השיגו קול אחד והוא מאמרם וזכונם לברכה משרת
מחיצה בפני עצמו ואהרן מחיצה בפני עצמו והוקנים מחיצה
בפני עצמן וכל ישראל מחיצה אחרת והוא מה שאמר
דוד הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם אחים יחד פירש
על ישראל דכתיב ויחזן שם ישראל וגומר כאיש אחד שכן
הטוב השפע שבא תחלה על הראש שהוא משה משם על
זקן אהרן ומשם על פי מדתיו שבעים זקנים כטל חרמון
הר חרמון על הררי ציון רמז לישראל שהבינו שני דבורים
אנכי ולא יהיה לך ושאר הדברים היו שומעים קול ומשד
הוא המפרש והוא שאמר אנכי עומד בין ה' ובנינים ולכן
באו אנכי ולא יהיה לך כמדבר פה אל פה בלא אמצעים
ושאר הדברים מדבר בלשון אמצעי גלוי אמר דרש רבי
שמלאי תרג' מצות נאמרו למשה בסני דכתיב תורה צוה לנו
משה מורשה והקשו ואמר תורה בגשטריא תרג' דין
והשיבו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום ומה שאמר
שם בא דוד והעמידן על וגו' כי באותו הספסוף נכללין כלם
כמו מספר עשרת הדברות שבהם נכללין כל תרג' מצות
ופכר חזר רבינו אל אזהרות וזכר בהם הדאך ויצאיים
מן עשרת הדברות תרג' מצות וקבלו רזל כי לא עשר הדברות
היו כלוח אחד וה' כלוח אחד ועל זה אמר שלמה ידי גלילי
זהב והנה ה' מהם בכבוד השם וה' בכבוד אדם שהוקש
לכבוד המקום ה' כנגד ה' אל תרצח כנהנה אנכי שההרג אדם
כאלן ממעט הדמות ש' כי בצלם אלדים עשה את האדם והוא
סוד שני אחים שרמזו עליו אל והוא רמז בפסו קללת אלדים
תלוי והוא מפריד החיבור שחבר הקלבה והוא הגוף והנפש לא
תנאף כנ' לא יהיה לך כי העובד על נקר נאף דכתי' ותנאף את

וישמע יתרו

וכל העם רואים את הקולות ואינו כקול הנשמע בדברות לא ברעמים וברקים עד כאן דעתו ז"ל אבל דעת חז"ל מכרעה כי תורה צוה לנו משה תלוי והכ"מ הנבונה שמעו ממשי ודעת לא ז"ל כי עשרת הדברות שמעו דכתיב את כל הדברים האלה דבר האל כל קהלכם ולדברי כלם היה חיבה גדולה מאת השם כמו שאמר התנא חכמי ישראל וגו' וכתוב אף חובב עמים כל קדושי בידך והם תוכו לרגליך ישא מדברותיך ובזכות זה עבר על בני ישראל ובני עשו דכתיב ה' מסיני בא וגו' וכתוב אלוד מתיסר יבא ואל ישראל ברכבות קדש כמו שכתוב רכב אלדים רבותים וגו' ופתח להם ז' רקעים וז' ארצות כמו שרמז בשבעה מלות מן הכתוב שהתחילו וכתוב אתה הראית לדעת וגו' וחרדו כל האומות כמו שרמז דוד במזמור הבו לה' כמו שאמרנו ויש מברותינו ז"ל כי זה וישמע יתרו וגו' ששפע זה הענין ובא כי לאחר מתן תורה בא וכן דעת ר"א ב"ע ז"ל ומתקן למה נסמכה פרשה זו לענין עמלק כמו שכתוב בפירושו ויש מחכמי ז"ל אומרו כסדר הפרשיות כי שמע מלחמת עמלק וכן דעת רש"י ז"ל וגם הרמב"ם ז"ל וראיותיו בתוכן בפירושו ובאמת כי כן נראה שלא יתכן שלא יהיו צפורה ושני בניה זרע הנביא הנכבד במתן תורה ויעוד כי לא הזכיר ששמע אלא כי הוציא ה' והתלואה אשר מצאתם ולא היה לאחר מתן תורה היה מוכיר ענין המעמד ההוא שלא היה כמוהו פעולם כמו שכתוב כי שאל נא לימים ראשונים וכן בספיקתא מלחמת עמלק שמע ובא לגמול חסד עם ישראל דכתיב ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל ואמרו ז"ל טוב שכן קרוב מאד רחוק טוב היה יתרו לישראל שלא היה אלא שכן מאד שהוא עשו שנתרחק ובא עמלק לעשות רע לישראל וברצות השם לזכות ישראל נתן להם תורה ומצות רבות רמז מצות עשרה כנגד איבריו של אדם שסוף מצות לא תעשה כנגד ימיו החמה ומנין גידיו ועורקיו להיותו זכר בגופו ושנכור תמיד התורה דכתיב ישא מדברותיך וכתוב תורה צוה לנו משה וגומר זו היא נחמתנו בגלותנו כמו שאמר דוד לולי תורתך שעשיתי וגו' ובזכות התורה עתיד השם להמיר לנו מעמי המשיח דכתיב אשריכם זורעי על כל מים ודרשו ז"ל אין מים אלא תורה דכתיב הוי כל צמא לכו למים ומה שאמר כל מים ר"ל שום מים אפילו מעט וכמו שאמרו אחד המרכיב ואחד הממעיט וכו' משלח רגל השור זה משיח בן יוסף דכתיב בכור שורו והחמור זה משיח בן דוד דכתיב עני ורוכב על חמור הנה מבואר כי בהיותנו עסוקים בתור כפי יכולתנו אם מעט ואם הרבה ימיר ויחיש השם לגאלנו ויקרב מעמי משיחנו כמו שכתוב אשריכם זורעי וגו' ועוד כתיב וזכרו תורת משה עבדי וסמך ליה הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא :

פרשת משפטים ושקלים

ענין דכתיב ליעקב מקונו ונחמתי ליעקב לא צ"ע כן לכל נוי וגו' (תפלים קצ')

מגיד רבריו
הפסוקים הללו אמרם דוד ע"ה באותם המסורים הנכבדים הנקראים בלשון חכמי ז"ל הלל ונ' הללים הם שייסד המלך דוד לדעת חכמים ז"ל האחר קראוהו הלל הגדול והוא הדרן לה כי טוב כי לעולם חסד וקראוהו

האנן ואת העץ לא תננוב כנגד לא תשא כי הננוב סופר לישבע לשקר דכתיב דולק עם גב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד לא תענה כנגד זכור כ"מ שאינו שומר שבת סעיד עדות שקר כי השבת עדות על הידוש העולם כי ששת ימים עשה ה' את השמי' ואת הארץ והמחללו כופר במעש בראשי' ולכן אמרו כל האומר ויכלו אחר תפלתו שני מלאכי השרת המלויז לאדם מניחין ידיהם על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר כלומר הצלת עצמך מן העון דכתיב אם לא יגיד ונשא עונו הנאמר במי שמכחש עדותו ולכן חייבוהו לאומרו מעומד אחר תפלתו כמו העדות שהיא בעמיד דכתיב ועמדו שני האנשים ולכן בא לא תענה ברעך עד שקר ולא אמר לא תענה סתם כמו לא תרצה לא תנאף והוא כמו ריעד ורע אביך וגו' שהוא הקבה ואמרו ז"ל זכור ושמור בדבור אחד נאמרו וסמכו אותו לאהת דבר אלהים שמים וז' שמעתי וגו' וכן כל עשרת הדברות בדבור אחד נאמרו כי הקול מתחלק לאחד וכל אחד ל' כנגד ע' אומות וע' לשון וע' פנים לתורה ובמדרש הבהיר כתיב ליום זכור ולילולה שמור וזהו בואי כלה וקוראים לקידוש היום קדושא רבא תמצא שבת פעמים זכר ופעמים נקבה והמדקדקים אומר בתפלת ל' שבת וינוחו בה וביום וינוחו בו ואין לנו לומר חל"ה כי משה שנה כי בלוחות כתוב זכור לכד בין בראשונות בין באחרונות ומשה פירש להם במשנה תורה כי שמור נאמ' עמו ויחכמי ז"ל אמרו שמור ביבשה זכור בים וכמו שכתבתיו בפרשת קדושים שהיא מונח השבת כמו בקופסא בין חול של ערב שבת ובין חול של מוצאי שבת כמו הכן שהיה כוננו בקופסא וכן הפת שעל השולחן של שבת מונח בקופסא וכבר חביב שבת לפני הקבה שמסר אותו לאדם הראשון כתיב באדם ויניחוהו בן עדן וכתוב בשבת וינח ביום ה' כתיב בן עדן לעכדה וכתוב בשבת ששת ימים תעבוד כתיב ולשמרה וכתוב שמור את יום השבת יעקב קבע תחומין לשבת דכתיב ויחן את מני העיר גכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין לשבת מבעוד יום ולכן ירש העולם בלא סדה דכתיב ותרצת ימה וקדמה וגו' ואברהם ירש העולם במדה דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כ"ל וגו' לא תחמוד כנגד כבוד כי החמדן מסיבת כילותו אינו מכבד אביו ואמו ואינו מפרנס ואף על פי שאמרו משל אב' אם אין לאב חייב הבן לכבדו משלו ואפילו שיהזור על הפתחים והחמיה היא חמורה יותר מכל העבירות ובל העבירות נכללו בה ומה שנאמרו כל הדברות בלשון יחיד להזהיר לכל אחד ואחד כי בעבורו יענש שלא יחשוב היחיד כי אחר הרוב ייך והוא יציל ולפי דעת הרמב"ם ז"ל באו בלשון יחיד בהכרח כי הוא סובר כי כל הדיבור עם משה והוא ע"ה ירד לתחתית ההר ומגיד להם מה ששמע והראיה דכתיב אנכי עומד בין ה' ובניכם וכתוב בעבור ישמע העם כדברי עמך ובמכילתא כי כל דבור ודבור היה משיבה להם כי הדבור היה עם משה והם ישמעו קול עצום ולא הגדל דברים והוא קול דברים אתם ש מעים ולא אמר דברים אתם שומעים ולפי דעתו ז"ל כזה שאמר אנכי ולא יהיה לך מפני הנבונה וכו' ר"ל שלא שמעו לא קול אחד כשהיו אלו השרשים ומשה השיב להם בהגדל אותיות וזהו אחת דבר אלדים שמים זו שמענו וגו' וכן במדרש חיות כי לא שמעו אלא דבור אחד מאתו יתברך וזהו קול גדול ולא יסף ועל זה הקול הראשון אמרו הן הראנו ה' אלינו וגו' היום הזה ראינו וגו' ועתה לפה נבית וכן קרב אתה ושמע וגו' וזה הוא ע"ה פעם שנית וקבל שאר הדברות אחת אחת וירד למטה מן ההר והשימעם באותה המראה והם ראו האש ושמעו הקולות ברעם וקול שופר חזק וזהו

וקראוהו בן לוי שיש בו לו פסוקים שיש בכל אחד חסדו כנגד כל דורות שהיו קודם מתן תורה שעמד העולם כחסדו של הקב"ה וכל פסוקי בני נח והב' קראוהו ה' לילא מצארה והוא ההלל שאנו קוראים בחדשים ובמועדים ונקרא מצארה שנתקן על יציאת מצרים דכתיב ביה צאת ישראל ממצרים והלל אליו מזמורים שנתקן לקרות בכל יום וקראום פסוקי דמורה ותקנו ברכה לפנייהם ולאחריהם והם וזמורי מתחיל כל אחד הללויה ומסיים בהללויה וזוהי הראשון שמתחיל תהלה לדוד אבל אינו מסיים בהללויה והם וזמורי קצות וז' שמות שנחתמו בהם שמות וארץ בשם יהוה המתהפך והם דברי שבח והודאה ובראשון לא באתא ובאחרון 'הללויה כנגד' מאמרות ודברות ו' ספירות וסיים בהם ספרו וזלל אמרו ידא חלקי עם גומרי הלל בכל יום והעלו בגמרא כי על כל אי המזמורים אמר וקראם הלל ועוד אמרו כל האומר תהלה לדוד בכל יום ותקנו לפנייהם ברוך שאמר שיש בה ברנות כנגד מאמרות וזכרת ישחבא לאחריהם מינים שיר ושחבא הלל חסרה עז וממשלה נצח וגמורה גדולה תהלה ותפארת קדושה ומלכות ברכות והודאות כנגד שם יה שבו גברא העולם ולכן אסור לספר בהם כי כבר ברוך לפנייהם עד שייסי ישחבא והרף אל אסר עד שייסי התפלה מבי מתחיל ברוך שאמר ולא יפסיק בין ישחבא לברכו ולא נהגו כן אבל ראוי לחוש יוכן הוא על דרך האמת בעבור כן כי כשהזכיר שם זה בישחבא צריך שלא יפסיק עד שיאמר קדיש שהוא מתפלל על זה השם שהוא חסר שיהיה רבה ושלל ואחר כך אמרים ברכו שמוכי בו השם השלם וכן אמרין במדרש דאשכח ר' עקיבא לאלוהו ועמיה שיתא אלפי גברא טעונין רוגז אמר ליה הני למאן אמר ליה למאן דמפסיק בין ישחבא ליוצר אור וזבין קדיש לברכו והגאונים זל אמרו כי הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקראו אותם אם יכול לאמרם ולברך ק"ש בברכותיה ולהשיג איתם ולהתפלל עם הצבור מוטב ואם לאו ידלגם ויאמר ברוך שאמר ויתחיל תהלה לדוד וגו' וידלג לאחרון כי אלו השנים הם טעולין ויברך ישחבא ואם לא יוכל בכל זה שנייהם ויתחיל ברכות קרית שמע ויתפלל עם הציבור שתפיל הצבור עדינא אבל לאמרם אחר תפלתו לא דכי סדרם קודם תפלה סדרם כאותה שאמר לעולם יסור אדם שבתיו של מקום ואחר כך תפלה ואלו הפסוקים שהתחילו אמרם דוד המלך ע"ה בזמור הג' בהללויה כי טוב וספר אלירנו וסדר באותו מזמור שבחו ונבורותיו של אלקה בקנוץ גלית כמו שנאמר בונה ירושלם ה' וגו' וספר גבורותיו מן הגלגלים והכוכבים והשלג והכפור והסער והכנת מונות לכל בריותיו ואמרין בסוף המזמור הנשים הגדולים של מתן תורה והזיבה שהיה להם השם ית' בתתו לנו תורתו ומשפטי כי זו היתה חובה גדולה כמו שאמר התנא חביבין ישראל וכו' ועל זה אמר מגיד דבריו לעיני אפר זה כנגד עשרת הדברות ואמר לעיני כמו שיזכרו בפרשה שעברה שיעקב יד רמז לי מאמרות ומלך עקב רמז לעשרת הדברות שהם קרב מלות חקיו ומשפטי לישראל ואמר על אלו המשפטים שבאו בו בפרשה כי מרוב חובתו עם ישראל בחר בהם והעלה איתם למעלה מן השמים הנחילו חקיו ומשפטי שהם צדיקים וישרים ולא נתנם לשום אומה ולא רצה שידעו אותם כי אינם ראויים להם אלא לישראל כמו שאמר ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים וגומר ואמר כל לרמוז מלך בראשית ועד ל' ישראל כי בהם ידעית טעם אלה החקים והמשפטים ועוד לרמוז לאל תביעות חכמה היוצאים בתורה ועל זה אמרו הללויה כלנו אנו בתי ישראל חביבין להודות לא על כל זה כי זכינו לכל המעלה

הוא ואשרינו מה טוב חלקינו ועל זה אמר דוד אשרי שומרי משפט וגו' כי הם ישראל שומרים המשפטים ועושים צדקה בכל עת ויש פפרשי עושה שב לשם יתברך ולכן הוא בהא כלומר משפט עושה צדקה בכל עת שהוא השם ויהיה משפט סמוך לשם כי המשפט לא לדים הוא ולכן אמר ועז מלך משפט אהב וגו' כלומר זהו חכמתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שהענין שלו היא התורה דכתיב ה' עז לעמו יתן והמשפט שלו שאהב מאד נתן לנו וזהו אהב בונת משרים משפט וצדקה וגו' ואמר משפט וצדקה כי הדין יש לנו לעשות בצדקה ולהוציא הדין לאמתת כי בהם קיים העולם כמו שאמר באבות על ג' דברים העולם קיים על הדין וכו' כי בהיות הדין על האמת יש שלום בעליונות ובתחתונים ועל כן נתנו לחכמים היודעים דת ודין כי הם היודעים עומק הדין ומעלתו כי לא לאדם הדין לא לשם כמו שכתב ביהושפט ויאמר לשופטים דעו לא לאדם תשפוטו כי אם לאלהי ועמכם בדבר המשפט כי השם יתברך עומד עמם דכתיב אללים נצח בעדת אל ולכן היו החכמים יראים ונרתעים כשהיו עומדים בדין והיו מתעטפים בטליתותיהם כמורא וברעדה כיושב לפני השכינה וזהו ועמכם בדבר המשפט כי הוא יושב עמכם ואמר משה כי המשפט לא לדים הוא ועל זה אמר מאמתי התחלת הדין משיתעטפו הדינים ואותו חכם כשהיה יוצא לדין היה ירא וחרד ואל תלמדיו לבה כל החרדה הזאת ואל יש לפני שני דרכים גן עדן וגיהנם ואינו יודע באיזו אני הולך עתה בצאתי לדין ולכן אמר לפנייהם ולא לפני הדייטות ובעונותינו שאין אנחנו יודעים עומק דין אם יוכל לעמוד על אמתו מוטב ואם לא שנאחו דרך פשרה כי אף בזמן החכמים היו עושין זה והיו כתרחקין מן הדין ולא היו מקבלין עליהם לדון דין תורה כי בעונותינו נתמעטו הלכות וזה בזמננו כל שכן בזמננו יואכזבו בירושלמי בסנהדרין בפרק בימי ר' שמעון בן יוחאי בטלו דיני ממונות אמר ר' שמעון בן יוחאי בריך רחמנא דליבא חכים מינן בדרין ר' סיני בן הלפתא באו ב' אנשים לדון לפניו אמרו לו על מנת שתדין לנו דין תורה אמר להם איני יודע והיו מבצעין ביניהם כמו שנאמר בדוד ויהי דוד עושה משפט וצדקה וגו' ואמר אי זהו משפט שיש עמו צדקה זה בצעו וכן הוא אומר ומשפט שלום שפטו בשעריכם ואי זהו משפט שיש עמו שלום זה בצעו ועם זה יתחלק האדם מעונש הדין ועם כל זה אם האדם מתכוין לשום שמים בדין ומתעסק בהם בכוונה טובה ועושה בהם כפי שעיניו רואות הוא נציל מן העיניש של דין וכמו שאמרין אין לדין אלא מה שעיניו רואות ולא עוד אלא שאם הוא מתעסק בהם לשום שמים ולהטיל שלום בין אדם לחבירו שכרו גדול באלו הוא שותף להקב"ה במעשה בראשית וכמו שדרשו בסנהדרין בפסוק ועמדו העם על משה וגומר וכתב התם ויהי ערב ויהי בקר וגו' וביבדנו מעשה בר' אליעזר כשבא ליפטר מן העולם וכו' בפרש"י אלה המשפטים כתיב מלך במשפט יעמיד ארץ כמו שכתוב שם בפרשה זו ולא עוד אלא שאם הדין הוא מתכוון לטובה השם יהיה עמו ולא יעוּב אותו שיטעה וידיכיהו בדרך ישרה כי הוא עמו בדין ולכן צותה התורה להתן הדין אחרי רבים לפי שהסכמת הרבים לטובה והשם עבדים וכבר ידעת ענין תננו של עכנאי בב"מ פרק הזהב ואמר נצחוני בני כלומר האמת אתכם והיה נסיון מהשם יתברך אם יעמדו במה שצוה אחרי רבים כדרך כי מנסה ה' וגו' ופירש במלת נצחוני מנורת למנצח כלומר שבחוני בני במה שעמדו בהם במתן תורה והיו ענין עדים וזמנים כמו שכתב הרמב"ם זל כי נראה ענין זה שהאמנה תורה לאחרונים יותר מן הראשונים והראשונים נדונים

משפטים

נדונין במה שימו לעשות ובאה הקבלה הרגו אינן נהרגין לא הרגו נהרגין ולמדו זה מן כאשר זמם ולא כאשר צוה והוא נראה בהפך נמור כי מאחר שהאמינה תורה לאחרונים היה לנו להרגם יותר שבא עדותם למעשה. וכבר תירץ זה הרמב"ם ז"ל בדרך שאמרנו כי בהיות השם עם הדיינים לא יעווב חסידיו והבטיחם שאם יבא העדות לכלל מעשה ודאי אמיתיים הם ואינן נהרגין ואם לא בא לידי מעש' לא רצה השם שיגמר עדותן שהם שקרנים ויהרגו ועל זה לא היה דין עדים וזממין אלא בסנהדרין שעמה ה' ושמעתי פפי רב צרפתי טעם אחר במה שאמרנו ז"ל כאשר זמם ולא כאשר עשה כי כשלא בא עדותן לפעולה ויהרגו והמיתה תכפר עליהם כי מיתות בית דין לכפרה באו ואם הרגו אין נהרגין שלא תכפר עליהם המיתה אלא שיחיו ויראו ותולעתם לא תמות ואשם לא תכבה כיצא בדבר אתה אומר כי מורעו נתן למולך. ואמרנו ז"ל מורעו ולא כל זרעו והיה נראה יותר חמור אם נתן כל זרעו והטעם הוא כי בשנתן מקצת זרעו יהיה לו כפרה. במיתה או בכרת. אבל אם נתן כל זרעו לא יומת בבית דין או לא יפטר אם יעלימו עיניהם שלא יהיה לו כפרה אלא ילך לאבדון כל זה שמעתי. ובהיות הדיינים והמשפטים מעלה גדולה כמו שאמרנו צוה השם שלא נביא דינינו לפני הגוי כי הוא איסור גדול כי העושה זה נותן כבוד למשפטן וכאלו אין משפטינו ישרים ואין צורינו כצורם וזהו כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים. וזהו ענין גדול וזלתי אם בעל דינו גברא אלמא ואינו יכול לכופו בדיני ישראל כי אז מותר להביאו בערכאות שלהם ואחרי התראה וכמו שאמרנו בבבא קמא קרית לחברך לדין ולא ענך גודא רבא שדי עליה. פירוש קראת לחברך לדין ישראל ולא ענך הביאו לפני השלטון. וכן דרשו לפנייהם ולא לפני גוים. ומה שאמר לפנייהם חוזר לדיינים שזכר למעלה אלרי כסף ואלרי זהב שהכתוב מדבר בדיינים שלא יהיו דיינים בשביל כסף וזהב אלא הגונים. ובמדרש כי כל הענין המוכח למעלה בדיינים מדבר מזבח אדמה שיהיו הדיינים שפלים ונמוכי רוח ולא יהיו גסי רוח. ואם מזבח אבנים כלומר אם תצטרך שיהיו חזקים כפי הדור וכפי השעה לא יהיו מייסרין את הייסורי קשים ולא ידחקום יותר מדאי שלא יחללו התורה ויצאו לדרך רעה ולשמד וזהו כי חרבך הנפטר עליה וגו'. ולא תעלה במעלות שלא יהיו גסי הרוח ומעלות גבוהות אלא כשרים וסמין ואלה המשפטים וגו' ועל זה היה דוד מתפלל לשם שידריך במשפט לשלמה בנו דכתי' לשלמה אלרים משפטיך למלך תן וגו' כלומר שלא ישל במשפטיו ואמרנו במדרש כשם שאתה דן בלא עדים כך ידין בלא עדים ושמע השם תפלתו ובמשפט ידעו כל ישראל שחכמת השם בלבד לעשות משפטיו וכמו שכתוב בדין חזנות ובמדרש חזית רב אמר רוחות היו ורבנן אמרי יבמות היו פירוש כי מן הנמנע הוא פי זונה תקח בן אחת אדרבה הורג שלה על כן אמר רב שהיו רוחות שנדמו לחזנות ורבנן אמרי יבמות היו שכן דרך היבמות ליקח בן אחד ליפטר מן הייבום ויש קצת תימה כי למה הוצרכה לקחתו אחר שהיה לה זרע שכבר נפטרה מן הייבום וזלתי אם נאמר שמת בתוך שלשים יום ויש בקצת המדרשים כי כלל החמותה היו כי החמות וכלה היו מעוברות וילדה החמות תחילה ואחר ליתתה מת בעל כלתה שהוא בנה ונפלו לפני הקטן לייבום שאלו מת בעלדה קודם ליתת החמות אף על פי שילדה החמות אחרי כן לא היתה זקוקה דכתיב כי ישבו אחים יחדו פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו ואחרי כן ילדה הכלה וזאת תוך שלשים יום וכן הספק חולצת ולא מתייבמת וכראות הכלה שהיתה צריכה לבן חמותה לקחתה בן חמותה ובנה המת השכיבה.

בחינה וזהו כי כשאמר החמות תנו לה את הילודה היא לא רצתה לקבלו שלא תשב באיסור וקוקה לו אמרה גם לי גם לך וגו' ואם תאמ' תמיתהו שעל פנת כן לקחתה אינו דומה הגורם לעושה והראי' בני יעקב עם יוסף ויצתה בת קול ואמרה היא אמו לקי' משפטיך למלך תן להודיענו כי המשפט לה הוא יעוד במדרש כי בעבור שהיה שלמה נער קטן כמו שזכור ופירש רש"י ז"ל בפירוש המקרא שהיה בן י"ב שנה והוכיח כן מהפסוק על כן היה מתיירא מאד שלא יפקד עליו עונו של דוד והיה מתפלל משפטים שאני חייב פקוד עלי שאני מלך וצדקתך לבני שהוא בן מלך והתחילה הפרשה לפרט בענין עבד עברי כי לאחר שהודיעם עשרת הדברות הזהירם פעם שנית להיותם והיהם במה שראו אמר אתם ראתם כנגד דבור אנכי ולא תעשון כנגד לא יהיה לך ואלה המשפטים כנגד לא תחמוז שאם לא ידע הדיינים מדיני בית ושוה וזכרם יחמוד ולכן אמרו כל התורה תלויה בדיינים לפיכך נתן להם הקבלה הדיינים אחר עשרת הדברות והזכיר קצת בכאן ופרט עונשן ומה שהזכיר עבד עברי בעבור שהוא ענין גדול ותלוי במעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים ורמז כל השביעיות שמשה ויובל ולכן הזכיר בה הזכיא באמרו אנכי כרתי ברית וגו' על זה גלות כמו שגלו על השמיטות ויובלות כי מאחר שעונותיו גרמו לו למכור שיצא בזמן שרדמו רבים עלינו ולא רצה שימכרו ממכרת עבד וקצב לו זמן לצאת מכית עבדותו ואם יאמר אהבתי את אדוני צוה שיגשוהו אל הדלת ואל המזוזה וירצע אנו במרצע ואמרו ז"ל במסכת קדושין כי טעם זה שהוא און ששמעה בסיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו ירצע ולמה בדת וכוונה שהיו עדים במצרים כשנגלה להוציאם מכית עבדים צוה להת דם גמולות ובמשקוף והוא חוזר בעבדות ירצע בפניהם יעוד בירושלמי מה טעם מרצע יותר מכלי אחר כי מרצע עולה ארבע מאות והשם המתין גזרת ד' מאות וחשב הקץ להוציאם משם כמו שהבטיח לאברהם והוא הלך וקנה אדון לעצמו ירצע במרצע שעולה ד' מאות ובאותו עונש התיר לו הכתוב לאדון לתת לו שפחה כנענית מה שאמר הכתוב להתערב עמהם וכן אמרו במדרש הוא עשה מעשה כנעני ישא שפחה כנענית ולכן עבד כנעני יוצא בשן ועין כי התורה קללתו להיותו עבד עבדים על שראה ערות אביו ופרסם אותו בפיו ולכן כשסימה רבו עינו או הפיל שינו יצא לחירות בי כבר קבל עונשו באיברים שחטא בהם ורבותינו ז"ל אמרו אין לו אשה אין רבו בוסר לו שפחה כנענית ובעל המלמד פירש יש לו אשה לאדון מוסר לו שפחה כנענית מפני החשד ואין זה דעת ר"ל ודעתם האמת שדעתם דברי קבלה ואחר שהשלים מצות העבד החל במצו לא תרצח כי היא המורה אמר וכי ייד אש אפילו כהן מקריב קרבן מעם מזבחי וגו' ואחר כך חוזר להזהיר בכבוד אב ובעונשו אמר ומכד אביו והוא בחנק ואמר ומקלל אביו והוא בסקילה דכתיב דמיו בו.

ומה שהחמיר במקלל יותר ממכה לפי שחטא הקללה מצוי כי הכסיל אם יתקצף מקלל אביו ואין ההכאה כל כך מצויה והעבירה כפי מציאותה תמיד צריך יסור יותר או לפי שהקלל יש בה הזכרת השם והנה צריך עונש על קללת אביו ועל הזכרת השם והכנים בין מפה ומקלל וגונב איש. וכתב הרמב"ם ז"ל כי בעבור שרוב בני אדם שגונבים הנגבים הם קטנים ויגדלו במקום אחר ולא יכירו אבותם ויבא שיכס או יקללם ולכן ראוי להעניש הנגב במית שהוא המסבב ההכאה והקללה ואחר כך ביאר כל דיני הנוקים והגניבות ומשפטי על והחמיר אפילו בהזכרת עץ שלא יגרום הזכרתה ושנועתה ושלא נעשה שותפות עם הכותי כמו שזכור חכמים ז"ל וכבר כתבתי.

כתבתי בפרשת קדושים דעת רבינו תם בזה: ואמר ועבדתם את יי אלריכם וטעם הצואה הזאת אחר הזכרת עץ כי רוב עובדי עץ מכירים כי השם הוא אלרי האלדים ואין בנותו בעבודת השמש והירח והכוכבי אלא שמוצאים בהם ממשל בתכונות ובמים כדרך שאמר אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי וגו'. והודיענו כי בעבודת השם נצליח יותר ויתר ויברך לחכנו ומימינו ויסיר מחלה והשיכול מקרבנו ויארין ימינו והנה הכרעה בבני חיי ומוזני ואם לפעמים הם תלויים במול בעשותינו המצות ישנה מערכת הכוכבים: והנה נאמרם על במסכת תענית אין מול לישראל: ורבותינו על דרשו אל תקרי ויברך אלא וברך מכאן למדו שחייב אדם לברך על מזונו שהוא ברכת הנהנין ובכלל ועבדתם הוזיר על ברכות השבח וברכת המצות שהן שלשה ברכות הנהנין: וברכת השבח: וברכת המצו' והם כנגד שלשה כחות הנפש הנקראים נפשות והם הנפש אשר משכנה בכבוד והרוח אשר משכנה בלב והנשמה אשר משכנה במוח יבאו כנגדן שלשה ברכות ברבות הנהנים בנגד הנפש כי ממנה ההנאות דכתיב כי תאוו נפשך וגו'. וברכת השבח כנגד הרוח כי ממנו השבח וכו' והנהנין הפנימי כמו שנ' והנהנין לבי על יד הלשון שהוא הנהנין החיצוני: וברכת המצות כנגד הנשמה והיא המעולה כמו ברכת המצות שהם המעלות שהם תלויים במרכבה וקיום המצות הם סיבת השארותה ואלו השלשה ברכות הם כנגד שלשה עולמות השפל והאמצעי והעליון וכנגד עולמם הזה ועולם הנשמות ועולם הדא: וכנגד אלו נצטוו בשלשה תרומות הנזכרות בפרשת שקלים שאנו קורין היום כי שם כתיב שלשה פעמים תרומה שבעונותינו אחר שחבר ביר המקדש ואין אנו יכולין לקיים מצות שקלים נצטוו לקרוא הפרשה להיותה זכרון כאלו קיימנו המצוה עצמה וכמו שאמרין במסכת מנחות העוסק בפרשת עגלה ערופה כאלו הקריב עגלה: בפרשת מנחה כאלו הקריב מנחה: וכן בפרשת שקלים כאלו הקריב שקלים: והשלשה תרומות שהזכרו כאן האחד הוא שחייב הכתוב על כל אחד מישראל לתת מהצית השקל והם עשרי גרה השקל וצוה לקחת כסף הכבזרים וגו' ומזאת התרומה נעשו האדנים המוזכר בפרשת אלה מקודי והשוו בה עניים ועשירים צדיקים ורשעים והנה דכתיב שישעיהו וכידו רצפה על שאמר ובתוך עם שטמא שפתים שאין חפץ לשם שאמר דילטורא על בנין וכן בליהו עונת רצפים: ואמר במדרש ריצוף מה וסמכו במדרש זה הענין לפסוק אל תלשין עבד אל אדוניו באלוהי הכתוב מדבר שהלשין ישראל למקום דכתיב את מוכחיתך הרוס ואת גביאך הרגו בחרב פן יקללך האדון לשון קללה הוא חסרון וזה הוא עונת רצפים: וכן בישעיה שאמר שטמא שפתים מיראמר ובידו רצפה: ויגע על פיו כלומר אתה כונן הדא הוא דכתיב ואשמת כלומר יהיה עליך אשם וחטא: והתרומה השנית שהיו נותנין גם כן מחצית השקל בכל שנה ושנה לקרבנות צבור והשוו בה גם כן עניים ועשירים ועל זה נאמר בבאן לכפר על נפשותיכם כי הקרבן לכפרה ועל זה נמנו פעם שנית אחר שהוקם המשכן באחד לחדש השני: וכתיב ביה שאו את ראש ועלה אותו הסך בזה הסך כי זה הסך של כסף האדנים היו ישראל תר אלף שלשה אלפים תקן כי כן כתיב וכסף מקודי העדה מאת ככר וגומ' וכתיב לשש מאות אף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: ויעש בה ארז ארני כסף וגו' וכתיב בפרשת כמדבר סיני ויהיו כל פקודי בני ישראל וגו' והם תר אלף ג' אלפים תקן והיה זה המנין לדגלים ונתנו מחצית שקל כל אחד לקרבנות צבור: וכבר הקשה רש"י על בואת הפרשה היאך נתכונו שני המנינים כי

אין ספק כי היו בני יט שנה במנין הראשון שלא נמנו והיו בני כ' שנה בשנה השנית והיה לו למנין השני להיות גדול בזה: והוא תירץ כמו שהוא בזאת הפרשה של כי תשא יו"ש להרמב"ן על תירוץ אחר שהבי' בפירושו: וזו היא תרומה שניה והתרומה השלישית הנרמזת בכאן היא תרומת המשכן והיא המפורשת בפרשת ויקחו לי תרומה ולא באה בהשוואה אלא מאת כל איש אשר ידבנו לבו ונעשית באותה תרומה עבודת המשכן לבד האדנים שבא בהשוואה לטעם שאמרנו הנה לך שלשה תרומות רפויות בכאן בפרשת שקלים מלבד מזה שצוה התורה בכלל כי תשא שכל פעם שיצטרכו ישראל לימנות לא ימנו לא בזה הכופר שיתן כל אחד מחצית השקל ולכן באה כי תשא לשון משמש חיוב ורשות ולשון כי תשא משמע לטובה ומשמע להפך כמו ישא פרעה את ראשך והשיבך וכתוב ישא פרעה את ראשך מעליך ולכן אמר במדר' רומם את ראש גדל את ראש כאדם שאומר לקוסטניר סב רישיה דדין: ונתן להשם רמז שאם יחשבו ישראל לענין לצורך כמו במשכן ובאדנים ובדגלים שיעלו למעלה ולגדולה כמו ישא פרעה דשר המשקים ואם יחשבו שלא לצורך יחסרו ויסתו במגפה ויתן המשחית לבא אל בתיהם כמו שהיה בימי דוד שנמנו שלא לצורך חסרונם וזו זמן נמנו לצורך בימי משה בדגלים ובחילוק הארץ: שלא לצורך בימי דוד ויש מחלוקת בין חכמים על אם נתנו בופר בימי דוד יש אומרים שלא נתנו בופר וכן אמרו שם בברכות לא שקלו מיניה בופר ומה שאמר שם כסף כפורים ל' של כל שנה ושנה אבל באותו מנין לא היה כסף כפורים ויש אומרים שנתנו בופר וכן נראה שאף על פי ששעה דוד לא היה יואב טועה בדבר הכתוב בתורה כי עינו הטעהו כמו שאמר על שם זמירות היו לי חקיק אבל יואב שהיה דבר המלך נתעב אליו היאך לא שקל כופר אלא שקל בופר ולא נתכפר ולא הייה כסף כפורים כי נמנו שלא לצורך והנה המצוה לא שקל מיניהו כופר ולא אמר מחצית השקל אלא כופר כלומר שלא היה בופר אבל עם כל זה וירא ה' ויחם מה ראה כסף הכפורים ראה כי קדושת הכופר אף על פי שלא ניתן כראוי הנין עליהם: הנה ביארנו השלשה תרומות שנכללו במשכן עם הארבעה הפרטיות תרומה הרומות לעתיד כמו שאמר יחזקאל תרומה וישראל והעולם וכסא הכבוד שהם כקשורים זה בזה ואין קיום לזה בלא זה ועל זה אמר דוד שלשה מקראות עצה ה' לעולם תעמוד זה התורה: כמה דאת אמר הפלא עצה הגדיל תושי' מחשבות לבו זה ישראל שמשכנתו קדמה לכלי כי הוא אמר יהי העולם: כי בחר ה' זה כסא הכבוד כי הוא ציון והוא פסוקו כמו שכתוב מקדש וחקיק גדולה: ועל אותה שנ קרבנות ציבור שנינו באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים ונאה המצוה העשיר לא ירבה וגומ' ואם אין לו מוכר כסותו או מחור על המתחים: ויש אומרים כי העשיר לא ירבה והיה לא ימשיך כלל כמו הדל שלא יבעש כן הלאוין שוים הם מניעה ולא שלילה: ויש אומרים לא ירבה אם ירצה וכן ירצה לא מנו זה הלאו המונין המצות לומר שאם ירצה להביא יותר סביא ובלבד שיביאנו בתורת גובה לא בתורת חיוב ויביא זה לבד והחלכה כי בא' באדר משמיעין על השקלים ובחמשה עשר שולחנות יושבות במדינה ובחמשה ועשרים ממשכנן כמו שממשכנן על הצדקה: ועוד שנינו שם בשלשה קופות של שלשה סאין תורמין את הלשנה וכתוב עליה אב' ג' וכל אלו הענינים יש להם עיקר: וכן אין התורם תורם עד שאמר להם אתרום והם אומרים לו תרום תרום תרום צלשה פעמים וכן תורם הראשונה

תרומה

את החכמה ואת התבונה ואת הדעת שלשתן בהא הידיעה לרמוז שיש להם ענין על כן יש לנו לפרש אלו הכתובים בהכרח כמו שדרשו אותם חכמים זל פי רמז בהם לשלשה ענינים גדולים אחד במעשה בראשית שנברא באלו השלשה מדות ב' המשכן והמקדש כי הכל רמז אחד וענין אחד שהמשכן היה במקום המשכן עד בואם אל המנוחה ואל הנחלה שלישי בריאת האדם שהוא עולם קטן כנגד שלשה עולמות עולם העליון והאמצעי ועולם השפל וכמו שחלק אותם דוד עליו השלום דכתיב ברכו ה' כל מלאכיו ברכו ה' כל צבאיו ברכו ה' כל מעשיו ופצונו שאמר שלמה המלך עליו השלום בשלשה מקומות בספר משלי זה הענין רוצה לומר בנין הבית הזה אמר חכמות בנתה ביתה חצנה חכמת נשים בנתה ביתה ואולת בידה תהרסנו בחכמה יבנה בית והן כנגד שלשה עולמות האחד העולם הזה בכללו והשני העולם הקטן האדם והשלישי העולם הבא וכנגד העולם הזה בכללו המהולק לשלשה חלקים כמו שאמר כי לכולם יקרא בשם אחד עולם ולפעמים יקראו שלשה עולמות וכנגד זה אמר חכמת בנתה ביתה ואמר חכמות כנגד החכמה והתבונה והדעת שבהם ברא העליונים והתתונים והצבד עמודיה שבעה הם שבעת ימי בראשית העליונים שאין היום נתפס בהם וכל השביעיות רמוזים להם הימי והחדשים והשנים והאלפים וזהו סוד השמטות והזיכרות וכנגד עולם הקטן שהוא האדם אמר חכמת נשים וגו' כי החומר הזה מקיים הגוף והעבור והרע והרסנו וכנגד העולם הבא אמר בחכמה יבנה בית כי שם החדרים והוא יקר ונעים וכלכל יוצאים מאלו המדות חכמה תבונה ודעת ואין ספק כי אלו המדות רומזות למדות עליונים שבשם הגדול ואלו הם ספר ספר וספור המוזכרים בספר צידה וכוונת שלמה באלו הפסוקים כי כנגד עלית המחשבה שעלה לפני בורא עולם לבריאת עולמו אמר בחכמה יבנה בית כי תחלת המחשבה הוא סוף המעשה וכנגד ההבדלה והוצאת דבר מתוך דבר נמשכו העניינים ואצילות אמר בתבונה יתכונן וכנגד תכלית הענין ונתינת הצורה וקיום הדבר אמר ובדעת חדרים ימלאו דרך משל כאומן חסוב הרוצה לבנות בית ומצייר במחשבתו ומתחם תחומין בכאן יבואו החדרים והעליות ואחר כך נותן צורה ושלמות לבנין ולעשות הכוונה מהדירה והישיבה ומלואת האוצרות שהוא תכלית הכוונה וכמו שאמר חכם אחד להדברים הנהירים לא יתכן זולתי דברים פועל וצורה וחומר ותכלית ואם אינו בשם חלילה ענין החומר כי הוציא מאין הוא פועל והנותן צורה ותכלית וכן תפאצ במעשה בראשית כי פסוק בראשית הוא כנגד מה שעלה במחשבה והיא חכמה ולכן תרגם הירושלמי בחכמתא ואחרי כן ויעש ויבדל ויאמר יי' כן ויהי כן כנגד ההבדל והתחומין ואחרי כן ויכלו אשר ברא אלהים לעשות שנתן להם הצורה והתכלית וכל אלו המדות רמוזות בשם יי' כי היות כנגד החכמה והוא כנגד התבונה והוא כנגד הדעת ולכן באו במשכן אלו המדות ולכן באו בזה הפרשה שלשה תרומות ויקחו לי תרומה תרומתי ואת התרומה וכן באו שלשה מעלות כסא הכבוד והתורה וישראל וכמו שאמרנו גבולות החכמה תורה וגבולות התבונה כסא הכבוד וגבולות הדעת ישראל וכלם נקראו ראשית תור דכתיב קנני ראשית דרכי כסא כבוד מרסן מראשון ישראל קדש ישראל לה ראשית תבואתו ולכן נתחייב ישראל בשלשה תרומות תרומה גדולה חלה בכורים שנקראו תרומה חלה תרומה תרומה ותרומת ידך וכלם נקראו ראשית התרומה הגדולה כנגד חכמה שגבולותיה תורה כמו שהתורה בעלת שלשה חלקים

הראשונה לשם ארץ ישראל והשנייה לשם הכרתי הסמוכין לה' והשלישית לשם בבל ולשם מדינות הרחוקות וכל זה לעניינים גדולים וכן בשלשה פעמים בשנה תורמין הלשכה בפרוס הפסח ובפרוס העזר ובפרוס החג והם שלשה פעמים בשנה כנגד האבות הקדושים אברהם יצחק יעקב וכנגד כהנים לויים וישראל וכנגד חסד ומשפט וצדקה שהם עושה בארץ ולכן אנו קוראים זאת הפרשה לעשות זכר למקדש ולדרוש ציון ולירושלם שאנו חייבין להזכירם כמו שכתב ציון דורש אין לה מכלל דבעא דרישה וכן מה שצוה תורה מחצית השקל שהוא עשרה גרה וחשבון העם מכן עשרים שנה ומעלה הכל לענין שהאדם חייב במצות מכן יג שנה כנגד שלש עשרה מדות ואינו נענש עד עשרים שנה שהם ב' עשיריות ומחצית השקל עשרה לרמוז לשלש עשיריות ולהיות חצי השקל כי מחצית השם ככל השם וכמו שכתוב כאן זה יתנו וכתוב התם זה אלי ואנוהו כל זה רמז למעלה הענין וכי הוא ענין גדול ובעונותינו חרב בית קדשנו ותפארתנו ואין אנו יכולין לקיים מצות ויש לנו לתת צדקה משלנו לפחות כדי מחצית השקל ובימי עזרא הוסיפו לתת שלישית השקל דכתיב והעמדנו עליו מצות לתת שלישית השקל בשנה וגו' ולזה נהגו בשלשה פעמים בשנה שיתן כל אדם ואדם לעניים מלבד הצדקה שהוא נותן לעם כי בצדקה יכון כסא כמו שכתוב ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה השם ברחמינו יכנו לראות בבנין ירושלם ונחמור ציון ויקיים בנו מקרא דכתיב וחזון בחדס כסא וישב עליו באמת באהל דוד שופט ודורש משפט ומהיר צדק

פרשת ויקחו לי תרומה

נכתבם יבנה בית וכתבונם יתכונן: ונדעת מדרים יעלנו כל סון יקר ונעים: (עשלי כד)

בחכמה יבנה

וגו' הפסוקים הללו נאמרו בספר משלי ונראה להי משם כי הצלחת האדם בזה העולם להגיע לבנות לו בית מדות ועליות מרווחים ולמלאות אותם מהון יקר וספיר וראמות וגביש וזה הכל הוא להי שלמות דעתו וכשכלו ובחכמה שיש בו בונה בית וכוונת אותו וממלא אותו מהון זה לא יתכן ולא היתה זאת כוונת שלמה באלו הכתובים שהיה חולק בזה עם דברי אביו ועם דברי עצמו והחוש יכתישנו אמר דוד אם ה' לא יבנה בית וגו' הוא לכם משכמים קום וגו' כי לא כמוצא וממערב ולא מסדבר הרים כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים וגומר ואמר שלמה כי לא לקלים המרוץ וכמה פסוקים בזה כי לא הבא ההצלחה מרוב ידיעה אלא בעזר אלהי וכן אמרו זל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ואנו רואים כמה חכמים בחכמה ומקחים בענייני העולם ואינם מצליחים וכמה טפסים ומתאים מגיעין אל ההצלחה ועוד כי לא היה קורא שלמה הון העולם שהוא כוב ושקר יקר ונעים ולא היה אוסר שמות הללו חכמה ותבונה ודעת שלא מצאנו אותם אלא בבריאת העולם שאמרם הוא עליו השלום ה' בחכמה יסד ארץ כוון שמים בתבונה בדעתו החומות נבקעו וכן מצאנו במלאכת המשכן ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה יתבונה ונדעת וכן מצאנום בבנין שלמה דכתיב ומלא

העפר • במעשה בראשית יקו המים • ובמשכן כיוור נחושת •
ובאדם לוחה הלבנה • במעשה בראשית נעשה אדם • ובמשכן
הקרב אליך את אהרן אחיך • ובאדם חלב • בכריאת עולם
מלאכים • במשכן כרובים • באדם המחשבות השתוו •
בעולם התבואה • במשכן לחם הפנים • באדם כלי המאכל •
בעולם עוף יעופף • ובמשכן עולות העוף • ובאדם ריאה
המתמלאת רוח והיא מתפשטת ומתנועעת ומתקבצת • בעולם
בהמות • ובמשכן עולת בהמה • ובאדם ידים ורגלים • בעולם
שמחה במשכן כלי שיר • באדם הכבד • בעולם עצב • ובמשכן
שחיתה • ובאדם מחול • בעולם החלי המתוכן ממורח למערב •
ובמשכן הכריח התיכון מברוח מן הקצה אל הקצה • ובאדם
חוש השדרה וכן נקרא התלי בריח • בעולם גלגל השכל •
ובמשכן ארון ולחות • ובאדם השכל • בעולם רוחות • ובמשכן
קלעים • ובאדם רוחות • בעולם יום השבת • במשכן חנוכה
מוכת • באדם יום המילת • בעולם ויהי מבדיל • במשכן
והנדולה הפרוכת • ובאדם השרפשא המבדלת בין איברי
המאכל ואיברי הנשימה • העול חלוק לשלוש עולמות עולם
המלאכים • ועולם הגלגלים • ועולם השפל • במשכן קרש
קדשים והקדש וחצר המשכן • ובאדם נשמה במוח רוח בלב
גפש בכבד • ואין ספק כי אלו הציונים כלם יש להם ענין
וסוד גדול ומי יוכל להבין פרטיהם אבל עיקר הכוונה להיורג
ציורי המשכן כציורי הרחוקים • וכן אמר דוד ולתבנית
המרכבה הכרובים זהב לפורשים וכן בצורת האדם ובאיברי
יש רמז וציור לכל אלו הדברים ולכן תמצא לכל ענין וענין
במשכן ככל אשר אני מראות בהר • וכן זכרו במנחו כי צור
של אש ארון ושולחן הראה לו בהר • ואמר הראה השם למש
ארבע אישות אש שדורה לכנה ירוקה אדומה אמר ליה עשה
לי כזה אמר ליה מנין לי אישות אלו אמר ליה כתבניתם אני
בכבודי ואתה בסממניך • הנה ביארנו אלו הכתובים שהם
רומזים לעניינים גדולים שנבנה הכותב בחכמה והתבונן
בתבונה ונמלאו החדרים בדעת שהכלים במקדש היו ככוונה
גדולה הארון בקדש הקדשים • המנורה והשולחן ומוכת
הקטרת בקדש • מנורה בדרום • ושולחן בצפון • ומוכת
העולה בחצר כי אלו החמשה כלים הם המקודשים ונתנו
לבני קהת הנכבדים ומשאם בכתף ובאו חמשה אלו כנגד
חמשה מעלות שהיו בישראל הארון כנגד התבואה כי משכן
היה הדבור לגביא • והמנורה כנגד התורה שהיא אור העולה
דכתי' ותורה אור • השולחן כנגד מלכות בית דוד כמו שאמרנו
השולחן סימן לכתר מלכות מוכח הקטרת כנגד הכהונה
דכתיב ישימו קטורה באפך • מוכח העולה כנגד כל ישראל
כי שם קרבנות ציבור שם כפרתם ולכן ניתנו לבני קהת דכתי'
ומשמרתם הארון והשולחן והמנורה והמוכות ולכן היתה
הארון זהב טהור מבית ומחוץ כי הנביא מבחר המין ותוכו
בכרם והמנורה כלה זהב טהור כי התורה היא על הכל
והשולחן אינו מצופה מבית ומחוץ כמו שאמר שאלו כבדות
נא נגד זקני עמי וכת' על שולחן המלך הוא אוכל במסביבו
שהיה חסיד וכתוב והיו באוכלי שולחניך • וברשעים כתיב
ועל שולחן אחד כוב ידברו • ומוכת הקטרת זהב טהור
ומוכח העולה נחושת • וכמו שרמזו אלו הכתובים שהתחלנו
למשכן כן ירמזו לבית אשר בנה שנבנה בחכמה גדולה
ובתוספת קדושה עשרה מנורות עשרה שולחנות עשרה
בזרים עשרה מכונות • ומה שנאמר שם במנורות חמשה
מימין וחמשה משמאל רוצה לומר מימין שולחן משה מה
שעשה מאלו הכלים עשרה עשרה ליימו לעשירות ולרמוז
לעשרה ירדות שירדה שכנה חמשה לרבים וחמשה ליתירים
ולכן היו חמשה כנגד חמשה החמש שהיו ביחידים הם אדם
ואברהם

חלקים במדרש החזק גלגלית בן התרומה הגדולה משלשה
רברים דגן תירוש ויצחק ולכן בנו החכמה בלחם ויין ושמן
דכתיב לכו לחמי בלחמי • שמן תורק שמך הלחם כנוי לדגן
שמים לחם אבירים משום המן שנתבשם • והיין כנוי לייין
המשומר בענביו ולכן אין שירה אלא בין המשמח אלדים
ואגשים ולכן עשרה דברים בכוס של ברכה ופעון מוגה ואמרו
כל המתפתה בינו מדעת קונו יש בו והיצהר בנוי לאמן הסוב
השפע היורד מן החכמה השמן שירד ליעקב ויצוק שמן על
ראיהו ובעבור שהחכמה אין לה שיעור ואחד המרבה ואחד
הממעיט • כן תרומה גדולה אין לה שיעור וחטה אחת
פוסרת כל הכרי • והכורים כנגד התבונה שנוכלותיה כסא
הכבוד • ובאים משכנת המינין רומזים לשביעיות היוצאים
מן האילן הגדול הנקרא עץ החיים • והחלה כנגד הדעת
שנוכלותיה ישראל שהם תרומת העיסה והם גוי אחד חלת
האומות כאדם הראשון חלת העולם • וישראל הם נקראין
אדם • הנה לך תשעה דברים שהם משתלשלים אלו מאלו
חכמה תבונה ודעת תורה כסא הכבוד • ישראל תרומה גדולה
חלה וביכורים לעתיד לבא תהיה תרומה • עשרה רמות
יחזקאל ותחתיה לחם תרומייה • ואמרו ז' תרומייה תרומת י' ה'
ולכן הוזכרו בכאן אלו השלוש תרומות והוזכרו בכאן רוצה
לומר במשכן שלשה עשר דברים כנגד שלש עשרה מדות
של הקבה ושלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן • ולכן
הנער בר מצוה משלש עשרה שנה • ואמרו במדרש שכאן
אלו השלוש עשר כנגד שלש עשרה דברי שבתוכחות יחזקאל
ואלבישך רקמה וגו' ואעריך ערי וגו' ואתן נזם וגו' ועוד
הביאו שני דברים להשלים חמשה עשר דברים כנגד שם י' ה'
וחמשה עשר מדרגות בין עזרת נשים לעזרת ישראל והיו
אומרים בהם חמשה עשר שירי מעלות • וכנגדן תקנו באמת
ויציב חמשה עשר ויין כנגד שם י' ה' • ודבר ידוע הוא כי
כחנת הבריאח היתה בתהלה לשכון בתחוננים כמו שכתוב
באדם וישמעון את קול ה' וגו' • וגרם העין ולא הגיעה העת
עד יציאת מצרים והיתה הכוונה באותה יציאה להיות שכינתו
בתוכנו כמו שאמר הכתוב אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים
לשכני בתוכם • ואפרו ז' משל למלך שהשיא בתו לארץ
רחוקה ומאחר שהיא לא תבא אליו מאהבתו אותה הלך הוא
אחריה • והנה היא התורה כמו שכתוב שמעו בת וראי והשי'
אונך • ונתנה לישראל ומאהבת הבת • וחתנו רצה לבא לדור
עמה • דכתי' ועשו לי מקדש ודבר מקוב הוא כי עיקר הכוון
לשכון בבית עולמים שהוא כנגד כסא הכבוד אבל בראור
השם כי יתאחד הקמן צוה לעשות משכן עד שיגיעו הימים
ויבנסו לארץ • ואמרו ז' משל למלך שרצה לבנות ארגנטי
לכנו ליום חופתו וראה שאינו יכול לבנותו מיד כרצונו אמר
יש לי ארגנטי ישנה אצחצח אותה עד שאעשה חדשה כן
הוא ענין המשכן עד שיבנה בית הבחירה ומצינו כי מקדש
איברי משכן • ומשכן איברי מקדש דכתיב ועשו לי מקדש
ושכנתי בתוכם • וכמו שהשם השכן שכינתו בהר קני דכתי'
הן הראה ה' אלדינו וגו' כן במשכן וכבוד י' מלא את המשכן
ועוד במדרש אמרו כי בריאת העולם ומלאכת המשכן ובריאת
האדם הם דומין זה לזה מה כתיב בכריאת העולם נוטה שמים
כיריעה • כן במשכן ועשית יריעות עזים • ובאדם המוח •
במעשה בראשית נאמר יהי אור • במשכן אור השכינה דכתיב
וכבוד ה' מלא את המשכן • באדם אור הנשמה • בכריאת
העולם שמש וירח ומוכבים דכתיב והיו למאורות • ובאדם
העניים • במשכן המנורה והקדשים • וכמו שאמרנו נראין
הקדשים במשכן ככוכבים ברקיע • בכריאת עולם ארץ
ובמשכן ארנים דכתיב על מה אדניה הושבעו • ובאדם יסוד

תרומה

כי החרב דושת עשו ועל כן אחז זה הלשון כי החרב ולכן אין במשכן כרול כי היתדות שהיו יותר חזקות אם היו נעשה מכרול לא נעשו אלא מנחת כי ספור מדברי רבותינו ז"ל שאם היו מסתתין האבנים בכלי כסף או זהב שעשו כותרין לעשות זה זה ישבר דעת ר' אברהם ז"ל וגם דעת הרמבם ז"ל ומה הטעם נהגו שלא להניח סכין על השולחן בשעת ברכת סוון כי השולחן דומה למזבח דכתיב המזבח עץ פתח במזבח ומסיים זה השולחן אשר לפני ה' וכן בכסא שלמה ענין גדול עשאו פשן שהוא בתכלית הלובן ובו ששה מעלות וינתן בן עזיאל אמר שהיה במעלה הראשונה כצד אחד ארי זהב וכנגדו שור ובעיני דוב של זהב וכנגדו כבש ובעיני נשר זהב וכנגדו תינוק של זהב וברביעית נשר זהב וכנגדו חתול זהב ובחמישית תרנגול וכנגדו פאוס זהב ובששית נץ זהב וכנגדו יונה של זהב ולמעלה בראש הכסא קבע יונה של זהב וכידה אותות נץ של זהב כי כן לעתיד לבא עתידות האומות לנפול ביד ישראל וכשהיה שלמה עולה השור והארי פושטין ידיהם ומקבלין אותו וכן כלם וכשיושב בכסאו שנים עשר אריות שהיו שם נהמין השור גועה והדוב שוחק והתרנגול והפאוס והתינוק מרקדין עד כאן ואין ספק שהיו ענין גדול ואמרו ז"ל שפרעה רצה לעלות בכסא ונשכו הארי והנשר ונעשה נכה רגלים ונגזר הכסא הנה כי נעשה הכל בקדושה ובכוונה גדולה ועל זה נאמר אפריון עשה לו וגו' לשון חזק כמו אפריון נטייה רבי שמעון המכונה ב"מ והזכיר שם מרכבו ארגמן נוטריקון אברהם רבא גברא ביכא גורא כי האבות הם המרכבה למעלה מן המלאכים והזכיר אברהם שהוא האדם הגדול ועליו נאמר כמראה אדם עליו מלמעלה ובמדרש כי עצי הלבנון רמו לאברהם דכתיב מעין גנים ואמרו מעין גנים זה יעקב באר מים חיים זה יצחק ונוזלים מן לבנון זה אברהם כי כלם נוזלים ככנו ואמרו שאר הראשון הוציא עצים מן עין ונתנם לאברהם ואברהם ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב הורידם למצרים ומשם הוציאום השבטי' והם עצי שטים ובהיות אלו הצעירים נכבד' מאד היו בתאווה החסידים לישב להתבונן שם שהיו יודעים למה מתכוונין לו הענינים כמו שאמר דוד מה ידידות משיבנותיך ה' צבאות נכספה גם כלתה נפשי כי טוב יום בחצירך מלא כלום כלא ימים אחרי' במקום אחר ויש אומרים כי יום זה שיושב בחצר השם דומה לו כיום של הקבה שהוא אלף שנה מדור באהלי רשע רוצה לומר הנצח ואמרו אשרי יושבי ביתך וגומרי' ובעונותינו שחרב מקדשנו נשארו לנו בתי' כנסיות הנקראין מקדש מעט ויש לנו לשבת בהם בסורא בזיע וברתת כיושב לפני שכניה ולהתפלל שם בכוונה כמו שאמר דוד לבי ובשרי ירגנו אל ה' וכו' וכו' נוכח לשלשה עולמות הרמוזים בחכמה ובתבונה ובדעת צעולם הזה ועולם הנשמות ועולם הכא והוא הטוב הצפון ושכר כל המצות ועל כל אלה הזמנים נאם עין לא ראתה אלהים וזולתך השם ברחמי יכנו לאותם הזוכים ונוכח לאותו הטוב הצפון לצדיקים דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'.

פרשת ואתה תצוה

זכור את שם עשך לך פעלך כדרך כבודכם מעשים אשר קרן כדרך וגו' (פרשת כי תבא)

וגומר והיה בהניח אלדך לך וגו' חזל תקנו לנו אלו ארבעה פרשיות לקרותן בחודש אדר לענין גדול

זכור

ואברהם ויצחק ויעקב ומשה בסנה' וחמשה לרבים לישראל במשכן ונמשך ארבעי שנה וארבעה עשר בגלגל שכבשו וחלקו ואחר כך בשילה שהיה בית ולא היה בו תקרה אלא יריעות המשכן ועמד שלש מאות ושבעים שנים ונמשך בנוב וגבעון ועמדו חמשים וששה שנים ואחר כך בבית ראשון ארבע מאות ועשר שנים ואחר כך בבית שני עמד ארבע מאות ועשרים שנה והבית העתיק להיות שלא יהיה לו קץ ותכלית עם הכרובים שעשה שלמה היו עצי שמן לענין והיו הכנפים עשרה אמות חמשה הכנף האחד וחמשה הכנף השני והיו הכרובים עומדים בנס כדאיתא בבבא בתרא פרק שני ומצינו שבעה מיני זהב בבנינו א' זהב טוב שני זהב שחור שלישי זהב סגור רביעית זהב שחוט חמישית זהב מופז ששית זהב מווקק שביעית זהב פרוויים ופירשו במדרש חזית טוב כמשמעו כמו שנאמר והב הארץ ההיא טוב והוא נקי מכל תערובות זהב שחור שהיו פניסין אותו לכור ואינו חסר כלום זהב סגור אמר ר' יהודה אלף ככרי זהב הכנים שלמה לכור אלף פעמים עד שהעמידו על ככר אחד ולכן נקרא זהב סכלות זהב שכלתו לכל זהב של שלמה כמו שאמרו במסכת מנחות זהב שחוט שנמשך כשעוה ונעשה כחוט זה הזהב לא השיגו ממנו המלכים ואמרינן במדרש חזית אדריאנוס קיסר היה לו ממנו משקל ביצה דקטליאנוס היה לו משקל דינר קורדיאנו והדין בלפוחא רשיעא ליה ליה ולא מידי זהב סגור שהיה סגור בעד כל בעלי חיים ולכן כתיב שבעת אלפים ככר זהב מווקק לשון קירות ההיכל וכיכסף היה והלא זהב היה אלא שהיה פניס' כל בעלי חיים והמים וממנו נעשו כל הכלים הסיגים והיעים והמזוקות והמזולגות והסומרות והכפות והמחתות והפתחות ר' יצחק אמר אלו חצי פותחת ר' סימאי אומר פותח שתחת הציר ללמדך שאפילו דבר קל נעשה פמני זהב מופז ממה לגפרית ועל שם מקומו נקרא מאופז זהב מווקק שהיו פאכילין אותו לנעמיות ויצא מבהיק מווקק זהב פרוויים אדום דומה לדם פרים כל אן השבעה רומים לענין ובמשכן לא היו אלא שנים זהב כהן וזהב שחור בארון ובכפות ובמנורה ובציץ ובמזבח הקטורת זהב טהור אבל לא בכרובים ולא ברום ובגדים ובסכנות ובבית הקדוש ובמשכן לא היו כלי כרול ולא נשמע בבית כלי כרול עשה כל הבית כמו המזבח דכתיב ביה אבנים שלמות תבנה את מזבח האלדך לא תניף עליהם כרול וכתיב כי הרכב וגו' והכמי ישראל נחלקו בזה במסכת סוטה ובמכילתא יש אומרים כי בבית לא נשמע כלי כרול כמנהג הבונים מתקני האבנים ומושיבין איהן בכלי כרול אבל בהר היו עוקרין אותן בכרול ומסתתין אותם שם דכתיב ויצו המלך ויסעו אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד חבית אבני גזית ומה שאמר אבן שלימה מסע נבנה אינו רוצה לומר שלימה ממש כמו שנעקרה רק שהיא חלוקה ושלם שאין בה פגם כדי שתתקן בה צפורן ופירשו פסע כמו שהסיעה מן ההר אחר שסתתנה ולא נגעו בה אחרי כן בבית בכרול ויש אומרים שאפילו בהר לא נשמע כרול אחר שעקרה אלא הסמיר ומה שאמר אבני גזית לא היו אלא בביתו והיו אבן שלימה מסע וכן נראה ממשש הכתוב ויתן ה' חציר שלשה טורי גזית מכלל שנהיכל ובדביר שבו הכלים הפנימיים לא היו אבני גזית ופעם איסור הכרול יש בו דעות חלוקות חכמים ז"ל אמרו שלא יניף המקצר על המאריך ור' אברהם ז"ל אמר שלא יסאף הדבר הנפסל באשפתות והמקצת בנוי בבית המקדש או שמא יקחו הפסל ויעשו ממנו עץ והרם כמלא אמר משום אבן משיכה והיא הרחקה כי כדרך עובדי עז' והרמזן סובר כדברי רבותינו ז"ל ומוסיף

זרע עמלק ולא הניח לו מכל אויביו כי ירושלים תחת יד האומות כי דוד לקחה אחרי כן דכתיב ויצא המלך ואנשיו ירושלם אם כן למה נצטוו ולמה נענש על שלא קיים המצוה והתשוב' בזה כי כל מלך המלך היה לו להכות בעמלק דכתיב כי ידעל כס יה כל היושב על כס יה אף על פי שהוא חסר עד המשיח צריך לעשות מלחמה בעמלק מדור דור

והמחיה יהיה בזמן המשיח וזהו הנה מציב לו יד שהיה חושב שקיים לו כי יד על כס יה או נזכר לתרץ שנצטוו בכך בעבור חטאו הראשון שחטא ואם יתעסק בזה המצוה יכנס בסאו דהא כהא תליא ואם אולי יתעסק נמצוה זו יתקיי' כסאו ויהיה מלך ומורעו כלכים ואף על פי שהבטחת חוקן היתה שתהיה המלוכה לזרע יהודה יהיה גם הוא מלך מורע רחל שכן הראוי משתי הכתובים רחל ולאח' כמו שאמר יהונתן לדוד אתה תמלוך על ישראל ואנכי אחיה לך למשנה וכמו שהיו מלכי ישראל ויהודה וכשלא קיים המצוה שעשה קל וחומר של סכלות כמו שדרשו על פסוק וירכ ננחל על עסקי הנחל על עגלה ערופה ומה בשביל נפש אחד אמרה תורה ערוף כל אלה הנפשות לא כל שכן וזהו אל תרשע הרבה ואל תהי סכל אמרו אל תרשע הרבה אתמהא הרבה לא הא מעט ארשע אלא הוציאוהו מלשון גבורה כמו בכל אשר יפנה ירשע: על שהרג הגבעונים שהיו בנוב כמו שאמרו זכרם לברכה שהיה שם שני חוטבי עצים ושני שואבי מים ושמש וחזן וסופר והוא חשב שלא היה רשות לזקנים לכות להם בריש שעובדים הם על לא תחיה כל נשמה וא"ע שהשלים כפי הפרווגמא ששלח יהושע כדן קודם כניסתו לארץ אלא לו באו אלו מתוך הפחד ועל זה הרגו יצתה בת קול ואמרה אל תרשע הרבה: אל תעשה גבורה יותר מדאי ואל תהי סכל בענין עמלק שעשה קל וחומר של סכלות למה המורה ועל זה נקרא מלכותו לגמרי וקרא כנף מעילו והתאבל עליו יבטא הראשון אף על פי שאמר לו תחלה ממלכתך לא תקום היתה על תנאי אולי יקיים זו המצוה ולא התאבל עליו ועתה כשראה שלא קיים אותו התאבל נקרא הדבר לצאת מן הכחא' הפועל בבקשת אלישע ועל כן אמר שמואל כשהקרימו על יד בעלת אוב יען אשר לא שמעת בקולי ולא עשית חרון אפי' בעמלק לומר שהוא הגורם הנה כי הצוה היתה לתועל שאול כי לו היה שאל כצוה מן התורה לא היה צריך לצאת שמואל ועל זה נשאה המחיקה והמחיה עד זמן המשיח וזהו יד שהזכיר בכאן רמז לדוד כי דוד עולה יד ומורעו יהיה המוחה ועתה בזמן המן רצה השם להטעימן מטעם ימות המשיח וכמו שהטאו בנפידים ורפו ידם כן האמונה דכתיב היש ה' בקרבנו אם אין וכא' להם עמלק כי בזמן המן רפו ידיהם מן האמונה ונהנו מסעודת אחשוורוש וקם עליהם המן או מפני שהשתחוו לצלם נבוכד נאצר ורצה לקעקע ביצתם לגמרי להשמיד להרוג ולאבד להשמיד זהו אבדן הדת' להרוג זהו אבדן הגופים' ולאבד זהו אבדן הממון' וכשריהם השם עליהם קבצו שלשה מצות כנגד אלו השלשה מקרא מלה כנגד הדת' שמחה ומשנה כנגד הגופים' ומשלוח מנות ומתנות לאבינים כנגד הממון' ויש לשאול מה ראו חכמי ישראל לקבוע זאת הסעודה על היין ועשו עיקר מן היין יורר מן המאכל מה שלא עשו בשמחת המועדות ועשו דבר המכוער וניזול והתורה ספרה זו הניזול מענין נחלש והדעת נותנת שהוא דבר מכוער והוא מעשה כותים' ואמר חייב אדם לאיכסומי בפוריא וגומר' וכתב הרב רבינו משה בן מיימון זכרנו לברכה עד שישתכר וירדם בשכרותו וכבר אינו מזה

שם שאם נצטרך להפסיק בין הפרשיות שנפסיק בין השני פרשיות אבל בן שלישית לרביעית לא יפסיק וסימן להם ארבעה כסות של פסח בין הכסות הללו אם רצה לשתור ישתה ובין שלישית לרביעית לא ישתה וסמכו אחר פרשת שקלים פרשת זכור כי השם אשר לו נתבנו עלילות צוה להקדי' שקלים לזכור להיותן כופר לשקלי המן וזאת הפרשה קודם פורים לזכר עמלק ולהסין שהוא מזרעו' ורבותינו אל דרשו בספרי זכור את אשר וגו' יכול בלב כשנאמר לא תשכח הרי הלב אנו ומה אני מקיים זכור שתזכור כפי' וכן דרשו בזכור את יום השבת יכול בלב כשנאמר שכור הרי שמירת הלב ומה אני מקיים זכור בפה בקידוש היין' כך אנו חייבין להזכיר ענין עמלק בלב ובפה' ולכן סמכו לקרא זאת הפרשה שנוכח בפה ענין עמל' הרע הדוגל שעשה עמנו לקעקע ביצתנו והוא מורע האבות ולא ירא אלים' ועל זה אמר בדרך בשהיינו חולכים לדרכנו ולא היינו חולכי' קרוב לארצו שייראו בהם כענין סיחון ועוג או בלק כי הם היו קרובים אליהם והיו בתפחדים שמא ייקום ויצאו אליהם אבל זה שלא היו גבולו ובא מרחוק לפני משבעת עממים דכתיב עמלק יושב בארץ הגלב' והחתי וגו' והוא לפני מכלם ומרוב שנאתו יצא ממקומו ומרוב גאותו שלא חשש לנסיים הגדולים שנכחלו לפני אדם אילי מואב' ועוד שהיו תר' אלף יצא ובא ונלחם עמם' ועל זה אמרו במדרש בגאות רשע ידלק עני יתפשו במזכות זו חשבו זה עמלק' ידלק עני מן המצות' או עניו כמה דאמר אפר עני ורוכב על חמור' עני' תרגם יונתן בן עוזיאל אל צנות ואמר בצאתכם ממצרים להודיע עוד רשעו שהיה יצאת מצרים חדשה והמצות חדשות הגדולות שכל העמים שמעו והלו ורגזו דכתיב שמעו עמים יגזו' ולא שת לבו גם לזאת והיה מתרים נגד השם כי ענין בלק וסיחון ועוג היה בסוף הארבעים שנה וכבר נשכחו כל אותן הנסיים וענין יצא' כיצרים אשר קרד בדרך חור פגע שנית בדרך שראה נסי המדבר' זה הולך לפנינו וגו' אף על פי כן ערך עמהם מלחמה ומלח קרד פירש' אברהם אל מלשון קרר' ואמר משל לאמבטי רותה וכו' הוצרך לפרש כן שכבר אמרנו כי לא קרה אותם בדרך כי מארצו בא עליהם' ולכן דרשוהו קרה' ועוד דרשו מלשון טומאה מקרי' ובמדרש שאו מדוע לא יצא אליהם כשירדו למצרים שהיו עם מזרע' ויש כפרשים מפחד שהיה לו מעיקב כי אמר אב אבא לא יכול לו בארבע מאות איש היאך אני אוכל לו' ויש מפרשי' שבו בענין לשלוח יד במתי מעט וכמו שדרשו בפסוק ויבן בעיניו בוז' בן בוז' ויש מפרשים שחשב מחשבה רעה אמר אם אמיתם ואכלם אצטרך אני ועמי לפרוע החוב של כי נר יהיה זרעך שאני מורע אברהם יפרעו הם החוב תחלה וביציאה אצא אליהם ואכלם ואני אהיה פטור מן החוב ואמר ויזנב בד' כל הנחשלים אחריו כי לא הניחו השם להרע להם כי עפדה להם זכו אבות ותפל' משה שנודדו מפני ירושת הזקן שהניח לו החרב ולדעת המדרש פחד מזכות אליה שגמל חסד לעקב וזה היה בנו ועל זה היה צריך לנשיאת כפים ולשון ויזנב פרש' אותן קטני אמנה שהענין פולטן והיה בהניח ה' אלדיך וגו' לא נצטוו ישראל להכיר' זרעו של עמלק עד שיעקרו עץ מארצו שעיקר שכינה בתחתונים היא ובהיות ארץ ישראל מלאה גלולים נרא' חסרון כלפי מעלה מפני שהיא מכוונת כנגד כסא הכבוד' ולזמן המשיח יחלק כח החרב בייפקוד ה' על צבא מרום וגו' ויתקיי' וקשת וחרב ומלחמה אשכית וגו' כמו שאמר דוד ע'ה האויב המו' חרבות לנצח וגומר זה לעולם ישב אז יהיה השם שלם ולכן כתיב כאן כי יד על כס יה' וכתוב במקום אחר אזה למושב לוי' ויש לשאול למה נצטוו שאול להכריח

תצוה

המצוה תקלה בתלמוד קסרנא שחשיה לר' זידא ואף על פי שהמפרשים פירשו לאו דוקא לא שהשתכר כל כך עד שיצא היין מפיו כמו דם אדום וזהו צחות לשון והענין שהביא ללול לקבוע סעודה על היין בעבור שכל העניינים מראש ועד סוף באו על ידי משתה ונתגלגלו כלם על היין ומכל משתה ומשתה יצא הצלה לישראל והיו כלם ד' משתאות כמו שזכרו במגלת אסתר והנני זוכרם ואפרש המגלה בקיצור: המשתה הראשון משתה אחשוורוש בשנת ג' למלכו ומשתה ושתי ויצא מזה המשתה שנהרגה ושתי שהיתה סבה שמלכה אסתר במקומה שבאת ישועה גדולה לישראל והנני מפרשם אמר ויהי כימי אחשוורוש וכמו שאמרו כל מקום שנאמר ויהי לשון צער בה מקומות כמו שהם מפורשים בהגדת מסכת מגלה וזה הענין היה בסוף גלות בבל ולא דבר החוצץ המלכות והיה זה על ענין הבית ואחשוורוש זה היה אדם חשוב וגבור חיל שאימתו מוטלת על הכריות וכן נראה מענין המגלה ואיני מכניס עצמי לכתוב ההגדה שהיא כתובה במקומה אלא שארמונו הענין בלכוד כי למה אטרח לכתבה אבל הדברים המיוחדים שאין מפורשים בהגדה ולקטתי אותם מן המדרש ומפי המפרשים אל אכתבם והשאר ארמונו לבד הוא אחשוורוש אחיו של ראש וכן גילו של ראש אחיו של נבוכד נצר הרשע הנקרא ראש שנאמר אנת הוא רישא דדחבא וכן גילו של ראש של נבוכד נצר שבקש להחריב וכן הוא אומר ובמלכו אחשוורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה ושמואל אמר שהושחרו מניהם של ישראל כשולי קדרה ר' יוחנן אמר שהכל נעשו בימי רשעים שנאמר וישם המלך אחשוורוש מס כל מקום שנ' בו מלונא או צדיק גמור או רשע גמור המל' שמלך מעצמו וכן נראה ממה ששלח בר אחוריריה דאבא מהונו ועד כוש יש אומרי' וזהו בתחלת העולם כוש הוא בסוף העולם בימי ההם כשבת אמר בלשאר מנה וטעמו וכו' עשה משתה לכל שריו יש אומרים חכם היה ולא טפש היה ואת יקר תפארת שלכש בגדי כהונה ויין מלכות כלומר יין הראוי למלכים והשתייה כדת כחוק התורה אין אונס ליהודים וכו' כרצון איש ואיש וגו' גם ושתי המלכה כל זה מפורש בהגדה עד ואם ממוכן מצאתי במדרש למה התחיל ממוכן יש אומרים רצו לדונדו כדינינו שבדיני נפשות מתחילין מן הצד ויא על שסערתו בקרדן שלה על פניו ויש אומרים על שלא זימנה אשתו ויא שהיה לו בת יפה וחשב להכניסה במקומה והכל לוכדים מן הכתוב מי שאמר על שסערתו דכתיב לא על המלך לבדו עותה וגו' מי שאמר שלא זימנה אשתו דכתיב כי יצא דבר המלכה על כל הנשים וכו' שאמר משום בתו דכתיב ומלכותה יתן המלך וגו' הישבים ראשונה במלכות קודם שגלו ישראל היו שרי אומות העולם יועצים ושרים וגו' הדא הוא דכתיב ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים אלו חכמי ישראל ופשטלוקו עצמן מן העצה קרא לשרי עמון ומואב שהיו מתחלה יועצים וזהו היושבים ראשונה במלכות כי רבה יש מפרשים הייסור הוא גדול או חורר לושתי להיות כל איש שורר בביתו ויהא כל אחד ניצל בביתו ומדבר כלשון עמו חורר לשליח ויא שהיו חלוקי' תחלה הבעל ואשתו אם ידבר בלשונם או בלשונה והיו ביניהם חצי מדבר בלשונם וחצי בלשונם שידבר בלשון אבן אל אלמלא אגרות הראשונות וכו' תיבה שהומן היה לאדרי הקא וקודם זה שלח בהפך ויל עם כל זה מי השקט לבסוף כי שידעו רצון המלך לולי שהאריך הזמן המשתה הענין משתה אסתר ויצא ממנו ענין בגת ותרש נכתב על קצה חופין וכו' על זה הצלה מרדכי ומעלתו אחר הדברים האלה גדל המלך במדרש כשהקבה רצה לאבד הרשעי' מעלתו אותן תחלת כדי שיצא שקמו דכתיב היו צריה לראש כל המצר

לישראל נעשה ראש כדי שיצא שמו ואחר כך יאבדנו משל לגולליר אחד שקלל בן המל' אמר המלך אם אני הורגו אומר גולליר הרג עשאו דכוס ואח' כך הרגו משל לאחד שהיה לו סיחה וחכמה וחזירה והיה נתון שעורים לחמורו ולסיחה במדה ולחזירה בלא מדה אמרה חמורה לסיחה אנו עובדין ועמלים ונותנין לנו במדה וזו יושבת בהנחה ונותנין לה בלא מדה אמר לה לרעתה היא ואת תראי הניע האד של והרג לחזירה ויבן בעיניו במדרש בוי בן בוי בעשו כתיב ויבן עשו את הבכורה אסר הקבה אני לא יכולתי להשימים שנאמר ויאמר להשימים משל לעוף שעשה קן בשפת הים בא הל' ושטפו אמר העוף בכעס אתה שטפת קני אני אעשה מן הים יבשה ומן היבשה ים היה נוטל מן הים ומשליך ליבשה ועפר מן היבשה ומשליך לים מצאו עוף אחר אם ליה מאי האי אל על שעשה לי כך וכך אמר ליה ביש גדא היאך אתה יכול להשלים זה כך ישראל כתיב בהו אם ימושו החקים האלה מלפני נאם ה' גם ורע ישראל אמאס מהיות גוי לפני כל הים ישנו עם אחד ישנו מן המצות ויא מלשון שניה ודתי' הם שוננו מוציאים השנה בשיהיה ל' ימים שבת אחר שלשים יום ראש חדש פסח שבועות ראש השנה צום כפור סוכות עצרת אל הקבה רשע עין הרע אתה מכניס במעדיהם אני מוסיף להם מועד במפלתך חכסך נתן לך נוטריקן עץ והמלך והמן ישבו לשתות אסתר חנין מאן דאמר הקבה והמן הוא וכו' וישבו לאכול לחם אף הכא ישבו לשתות ויקרע יעקב שמלותיו ויקרע מרדכי וישם שק במתניו וילבש שק ואמר ובעשו ויצעק צעקה ובמרדכי ויועק צעקה המשתה הג' זה דכתיב והמלך והמן ישבו לשתות ויצא ממנו שנכתב על היהודים לאבדם וחזרו בתשובה כמו שאמרו אל גדולה הסרת הטבעות וכו' ואת וביא אביך תאבדו אמר לה זה על ענין שאול שגרם כל זה שהחשי את אנג' ואולי הגעת למלכות לכפר על עון קנך וכשנאמר לה רוחו ויצלה יעמוד ליהודים חבינה שהם בעלי תשובה ועבור מרדכי יום ראשון של פסח היה כתיב הכא ויעבור וכתב חתם ועברתי בארץ סצרי וצומו עלי וגומר מאחר שאמר וצומו למה חזר ואמר אל תאכלו כלומר אל תאכלו מצה של מצוה ואל תשתו ארבע כוסות של פסח אצום כן שהיה לו לומר נצום כן במשתה הרביעי משתה אסתר לזמן שני ימים יצא ממנו שנהרג המן ומה ראתה אסתר וכו' בהגדה כתב רבי אברהם זכר לברכה למה הכניס מרדכי עצמו בסכנה וכל ישראל היה לו לזון מלקראת המן ולא ישב בשער המלך שהיה רואהו בכניסתו וביציאתו וכמו שכתוב חבי במעט רגע עד יעבור זעם והשיב כי בהכרח היה יושב שם כי הוא היה שוער גדול ומעצרת המלכות וכמו שכתוב ובכל יום ויום מרדכי מתהלך שאם לא היה ידו גם במלך היאך נכנס בכל שעה לחצר הנשים שהיו היהודים חביבין ונכבדים בעיניהם והראיה דניאל וחכיריו ומוזה הטעם הסתירה אסתר מולדתה והראיה אחר שהכירה כמו שדרשו זכרונם לברכה ואשר ניתן כסף מלכות בראשו ואמר אחרי כן ונתן הלבוש והסוס ולא הזכיר הכתר יש אומרים שחרה למלך לשום כתר בראש שום אדם וכתב רבי אברהם אל כי בראשו שב לסוס וכן מנהג היום במדי' לשים כתר המלך בראש הסוס שרוכב עליו המלך וכשהזכיר הסוס אחרי כן לא היה צריך לזכור הכתר כי מוכתר קאמר ופני המן חפו המשרתים וכן דרך פרס כשכונע המלך על אדם מוציאין אותו מלפניו חפו שלא יראו וכאלו מנודה עוד כתב רבי אברהם זכר לברכה למה כתב מרדכי להרוג שונאי היהודים לא די לו שינצלו היהודים כמיתה משונה יצונו שלא יענו בהם ביד

והשיב שפרדכי היה מוכרח למה שה' חכם גדול שלא להפוך כתבי הראשון כי כתבנו ואל המלך כתוב כל הצלה שתוכל כי כתבי אינו יכול לחזור והעד דניאל שלא יכול דרוש להצילו והנה הוצרך לכתוב בזה הנוסח דעו כי המלך צוה להמן שהיה משנהו שיכתוב בשם המלך על היהודים שיהרגו את הגוים אויביהם ביום י' לחדש אדר ונתן לו טבעתו לחתום הספרים והוא משנאמו היהודים הפך הדברים וצוה שהגוים יהרגו היהודים וכששמע המלך הדבר חרה לו וצוה לתלותו ועתה מצוה המלך שיתקיים מצותו הראשונה ויהרגו היהודים כאויביהם באותו יום והוא שאמר ונהפוך הוא ועוד כתב רא' על מה טעם לא הוזכר שם הקב"ה בזה המגילה ואמר שפרדכי כתב זאת המגילה כמו שנו' שלח ספרים לכל היהודים ומפחדו שמא יעתיקוה פריסים ויכתבוהו בדברי הימים ויכתבו במקום השם על כאשר הכותמים עשו שכתבו בראשית כראשימא ועל זה לא כתבו שאין כבוד השם ית' שיוכר בשם על' ואחרים כתבו ממקו אחר הוא שם קדש וכתב הרמב"ן על כי בעבור שהיה נס חוצה לארץ לא נזכר בו השם אלא בראשי תיב"ח בסתר ונעלם יבא המלך והמן מפי המלך ופני המן חמו' ועוד שאלו שר"ל אמרו שעשרת בני המן נתלו ובהדי הדדי נפק נשמתיהו ולכן אמרנו דיוצא וכו' שיקראו בנשימה אחת ואילו בפשט הכתובים נראה כי הרגו אותם בחרב דכמיב עבשושן הבירה הרגו היהודים וגו' ואת פרשנותא וגו' ואחרי כן שאלה אסתר ואת עשרת בני המן יתלו ויש מפרשים כי הנהרגין שאלה שיתלו וכן נראה דעת הרמב"ן על ואם כן מזה צודל שאלה וזעזעו אמרו היא אמרו בהדי הדדי נפק נשמתיהו וא"ל כי מניין רוב בני המן היו לו' ויש אומרים שבעים דכתיב שבעים בלחם נשכרו ואם כן הרגו' ושאלה אסתר' אחרים שיתלו והיו בהדי הדדי וכן והוא דוחק בפשט הכתוב וי"מ כי לא נהרגו לגמרי אלא מכת חרב עצומה קרובה למיתת שקרין בלעז קולפאר ושאלה אסתר שיתלו קודם שתצא נשמתה ונתקיימו הכתובים כלם ודברי חז"ל ומרדכי יצא בלפני המלך בחמש חליפות שמלות וכל זה רמז יוסף לבנימן שנתן לו חמש חליפות שמלות ליהודים היתה אורה זו תורה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור' ושמחה זה יום טוב וזאף על פי שלא קבלו עליהם היינו לדורות אבל באותה שעה עשו אותן יום טוב אינמי כענין יום טוב וששון זו מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך ויקר אלו תפילין דכתיב וראו כל עמי הארץ וגו' כי כל זה היה בספק ועל כן יש באלו השמות עניינים נכבדים ובסודות והגלוי והחשום אמר והנה יצאו מכל צרותם לרוחה ונהפך להם יגונם לשמחה ולששון והיו להוד וליקר בעיני כל רואים כן ה' אלדינו יעשה עמנו נסים ונפלאות ויוציאנו מכל צרותינו לרוחה וישים מחשבנו לאורה כמו שכתוב ליהודים היתה אורה וגו'.

פרשה כי תשא

וי בכחכם נתי יודע פסד דבר חכמת אדם תאיר פסד נפשו פסד יסופק : (קבלת ס)

מי כהחכם

וגו' חכמים על דהשו זה הפסוק על משה רבינו עליו השלום אמרו מי כהחכם זה משה שזכה לחכמת התורה דכתיב ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה ויודע פסד דבר זה משה שעשה פשרה בין

ישראל לאביהם שבשמים דכתיב ויחל משה את פני ה' אלדיו חכמת אדם תאיר פסד דכתיב ויחל משה את פני ה' אלדיו עור פניו זה תורף דבריהם על' ועתה אבא דבריהם אמר מי כהחכם זה משה שזכה לחכמת התורה ולתתה לישראל ונקראת על שמו דכתיב תורה צוה לנו משה וכתב וזכר תורת משה עבדי ונרמז זה בהא הנוספת במלת החכם שהיה לו לומר מי כחכם ורמז לה חומשי תורה היוצאים מה אורים המוזכרים בפרשת בראשית ועוד נרמז בזה ההא' מעלות גדולות שזכה בהן משה באותן ימים הראשונים והאחרונים ונתעלה בהם על שאר הנבראים ואפילו המלאכים המעלה האחת קירון פניו שזכה לו מאותו האור העליון דכתיב ונהורא עמיה שרי' ואפילו מלאכי השרת לא זכו לו כי מתחלה כתיב ויסתר משה פניו ובזה המעלה אמר ראה אתה אומר אלי העל וגו' כי זכה למעלה מן המלאך כי עתה כשאמר לו ושלחתי לפניך מלאך לא רצה לקבלו והוא שאמר רב אידי בסנהדרין אפילו בפרונוקא לא קבלינאו' והוא שאמר ליהושע ביריחו עתה באתי אני הוא שדחה אותי משה רבך וכמה שהארץ הרמב"ן על בפירושו המעלה השנית מעלת התורה שזכה בידו עתה מה שלא זכה שום נכרא שנפתחו נ' שערי בינה חוץ מאחת וזה נרמז במלת כי כהחכם כף חשבון ק וכנגדם ג' שנה של יובל וגו' יום מספירת העומר ושער ג' בקש עליה בואת הפרשה הראיני נא את כבודך שבקש ממני יתברך להודיע אמתת מהותו עד שלא תעלה ממנו דבר כאד הראות פני חבירו פנים בפנים והיתה התשובה לא תוכל לראות פני וזכה למראות אחרים דכתיב וראית את אהרן כאשר יראהו חבירו מאחוריו שאינה ראייה נמורה וכבר שאלו רבים אם היה באיפשר או בנסנע ואם היה באיפשר למדן אמר לא תוכל לראות פני ואם היה בנמנע הלאך אדון החכמה שאל דבר שהוא נסנע וכבר תירצו בזה הרבה ועיקר התירוץ שאף על פי שהיה יודע משה שנמנע הוא שיוכל בעל חומר עכורי להשיג מהות הכורא יתעלה היה חושב כי אצל עצמו היה איפשר מפני שראה שעמד בחר ארבעים יום ומ לילד לחם לא אכל ומים לא שתה וגדלול ותשש החומר שלו כאלו אינו גוף אלא שכל גמור וכמו שהוא נפרד מן החומר שאחר פרידת הנפש מן הגוף משנת ואף על פי כן היתה התשובה כי לא יראני האדם וחי כלומר בעודו חי וכן אמרו במדר בחייח אינן רואין אבל במיתתן רואין ויש בזה ב' פירושים הא' לאחר מיתתן שמש והוא וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק צפון וזו היא המעלה שזוכין אליה הצדיקים אחר פטירתן ועל זה נאמר ראית בני עלייה והנם מועטין רצה לומר אות המסתכלין באספקלריא המאירה ונכנסין בלא בר' ולכן הקשו והא כתיב שמונה עשר אלף ופירש הצדיקים המקיפין סביבו הם הם שמונה עשר אלף אלמא טובא הו ופתרץ הא דעילי כבר הא דעילי בלא בר' והפירוש השני לאחר פטירתן סמוך למיתתן כמו שדרשו בואלה הדברים רבה בפרשת והיה עקב על פסוק מה רב טובך רבי אבהו חלש וכשהגיע לשערי מיתה הוא כמה מעלות טובות המתקנות לו אמר כל אילן לאבהו כדאיתא בסנהדרין וכאמת יש שאלה גדולה אחרת מה ראה משה לשאול זאת השאלה הראיני נא את כבודך בשעת הכעס אחר עון העגל במ' יום והאמצעים שהיה כקעס ולא שאל במ' יום הראשונים שהיה ברצון' יש מפרשים שלא חזית לו פנאי כי אחר שלמד התורה ונתן לו הלוויית היה חושב לשאול ואל השם לך רך כי שחת עמך וי' שאל' שחטא היה עת רצון שמחל להם עון העגל ואחר המחילה שהיה עת רצון שאל השאלה ואינו נראה כי יתר היה עת רצון קודם החטא מלאחר החטא וי' כי בעבור שאמר ליה השם ואעשה

כי תשא

אותך לגוי גדול ורמז לו הגדולה האמיתית נתן לו מקום לשאול גדולה על גדולתו והתירץ הנכון כזה כי בעבור שראה משה שבא מורענות לישראל בענין העגל ולא עמדה להם זכותו חשב שיש חסרון במעלתו ורצה להשלים עצמו שאם במסכת מכות באותו חסיד ר' יהושע בן לוי שהרג אריה לאיש אחד קרוב לעירו ג' פרסאות ובעבור שלא עמדה לו זכותו לא אישעתי אליהו בהדיה ג' מים וכן אחד שבא על הערוה במקו' שהיה חסיד אחד באותה העיר ובעבור שכאה מורענות לאיש ההוא ולא עמדה לו זכותו לאיש ההוא לא אישעתי אליהו בהדיה כי כשהחסיד שלם הוא מנין על דורו ואין צריך לומר על בני מקומו ואין הקבה כפי תקלה להם וכמו שאמר בסוף חוריות בשמעתא בתרייתא כוליה שני דמלך רבה רב יוסף לא קרא אומנא לבייתיה ובראות משה המורענות הזה שאירע בימיו ראה לשאול לו זה השלימות' הנה בארנו המעל' השנית של משה שלמד תורה וזכה לחכמתה באותו מ' יום ומ' לילה והיה לו סיוע אליו שלמד תורה שהיא ארוכה מארץ מדה בזמן מועט כזה אלא שניתנה לו במתנה כמו שדרשו בפסוק ויתן אל משה ככלותו שניתנה לו התורה מתנה ככלה הניתנת לחתן ומה שיראה מסדר הפרשיות כי באלו המ' יום הראשונים נצטוו על מלאכת המשכן היא יותר תימה אימת' היה לו זמן אבל אין לומר ואין מוקדם ומאוחר בתורה שעשית העגל קודם לציווי המשכן כי ביום הכפרים נתרצה ואחרי כן נצטוו על מלאכת המשכן וכן כתב רש"י ז"ל וכן נראה ממה שכתוב בארבעים יום הראשונים עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן ולא אמר ואצוה אותך על המשכן והנה לבי דעת רבותינו ז"ל וכן מכריעים הכתובים בארבעים יום הראשונים למד ולא זכה לקירון פנים וכמ' יום האמצעים התפלל על עון העגל ולא היו ימי רצון וכמ' יום האחרוני חזר לקבל לוחות שניות וחזר ולמד וזכה לקירון עור פנים ולמרא' אחרות ואילו הימים האחרונים כראשונים היו ברצון ומעולים מהם וכן אמרנו במשנה תורה בלוחות שניות ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים ואפרו ז"ל מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון מכלל דאמצעים כעס' וכן נראה מהכתובים שבמ' הראשונים כתיב ואשב בהר מ' יום ומ' לילה אמר לשון ישיבה ובאמצעים כתיב ואתנפל לפני האת' היום ואת' מ' הלילה היו בתפלה ובאחרונים כתיב ואנכי עמדתי בהר לשון עמידה ואם מנין היה יודע משה מתי הוא יום ומתי הוא לילה והלא אין לפניו חשך אלא אור דכתיב ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה והשיבו כשהיה לומד תורה שבכתב היה יודע שהוא לילה וכו' כי שם למד הכל תורה שבכתב ותורה שבעל פה והמעלה הג' מעלות הנבואה שנתעלה על כל הנביאים כמו שכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וזכה לה מאותו אור של אספקלריא הפאירים וכמו שאמר כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא מתוך אספקלריא שאינה מצוהצחת דוח' ממשה דכתיב ותפוגת ה' יביש' ולכן נתעלה על האבות ועל בני דורו ועל הנביאים אחריו וזה נרמז במלת קם שהוא מורד עבר והוזהר ועתיד ולכן נתעלה ובה בתורה ג' פעמים מעלתו בנבואה' האחת בפרשת וארא על הקודמים ופרשת אם יהיה נביאכם על החושים ובפרשת ולא קם נביא עוד על הנביאים והמעלה הד' הכהונה שזכה להיות כהן גדול בעבור שלא ישא מעלה שלא יזכה לה ולכן שמש' ימי המילואים כמו שהוא מוזכר בתורה' ולדעת ר' יהושע בן לוי לא נמנע מלשמש כל מ' שנה במדבר' והמעלה ה' מעלת המלכות דכתיב ויהי בישראל מלך כדי שיהיה שלם בכל המעלות גופניות ורוחניות שיהא מנולה על כל הנביאים עליזים ותחתונים כל זה נרמז במ' כההכס' ובמדרש שאדם הראשון נכתר באלו ה' מעלות

והם נרמזות בה' האדם ידע וכמו שרמז' ר' אבא ד' וה' האדם יש לה סוד על כל פנים על כן זכה לקירון פנים וכמו שאמרנו בספרו של ר' מאיר כתנות עור כתו כתנות אור יזכה לנבוא' דכתיב וישמעו את קול ה' אלדים והוא קול פתח תורה וזכה לתורה דכתיב ויצו ה' אלדים זכה לכהונה דכתיב כתנות עור כדא וכתנות תשבץ' ובמדרש הלבישו פורפראן שלו זכה למלכות וישם שם את האדם וכת' שום תשים עליך מלך וגרם החטא והופשט מהם ומה שאמר דכתוב כתנות עור הוא אחר החטא ובספרו של ר' מאיר פי' הרמ' בן מיימון ז"ל שר' מאיר היה חושב בכתנות אור שהיו לאדם תחלה ועתה נהפכו לעור ולחומר ובחשבו ר' מאיר בזה כתב אור וי' יודע בשר דבר זה משה דכתיב ויחל משה את פני ה' אלדיו אפר בסדר מאיר דכתיב לך רד אמר הקבה למשה לך רד מגדולתך כדא וירד יהודה מאת אחיו אמר ליה משה למה אמר ליה כי שחת עמך אמר ליה וכי עמי הם ולא עמך אני העליתם ולא אתה אל אתה גרמת אני אמרתי לך והוצאתי את צנאנתי את עמי בני ישראל ואתה קבלת ערב רב והם הכשילום וזהו מאמרם אלה אלדיך ישראל שהוא מאמר ערב רב ועוד עשית רעה אחרת בשעה שאמר פרעה לישראל אינני נתון לכן תבן חיו הנוגשים אצים אומרים כלו מעשיכם והיו ישראל משימין בניהם במקום הלכנים ואמרתי לי למה הרעות אמרתי לך אלו היו אלה הילודים חיים היו רשעים נסה הדברים וכן תמצא הוציא למיכה מן הבנין והיה רשע על כן נקרא שבו מיכה שנתפסד בבנין והוא השיל שם באש ויצא העגל ועל זה אמר אתה גרמת להם אמר ליה מה עשו המירו את כבודי בתבנית שור' אמר לפניו רבונו של עולם והלא אדון הכל אתה כמית ומחיה מוריד גשמים וטללים כלום אתה מתקנא בשור אוכל עשב' אם לית ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הואי ובכל יום ויום אחיה עמם בצער ובהקסות ועתה הניחה לי בכאן נתן לו מקום להתפלל' ואעשה אותך לגוי גדול אמר לפניו זכות אבות לא תועיל להם זכותי יעמד לירעי ראה מדת דין ויצא להשמיד' מיד ויחל משה אמר למה ה' יש לשאול הדין אם משה בחטא גדול כזה למה שהוא עז היה לו לאנא חטא כמו שאמר' אה' ובשביל זה פי' הגאון כי למה כמו לאי וכמוהו למה נמות לעיניך ואין צורך כי בעבור שאל' ויחר אפי בהם ואכלם כלו צדיק עם רשע אמ' למה כמו שאמר' חלילה לך ואם זכור לאברה' שלא תעבור השבוע מהיותם לעול' גוי ועל זה כתי' וינחם ה' לא שמח לחוטא ועל כן ירד ועש' כה שעשה וחזר להתפלל כי בהיות עז בנידא אין יתפלל ואין צרי' לדכרי ר'א ועל זה אמר למה ור'א התעוררו כזה ואמר רבונו של עולם עשית כמה נסים עמכם והוצאת מצרי' בכמה מכות ובכמה נפלאו ועתה אתה רוצה לאבד הכל' משל למלך שעשה כמה הוצאות גדולו לחופת בנו ואח' קם ושרף החופ' ועל זה אמר אשר הוצאת מארץ מצרי' כאומר לפניו אתה גרמת להם כל זה עכבתם במצרי' שהיו עובדי עז ולמדו ממעשיה' משל למלך שעש' בנו בשם בשוק של זונות ריח בשמים כוער אותו והזונות כנגדו ומה יעש' אותו הבן שלא יחש' זכו לאברה' אל' כל התול' בזכו אחרי' תולין לו בזכו עצמו משה תלה בזכו אחרי' דכתי' זכו לאברה' תלו לו בזכותו דכתי' ויאמ' להשמידם לולי משה פחירו חזקיהו תלה בזכותו דכתי' זכור נא את אשר התהלכתי לפניך תלו לו בזכו אחרי' דכתי' ויגנותי על העיר הזאת וגו' ועל זה אמר שלמה ושכח אני את המתי' שכבר כתו מה ראה שהזכיר אברה' אסור במד' אף הקבה אתמול נתתי להם' הדבר והיו עכרו על אנכי ולא יהיה לך ועל לא תרצח ועל לא תנאף כמ' ז' שהרגו לחור ויקומו לצחק עריות דכתי' לצחק בי אל משה אם עברו על יהדברו זכור לאברה' שנתנסה בי גסינו' ועמדו לו כנגדן

משל לאוהבו של מלך שהפקיד למלך עשרה מרגליות לימים
כת האוהב אמר המלך בשביל אוהבי אני נושא בתו אירסתי
נתת לה בקידושים מרגליות אברה אותם כעס המלך רצה
להורגה אמר לו שושבינה למה אתה רוצה להרגה בשבילי
מרגלית שאבדה לך עשרה מרגליות חשובות יותר הפקיד לך
אביה יצאו אלו כאלו כך אמר משה ולמה הזכיר שלשת
האבות אמר אם הם חייבין שריפה אברהם נשרף על קדושת
שמו ואם הריגה הרי יצחק שהושים צוארו לפניך להריגה
אם גלות הרי יעקב שגלה אשר נשבעת להם כך לא נשבעת
להם בהרים ובימים בשמים ובארץ אלא כך היאך אתה רוצה
לכפור על שבעתך אם הם עברו על ראש דבור לא יהיה לך
אלדים אחרים היאך אתה רוצה לעבור על סופו דכתיב ועושות
חסד לאלפים וגומר כלומר בעבור אוהבי שהם נוצרי מצותי
שהם האבות שאין צריך לומר שאתה נוצר חסד לאוהביך
אם הם שומרי מצותיך ואם הם עתה דור מקולקל לסוף יחיו
עם חכם ונכון משל למלך שנשעפרדס נכבד מגפנים
נכבדים באה שנת ראשונה ועשה היין דומץ צוה לעקרו
אמר ליה ארס חכם אדוני אם עתה החמיץ בשביל שהיה
קרקע בתולה לשנים הבאים לא יהיה כך אלא יהיה ינו משוכה
כך אמר משה מיד ויבחרם ה' ויפן וירד משה לעשות משפט
בעד ובעבוריה מירש רחל ויפן שהיה יצא לאחריה פנים
בנגד פנים כתלמיד הנפטר מרבו וכמו שנחגו בתפלה
ישמע יהושע אין קול מירש יהושע וכו' וישלך מידיו חסר
יודי אמרו במדרש לקחם בידו אחת והשליכם בכעס ואחר
ושבעים קנים תפשו בידו שלא ישליכם ולא יכולו ואמר הקנה
תבדוק יד חזקה כזאת חיינו דכתיב ולכל היד החזקה ובדבר
הלל כי פרחו האותיות ולכן חסר יוד ונשארו שתי ידיו חלושות
כיד אדתי ואמרו חכמים אל כי נשארו כבדות בן קדושת
האותיות היתה נושאת אותם וכמו שאמרו בארון נושאיו
נושא עצמו לא כל שכן והיו האותיות בהם בנשמה בגוף כי
בעוד האדם חי הוא נושא עצמו ובחפז הנשמה הוא יותר
כבד וכשהרגיש משה בכבדותו והשליכם ושיכרם והסכים
הקנה עמו כמו שדרשו אשכנזי שבת ישר כחך ששברת ולא
מלשון אשכנזי קא דרש דאם כן אשר עשו את העגל דרשו
ישר אלא מושמתם בארון קא דרש דאי לא ניהא ליה היאך
מצוה לו לשמם בארון אין קשר נער עשה סניגור ורבים שאלו
היאך שיקר משה הלוחות מעצמו וחכמים אל תירצו כי קל
קא דרש ומה מסתובב ועם כל זה קשה יחזירם למי שנתנם
לו והתירצו כי משה בחכמתו הגדולה ראה שאם יחזור הלוחות
והיו קיימין ויגיעו לידם נמצאו עובדי על למפרע ובשלא הגיעו
לידם לא נתחייבו בדבור לא יהיה לך וכמו שאלו מוטב שתדון
בפניה ואל תדון באשת איש ואחרים תירצו שהלוחות נתנו
למשה לעשות מהן חפצי דכתיב ויתן אל משה וגומר כלה
הניתנת לבעלה וחכמים אל אמרו ענין גדול שנכנס בהם עין
הרע שניתנו בפרהסיא ולכן צוהו בשניות ואיש לא יעל עמך
אחר כך לקח העגל ושרף אותו פיר' המפרשים ענין התכה כי
שריפה אינו נופל בקרב וראכרם כתב כי יש דבר יושם עים
הזהב באש ולא יתך אלא ישרף אבל אמר במדרש ששרף השם
שהשליך מיכה עלה שור ויצא העגל והיו שאם במשנה תורה
ואת חסאתכם אשר עשיתם את העגל כי חזר לחטא השם
ואמר ואשרוף אותו ואחר כך זאכות אותו ויור על מני חמים
נתכוון לכדקס כסוסה לעובדים בצנעה ולאותן שעבדו
בפרהסיא עשה משפט בפרהסיא דכתיב מי לה אלי וכו' וחל
אם שהיו שם ד' כתות מי שעשה בעדים והתראה בסיף על
יד בני לוי עדים בלא התראה כמנהג דכתיב ויגוף ה' את העם
לא עדים ולא התראה בתורקן ומי שלא עבדו ולא מינו

בידיהם אמר אעלה אל ה' אולי וגומר ונראה מכאן כי שם
לוי לא היו בעצה ולא עבדו העגל ומה שכתוב כאן כי איש
בבנו ובאחיו וכתיב האומר לאכיו ולאמו אביו הוא אב אמו וכן
הוא אומר אלדי אבי אלדי אברהם ואת בניו בתו הנשאת
לישראל דבני בנים הרי הם כבנים ויפול מן העם כשלוש לפי
איש שמעתי בשם התוספות שהעובדים היו אלפים ג' אלפים
מתו בהדרקון וזה כנ' אלפי איש של הדרקון ואם כי זהו מה
שכתב במדרש על כתוב אחד אלה מצאתי על שעשומעשה
אדם הראשון שקצצו בנטיעות ואשה בכל אלה לא מצאתי
שלא היו נשים באותה עצה ולא נתנו נופחם ומה שאמר
אחד מאלף אלף אחד ממאה אלף דהיינו אלפים ולקח הכללים
ואמרו כי על זה זכו הנשי למצוא ראש חדש ואח' הקטנה חזר
והתפלל ואמר מחני נא כלומר מספר חיים מן העולם הבא
והיתה התשובה לא אמת צדיק בעבור הרשעים מי אשר חפא
לוי וגו' ולפי הפשט מספרך שלא יכתב שם משה בכל התורה
כדי שלא יזכר ולא יפקד שלא יזכרו דורות הבאים לא היה כדאי
להניין על דורו והוא לי לחרפה ויש אומרים מספרך הראשון
שהראה הקנה לאדם דור דור ודרשו דור דור ופרנסיו
והראה לו כל דור ודור ומנהיגו ואמר מחני מאותו ספר ויש
אומרים שכל התורה שמותיו של הקנה ואם יחסר אות אחת
יחזור העולם לתוהו ובוהו וכזה חפץ הוא וחסם מלא רחמים
ולא רצה ומחל להם ונגף והארץ להם עד יום פקדי וכמו
שאמרו אין פורענות באה לעולם שאין בה אוקיא מעון העגל
ועל זה נאמר בחרבן הבית קרבו פקודות העיר וצוה השם
שיורידו עדים מעליהם ויש כאן מקום עיון שכבר כתוב כי
כששמעו ישראל לא אעלה מקרבך וישלח לפניך מלאך
התאבל ולא שתו איש עדין עליו אם כן מהו זה שאמר להם
הורד עדיך מעליך ויש אומרים אין מוקדם וסאוחר בתורה
כי הדבור היה קודם המעשה ויש אומרים כי שני עדי קבלו
במיני אחד כנגד אנכי ואחד כנגד לא יהיה לך אותן ששמעו
מפי הגבורה וכשעברו על לא יהיה לך בעשותם העגל נתביישו
והורידו אותם עדי' זהב כנגד אנכי לא הורידו שחשבו שלא
עברו והשם אמר להם שיורידו גם העדי האחר שהעובר על
לא יהיה וגו' עובר על אנכי ועל כל התורה כלה והיינו דכתיב
ויתנצלו בני ישראל את עדים וגו' ויש אומרים כי מלכוש מביק
היה מאותם מלכוש' שכתב לשים המלאכים שנבראו ביום ה'
כשמראים עצמם להסידים וכשחטאו ישראל בעגל נתביישו
מלכושם שהלכוש היה חרות מפלאך המת שלא היה יכול
ליקרב אליהם ולבשו אותו תחת בגדיהם שבתחלה היו לוכשין
אותו מלכוש עליון והיו ולא שתו איש עדין עליו כמש' ואל'
הקנה שיורידוהו לגמרי שלא ילכשוהו כלל והיו ויתנצלו בני
ישראל וגו' והיה תשובה גמורה שספרו עצמן ביד מלא המל'
ואמרו שלקח משה אותו מלכוש והיינו דכתיב ומשה יקח את
האהל מן בחלו נרו עלי ראשו והיה מה שדרש על שה על שלמה
שה זה ישראל דכתיב שה פזורה ישראל' שלמה זה לבוש האור
ומשה נתחכם על ענין המלאך כמו שכתוב בתחלת הדרשה
ומה שכתוב פנילכו ואם אין פניך הולכי אספקלריא שאינה
מאיר והשני אספקלרי המאיר ויש פ' אחרי' בזה ויש לשאול
שהוא של שלשה דברי' הוריעני נא את דרכיך והלכת שכנית
בניהם דכתי' וראה כי עמך וגומר ואלה ישרה שכינתו באומות
העול ש' ונפלינו אני ועמך וגו' היאך השיב על האחרון תחיל'
ותירצו כי צרכי צבור עדיין ושלא כדברי ראש' ועל זה נאמר ומי
יודע משה דבר לשון משה ויש מפרשים מן פתרון דכתיב
מפשר חלמין שהתיר הנדר כמו שדרשו ויחל משה מלא יחל
דבריו ולכן נקרא איש הארץ כאיש הפפר נדרי אשתו והוא סוד
גדול וזהו פניה לדין ובמדרש כתיב מושל באדם צדיק מושל

כי תשא

וראת אלדים זה משה אמר הקבה אני מושל באדם מי מושל בי צדיק דכתיב צדיק מושל יראת אלדים זה משה אמר הקבה כביכול שאני גזור גזירה וזוהא ממשלה מעש ברבי שמעון בן הלפתא שעלה לצפרי לברית מילה עם קצת מרבנן והיו בסעודה והיה אביהן משקה להם יין ואמר להם כשם שזכיתי לתת לכם יין במילתו כך אוכה להכניסו לחופה ואשקה לכם יין ואמרו אמין כשיצאו פגע בהם שליח של בריות פירוש מלאך המות והיה עצב אמר ליה אמאי עציבת אפר להון כי שמעתי מה שאמר אבי הבן ומה שהשבתם לו ופתקיה דדין הוא עמי לתלתין יומין אמר ליה רבי שמעון ופתקנוהו עם עמך הראם לנו אמר ליה אתם עוסקים בתורה ובמצות תמיד ואין לי רשות בכס אמר ליה כשם שאין לך רשות בנו כך אין לך רשות בדברינו דכתיב צדיק מושל יראת אלדים הקבה גזר שיהיו עליונים עליונים ותחתונים תחתונים בא משה ועשה עליונים תחתונים ותחתונים עליונים דכתיב וירד ה' ומשה עלה הקבה גזר עליונים שלא יאכלו ותחתונים שיאכלו בא אברהם וגזר על העליונים שיאכלו ומשה גזר על התחתונים שלא יאכלו דכתיב להם לא אכל גזר הקבה על חסידים ועל חיבת יבשה בא משה ועשה בהפך דכתיב ויבואו בני ישראל ואלישע בנחל גבים גזר הקבה שחשמים מקלסין תמיד דכתיב חשמים מספרים כבוד אל עמד משה ושתקן דכתיב האזינו השמים ואדברה שמש שנאמר ממזרח שמש עד מבואו בא יהושע ושתקו שמש בגבעון דום גזר הקבה על הקיץ קיץ ועל החורף חורף עשה שמואל מן הקיץ חורף דכתיב הלא קציר חטים היונו ואלהיו החורף קיץ דכתיב אם יהיה השני האלה של ומסר כי אם לפי דברי גזר הקבה על חסידים ועל הילולה לילה בא עקב והפך כי בא השמש וגומר ויורח לו השמש ובמדרש ר' שמעון בן יוחאי דורש וזכר מות יבאיש וגו' על ענין העגל ופירש זכר מות אלו ערב רב שהיו בישראל וכמו שהזכיר חמת יבאיש ויסריח שמן ורוח כן הערב רב הסרית ריחן של ישראל וזהו עד שהמלך במסיבו נרדף נתן ריחו כמו שפירש במדרש הוית יקר מחכמה זה אהרן ועשה סכלות מעט ויש לשאול היאך קורא אותו סכלות מעט והלא עז חסא גדול היה וכמו שאמר משה אנא חסא העם הזה וזה יתורץ בסוב לרעת הרמב"ן אל שהחטא והשאלה תחלה לא היתה רעה כי הם מתחלה לא בקשו עז ותחילה להם כי לא אמרו אלא אשר ילכו לפנינו במקום משה כי משח לא היה אלוה ולא העלם באותות ובמופתים שעשה הוא שהשם הוא הנושא אותם ואין יאמרו בעבור שנסתלק משה קום עשה לנו אלדים ועוד כי אם כוונתם לעז היאך היה אהרן קדוש ה' עושה עז ולא היה נהרג תחלה והנה חנניה מישאל ועזריה שלא הגיע קדושתם למרסית כף רגל אהרן מסרו עצמן על קדושת השם כל שכן וכל שכן אהרן אלא האמת כמו שאמר שלא בקשו אלא דבר מנהיג במקום משה והם לא בקשו שום צורה ולא שום דמות בעולם שאהרן הוא המציא זו הצורה ולכוננה טובה והאריך הרם אל בזה פירוש הרב אין צריך לכתבו כאן ועל כל זה לולי תפלת משה היה נענש אהרן ובניו בעבור הגרמא שאמרו אל שעל זה הענין מתו בניו כמו שדרשו בפסוק על כל דבר משע שהם דרשו אותו על ענין העגל בעין אסמכתא אמר על כל דבר משע הפשיעה שמשע אהרן שגרם לישראל עון גדול ועונש גדול על שורש שעשה להם צורת שור דכתיב וימירו את כבודם בתבנית שור על חבור אלו ערב רב שבקשו מנהיג דכתיב ויקהל העם ובכל מקום שאמר העם הוא לשון גנאי דכתיב ויחל העם ללות על שח אלו ישראל שבא להם תקלה על יד דכתיב

שח פזורה ישראל על שלמה שגרם להם להוריד עדיים מעליהם אשר יאמר כי הוא זה על שאמר כי זה משה האיש עד האלדים זה משה דכתיב נתתיך דבר שניהם אהרן וישראל אשר ירשעון אלדים חסר כתיב זה משה ישלם שנים וזה נדב ואביהוא לרעהו זה הקבה דכתיב זה דודי וזה רעי ואף על פי שבעון אחר במו ככו שחוציצו הכתובים עם כל זה לולי עון זה שעשה רועם קצת כדאי היה אהרן להנין על בניו אלא שהיה נוף ולא עמדה להם זכותו ועל זה אמרו כי בעונות מתו בי העון היה סבה הנה כי סכלות מעט היה תחל לא שנתפסם אחרי כן להשתחוות לצורה ולזכות לה כי אז היה עז וחטאה גדולה ואין צורך לדברי המפרשים בענין אהרן במה שכתב ר' אברהם אל בשם המפרשים ולדברי הגאון אל שהוא כענין יהוא ור' אברהם אל הולך קצת בשטת הרב רבינו משה בר מייסון אל ולכן קראו הכתוב סכלות מעט כי בתם אחד בבגד חשוב עושה רועם גדול מכבוד אחר כן לפי מעלת האדם הפרט או הכלל כן עושה רועם בו מדה מגונה קטנה יותר מבאחרים שאין חשובים וכן קרה לאהרן וכן קרה לנו אנו בית ישראל שאנו רואים האומות חוטאים כמה עבירות גדולות ואין בהם עושה טוב גם אחר ואין בקייסין אפילו מצוד אחת משבעה מצות שנצטוו והם מנעיסים בכל יום לשם עליה ואין נענשין כמונו שמדקדק עלינו ואנו מודים ומיסרי ונענשים בכל יום וזה כמו הזכיר בשמן הרוקח הנכבד עושה רועם מה שלא יעשה שרץ גדול בשמן עב ועבור ולכן דימה היצר לזכור כי בתחלה הוא דק וחלוש כמו הזכיר ואחר כך הולך וגדל וכמו שדרשו בפסוק הוי מושכי העון בחבלי השוא בתחלה חבל דק ואחר כך נעשה עבות גדול וכן קרה לנו כי חשפן המשיפין יורד וכתעז ומקטרג בראותו כי השם נתן לנו תורתו וכוונתו לשקן בתוכינו בא הזכיר הזה ורקד בינם והכשילם לאביהם שבשמים ועשה בהם רועם גדול באבדן הלוחות שהיו חורין ממלאך המות וחורין משעבודן מלכיות בי אף על פי שנקנסה מיתם על חסא אדם הראשון בזה היה בתכפר ואותם שהיו מתים לא היו פתים על ידי מלאך המות אלא בגשיקה כמו שהיתה באה בנפיתו כן היתה יוצאת כל עוכת שבא כן ילך ולא היה מבאיש הגוף ורמה לא היתה כי אלו הסורחנות באים ממלאך המות כל זה גרם לנו זה העון הקל ועשה בנו רועם גדול שאין פורענות בא לעולם שאין בו וכו' דכתיב וזיום פקדי וגו' ונרמז בתורה בפרשת סושה איש איש זה הקבה דכתיב ה' איש מלחמה אל חכה זה אהרן ופרע' כי פרעה אהרן גרמו לסילוק שכינה בגלות קמח שעורים כמה צערים וצרות בגלות לא יתן עליהם שמן זכות אבות ולכוננה זכות אסחות כמו שכתב כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו וכבר שאל המלך הכוזר לחבר והרחיב פיו בזאת החרפה והשיב לו כי זה הענין מורה על קדושה גדולה בזה האומה ששאר האומות עושים צלמים ועבודה זרה וליכא דאשגח בס' וישראל שלא עשו אלא זו הצורה ולא לכוננה לעבוד אותה אלא קצתם ואותן שקלקלו לקו בכמה עונשין אין זה אלא מקדושתם ומעלתם שאין רצון השם שיהיה בהם שום רועם והביא לו ראיה מהבגד החשוב כמו שאמרנו וזה נראה דרך ישר וכתב הרמב"ן כי באותן הימים לא היו מאמינים אלא במוחש או במדומה אלא היחידים והיו עובדין לצלמים ועל כן חשיב מלך אחד לאחד שאמר לו שיש אלוה שאינו נראה לעין והוא מושג מצד השכל אין אני רואה לאותו אלוה ואין אני רואה לזה שאני עובד והשיבו החכם אתה חסר הראות האמתי וישראל גדלו במצרים בזאת האמונה דכתיב איש שקוצי עיניו וגו' ואלו בי צלמו של מיכה עבר עמם בים דכתיב

וירא משה את כל המלאכה וזה היה בראש חדש ניסן
בשצוה השם למשה בחדש הראשון באחד לחדש תקים וגו'
והכוונה בזה הצואה למשה בעבור כי עיקר שכינת התחתונים
ואין שריית שכינה במשכן אלא כשהוא מוקם לא כשהוא
מפורק וראוי הוא שתשרה שכינה על ידי משה רבינו ע"ה דכתי'
ועניים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה וכי רשעים מורחים באויר
הם אלא שהם משכינים שכינה בתחתונים שכבר אמרנו בל'
הפרשיות שעברו במעשה המשכן ובית עולמי ותכונתם וכל
הפרטים הם ציורים דוגמא לציורים רוחניים ועל כן באו כל
המעשים וסודות הכלים על ידי משה כמו שכתוב בזה הפרשה
ויתן וישם ויקם שרומן למשה שהוא המסדר הכל ואמר בכל
פרט ופרט כאשר צוה ה' את משה והיה יכול לזכור הכל בפעם
אחת אבל לרמז כי בכל פעם ופעם ענין גדול והם כנגד יח
אלף עולמות היוצאים מתשעה כאסורות הגוליות במעשרת
בראשית כי מאמר בראשית סתום הוא ואין בו התפשטות כל
אפילו המחשבה אסורה בו ומן התשעה יוצאים העולמים כל
אחד כלול דין ורחמי ועל כן הם יח כנגד ח' אלף עולמי וכנגד
יח חוליות שבשדרה וכנגד יח ברכות והיו העולמות יח אלף
כמו שכתוב רכב אלדים רבותים אלפי שנאן' ואמרו חכמים
ל' אל תקרי שנאן אלא שאין אלפי' שאין ולכן לא היתה
ראויה זו הצואה להקים המשכן ולסדר כליו לא למשה שהוא
צדיק יסוד עולם והוא חמקיים עולמות כי כשהוקם המשכן
וכנגדו נבנה המקדש נתנו יסודות עולם דכתיב ושמתי מקום
לעמי ישראל ושכן תחתיו ולא ירגז עוד' ואמרינן במדרש
חיות בפסוק באתי לגני אמר רבי לוי עיקר שכינה בתחתונים
היתה דכתיב וישמעו את קול ה' אלדים מתהלך בגן' בא אדם
הראשון וקצץ בנטיעות ונסתלק לרקיע ראשון' בא קין הרג
הבל נסתלק לרקיע שני' בא אנוש ועבד ענוך וזה נסתלק
לשלישי' באו דור המבול השחיתו דרכם נסתלק לרקיע
רביעי' באו בוני המגדל נסתלק לחמישי' בא נטרוד נסתלק
לששי' באו סדומים נסתלק לשביעי' בא אברהם הוריד
השכינה מן השביעי' לששי' בא יצחק והורידה לחמישי'
בא יעקב והורידה לרביעי' בא לוי והורידה לשלישי' בא
קתה הורידה לשני' בא עמרם הורידה לראשון' בא משה
הורידה לארץ למשכן ועל זה באה הצואה למשה להקים
המשכן שהוא ראוי להשרות שכינה בתחתונים' ואמרינן
בילמדנו כל מה שהיה בעולם היה במשכן' כתיב בעולם נוטח
שמים כיריעה' ובמשכן יריעות עוים' בעולם יהי רקיע ויהי
מבדיל' ובמשכן והבדילה הפרוכת' בעולם יקו המים'
ובמשכן כיור וכו' בעולם מאורות' ובמשכן סגורות'
בעולם עוף יעופף' ובמשכן כרובים' בעולם נעשה אדם'
ובמשכן אהרן כי הוא במקו האדם הגדול אברהם' וזה למדת
חכמה מרת אדם הראשון כי עולם חסד יבנה' ולכן אהרן
בגמטריא לנו ואברהם רמז רחם תזכור ה' אלי' ח' בגדים של
כתונת המפורשים בבגדי אהרן' בעולם ויכלו' במשכן
ותכל' בעולם ויברך אלדים' ובמשכן ויברך אותם משה'
בעולם ויקדש אותו' ובמשכן ויקדש אותו ואת כל כליו'
ולכן זכה משה ע"ה השלם בכל השלימות ובכל המעלות
שהיו באדם הראשון כמו שאמר בפרשת כי תשא לשמשבו'
ימי המליאים ולהקים ולפרק ולעשות חלקו כמו שזכר כל
ישראל המתנדבים בעם כי ישראל האנשים והנשים עשו
חלקם במשכן וסייעו שם כמו שכתוב בפרשה והנשיאים
שאחרו עצמם נכתב והנשיאים חסר נשיאם כתיב ואפי' שהיתה
כוונתם לטוב שאמרו יתנדבו הן וכל החיסרון נשלים אנהנו
וישראל השלימו הכל דכתיב והמלאכה היתה דיים וגומר'
והביאו הכל בשני בקרים דכתיב בבוקר בבוקר וכשראו כן
הביאו

תקבר בים צרה זה פסל מיכה והוא אתה ידעת את העם כי
ברצ הוא כלומר שטופים בעבודה זרה וכוונות משה אצלם
היה מכריזם וכשחשבו שמת חזרו לסורן ואהרן בחר להם
אחד מן הכהנים וזהו כי שחת עמך ענין עבודה זרה אמר
בשה חטאה גדולה עד כאן' ולזה הדרך יהיה תימה מאהרן
מה שתמחו עליו היאך עשה עז והנה חנניה וכו' ודרך
הרמב"ם ל' נכון וישר הנה דברנו כל הצורך ונשלים הכתוב
שהתחילו חכמת אדם תאיר פניו זה משה דכתיב כי קרן עור
פניו' אמרו במדרש מהיכן זכה משה לקירון פנים אמרו
מן המערה דכתיב ושכתי כפי מידו של הקבלה שסך עליו
דכתיב וקרנים מידו לו' ויש אומרים שהיה מלמדו פנים
בפנים' ויש אומרים ממה שנשתתף בקולמוס העבירו על פניו
ונמל אותו הקירון ומה אמרו פני משה כפני חמה וכל זה
זכה משה בענין הלוהו' והוא וקרנים פניו לו ושמ חבין ראשי
תיבת הלוהו' כי לוחת כתיב וזה האור הוא הצפון לעתיד לבא
לצדיקים כמו שאמר ננו לצדיקים לעתיד לבא ועל זה נאמר
וזהו יום אחד הוא יודע לה לא יום ולא לילה וגו' כלומר יגיע
זמן שישימש אותו האור לישראל ויהיה תמיד בלי הפסק ולא
יהיה נהנה זה כמנהג יום ולילה אלא הכל יום זה יהיה לעד
ערב שיהיה אור בסוף האלף שהוא הערב שבת הגדול והוא
עולם הבא שהוא שבת לחי העולמים ובזמן המשיח מהרה
יגלה נודך ונתלבן שניהם כלנו ראויין לאותו אור שיסתלק
שטן ופגע רע ויצר רע כמו שנבאו כל הנביאים על זה ורוח
הטומאה אעביר מן הארץ ולא נצטרך לפרח אדומה כי בעון
העגל הוצרכנו לה' וכמו שאמרנו ל' ונבא האם ותקנח צואת
בנה' משל על העגל שהאם מסירה עון העגל ונהיה זכאין
לאותו אור שהכתיב הנביא באמרו מה רב טובך אשר צפנת
ליראיך ופעלת לחוסים כך נגד בני אדם:

פרשת ויקהל ופקודי

ויקח נועם ק' אלקינו עלינו ומעמס ידיו כוננס עלינו ומעמס
ידיו כוננסו: (תפילין ב')

ויהי נועם

הפסוק הזה נאמ' במזמור תפלה
למשה איש האדים שהוא נכבד
עד מאד' וכפי קבלת חכמים ל'
אכרי מלצה בשעת הקמת המשכן' ושאר התפלה התפלל
בהר על עון העגל עד תשלום אחד עשר מזמורים שלא נזכר
בהם שם המדבר ואמרו משה ואהרן' וכן מוכיח המזמור
שמדבר בענין והתשובה וישראל שחטאו בעגל היו כלם בעלי
תשובה ומסרו עצמן למיתה כשהפשיטו עדיים מעליהם כמו
שאמרנו בפרש' האחרת ולזה התפלל עליהם ולא התפלל על
שמעון כי אביו יעקב לא ברכו ולוי היה בעל תשובה ונתעסק
בתורה המכפר הכל דכתיב אם יכופר עון בית עלי כוננס וכנחה
כל הימים' ואמרו כוננס ומנחה וכו' ועור שמלאו ידיהם בענין
העגל ונכנסו בעבור זה בכלל ברכה כמו שאמר ולחת עליכם
היום ברכה ואחר שבירך אותם התפלל לשם על ענין המשכן
שתשרה שכינה במעשה ידיהם' ומה שהתחיל איש האדים
בבר אמרנו כי הוא לענין ואפילו שנאמר כן בדוד ואליה לא
היו בזה המעלה ועל זה אמרו מושל באדם צדיק מושל יראת
אלדים אמרו אני מושל באדם מי מושל כי כביכול צדיק שאני
גדול גוריה והוא מכשלה' ואמרו ויהי נועם ה' אלקינו וגומר
שתשרה שכינה במעשה ידיהם וזהו מה שנאמר בזה הפרשה

וּפְקוּדֵי

שני' וכמו שכתבנו בפרשת בא אל פרעה ונחזור לעניינו כי נתעשרו ישראל בראש חדש-נסן בעשר עשרות שנטלו אותן השנוין בסדר עולם. וכן ראשון למעשה בראשית לגשימים. ולכהונה. ולנשיאות כפים. לירידת אש. לאכילת קדשים. לשכינה. לאיסור הכמות. לחדשים. ואמרו כל כי משה ע"ה נתיירא מעון העגל שמא לא יהיה רצון השם ית' לשכון בתוך בני ישראל לאחר עון העגל ולכן באה פרשת כי תשא בין פרשת ויקחו לי תרומה למלאכת המשכן שהיא רמוזה בפרשת ויקהל ולאחר שנתכפר להם עון העגל ביום הכפורים ירד למחרתו. והקהל את בני ישראל וכשרם ואמר להם כי השם מחל להם עון העגל ומצוה להם לחזור ולעשות המשכן אשר בחר בו מתחלה קודם שביצור החלחות כי לכן שנתרצה להם הקבה ונתן לו לחות שניות וכתר עפו בירר חדשה והבשיתם שילך השם בקרבם. הנה חזרו לקדמותן ולאהבת כלולות וידעו שתשרה שכינתו בתוכם כמו שאמר לו תחלה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. והתחיל במצור שבת לשתי כוונות. האחד להורות כי מעשה המשכן הוא מכוון כנגד מעשה בראש וזה באה תליא וכמו ששבת השם ביום ה' מכל מלאכתו כן צוה בכאן לעשו מלאכה ששה ימים גביום חטביעי ישובת שהוא רמז למעשה בראשית ולחשבון ימות עולם. ועוד כוונה אחרת שאין מלאכת המשכן דוחה שבת והשם אמר ענין השב למשה אחר מצות המשכן ומשה הקדימו קודם עשיית המשכן להורות כי הוא ראשון ואחרון ועולמו נעוץ כל סופו בתחלתו ואחר זאת הצוהה נזדרזו כל בית ישראל האנשים והנשים להביא נדבה למלאכת המשכן והיודיענו בפרשה שחור ענין המשכן והאריך בהקמתו וכל עניינו ולא היה צריך להאריך לו שיכתוב בכל אשר צוה השם את משה בן עשו בני ישראל אבל טעם האריכות לכ כוונות. האחד שעשו כל המלאכה בשלימות לא חסרו דבר. ועוד להודיענו שכל הפרטים שבמשכן כל אחד ואחד יש בו ענין ולא היתבו דבר לבטלה ולכן יחד לכל דבר ודבר כאשר צוה ה' את משה. והודיענו שאהבתו וחפצו הוא עמנו עתה בקורם החטא. ועוד למדנו מואת הפרשה זירזו ישראל במלאכת המשכן שהיו חסידי עליין ולא הפילו דבר ארצה מכל אשר צוה להם ונזדרזו הנשים יותר מן האנשים כמו שכתוב ויבואו האנשים על הנשים כלום שקדמו הנשים לאנשים. וים על הנשי כמו עם הנשי כמו ולא שתם על צאן לבן. ומה שהביאו הנשים הכבשי נשים חד וגו' טבעת עגיל וכו' כל בלי זה יש במדרש שהביאו אותם לכפר על מעשה העגל כמו ה' בקר ישלם תחת השור ועל שלא פקדו נזיבים במעשה העגל וכן הנשים למצות ראש חדש שהוקם המשכן בראש חדש. ועוד במדרש כי העי' היו באות מאלוהי' ככל יום וזולתי בשבת ובראש חדש שהנשים התכבדות היו שוות שער העי' כמו שהוא מחובר בגוף. ויש הכתוב בהבמה טו את העי' ובעבור שלא היו באות ברח וכן הנשים למצות ד' ויעוד וכן הנשים לעשות כיור וכן סמראותיהן כל הכתוב בסמראות הצובאות והן אותן הנשים ששלפו ביצרן והיו מתפללות יומם ולילה הביאו מראיהן נדבה שמתחלה היו רואו בהן והיו מתקשטות והיו פרות ורבות ומעמידות צבאות רבות. ועתה כשפרשו מתאות העולם הביאום אל משה וכשה היה מואס בהם אמר לו חקבל למשק קבל מהם כי הם סבבו להעמי צבאו בשרא אותה שעה קבל משה על מ' הדבר ועש' מהם הכיור הנגבד שמטיל שלום בין איש לאשתו. ועוד למדנו מן הפרשה גאמנות האומנים שאמרו למשה פרבים העם להביא ונאמנות הנגיד המצוה עליהם שצוה להעביר קול במחנה שלא יבאו גרבה עוד בבוקר. ועוד למדנו דרך איך כמשה שראו

להשגת

להשמר מחשד הבריות ונתן חשבון מכל הנדבה הבאה לידו
אָנֹכִי יִהְיֶה נָקִי מִחֶשֶׁס עֲשֵׂה זֶה מִפְּנֵי קֶצֶת הָעַם שְׁחִי מִלִּיזִים
עָלֶיךָ כִּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ בַּפִּסּוֹק וְהִבִּישׁוּ אַחֵר מִשֶּׁה שִׁישׁ מִי שְׁדוּרִשִׁין
אוֹתוֹ לִגְנָאִי וְהוּא נָתַן חֶשְׁבוֹן מִהֶכֶל לְצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת וְכִבֵּשׁ
בַּמִּסְכָּת שְׁקָלִים אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס לֹא בַּפְּרָגוֹד וְלֹא בַּמִּנְעֵל וְכִי
עַד וְהִיָּיתָם נָקִיִּים מִדֹּם יִשְׂרָאֵל וְעוֹד לְפָדְנוּ מִזֶּה הַפֶּרֶשׁ כִּי
הַקִּדִּי בְּצִלָּל הַמֶּשֶׁכֶן וְאַחֲרָיו הָאֲרוֹן וְהַשְּׁלֶחֶן וְהַמִּנְוָר וְהַמִּזְבֵּחַ
וְהַחֲצֵר בָּל זֶה שֶׁעַם נִכְנָס שְׁלֹא הָיָה כֵּן בְּצוּאָה וְעַל כֵּן אָמַר יוֹדֵעַ
הִיא בְּצִלָּל לְצַדֵּק אוֹתוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ בְּהֵם שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְלֹכֵן
הַקִּדִּים הַמֶּשֶׁכֶן כִּי כֵּן בַּמַּעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית תְּחִלָּה שָׁמַיִם וָאָרֶץ
שֶׁבִּנְגִנָּה הִירִיעוֹת וְהָאֲדָמָה וְאַחֵר כֵּן הָאֲרוֹן שָׁבוּ הַלְּוִיִּם כִּנְגֵד
יְהִי אֹרֶץ וְאַחֵר כֵּן הַשְּׁלֶחֶן כִּנְגֵד יוֹם שְׁנֵי שָׁאִין בּוֹ כִּי טוֹב וְלֹכֵן
אֵין הַבְּדֵל בֵּין שְׁלֶחֶן וְלַחֲמוֹ כִּי מִצִּיּוֹן תִּתְּחַת הָרֵעַם וּמִצִּיּוֹן
זֶהָב יֵאָתֶר וְלֹכֵן נֶאֱמַר בְּכִי טוֹב בְּעֵמֶל כִּי מִשֶּׁם חָשׁוֹב וְהָרַע
כֵּאֵל בְּזִמְנֵי שְׁעוֹשִׂין רָצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם כֵּאֵל בּוֹמֵן שָׁאִין עוֹשִׂין רָצוֹנוֹ
וְהוּא עֵינֵי גְדוֹלִים וְאַחֲכֵי הַמִּנְוָרָה כִּנְגֵד הַמִּאֲוֹרוֹת וּמֵאֲרֵת כְּתִי
וּמִקְבֵּלֵי דִין מִדִּין וְהַלְּבָנָה מוֹתֵאֵמֶת בַּחֲמָה כְּעֵינֵי פֶרֶץ וּזְרָחִי
וְאַחֲכֵי הַמִּזְבֵּחַ כִּנְגֵד בֵּית רֵאשׁוֹן וּשְׁנֵי הַבָּאִים מִכַּח הַמִּאֲוֹרִי
אַחֵר כֵּךְ כִּיּוֹר וְכֵן כִּנְגֵד יוֹם ה' יִשְׂרָאֵל הַמִּי אַחֲכֵי חֲצֵר הַמֶּשֶׁכֶן
כִּנְגֵד בְּרֵאשִׁית הָאָדָם וְכִהְיוּת כָּל אֱלֹהֵי הָעֵינִיִּים גְּדוֹלִים הִיָּה
סִגְלָל מִשֶּׁה רַבִּינֵי שֶׁתִּשְׁרַה שְׁכִינָה בַּמֶּשֶׁכֶן וְאָמַר וְהִי גוֹעֵם ה'
כִּי גוֹעֵם הוּא שְׁכִינָה כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם ה' וְעוֹד אָמַר
בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמֶה שֶׁנִּהְיָ הָעַם לְהַתְּחִיל מוֹצֵאֵי שֶׁכֶת מִזֶּה הַפִּסּוֹק
וְכּוֹפְלִים אוֹרֵךְ יָמִים כְּדִי לְהַשְׁלִים קֶבֶט מְלֹת לְהַרְחִיק מִמֶּנּוּ
הַמִּזְכִּיקִים כִּמוֹ שֶׁאָמַר חֲזַל עַל פִּסּוֹק וַיְחִי אָדָם קָל שָׁנָה וְיִוֹלֵד
בְּדִמּוֹת וּבְצִלְמוֹ אִמּוֹ כָּל אוֹתָן קֶבֶט שְׁנֵים עָר שְׁנוֹלֵד שֶׁתִּהְיֶה
אָדָם נוֹזֵף וּמוֹלִיד רוּחוֹת וְשָׂדִים וְלֹכֵן נִקְרָא יוֹשֵׁב בַּסֵּתֶר עַלִּיּוֹן
שִׁיר שֶׁל פְּנֵעִים וְנִהְיָ לֹאֲמָרוֹ בְּמוֹצֵאֵי שֶׁכֶת שִׁישׁ בְּכָל הַשְּׁבוּעַ
מִלֵּאכָה אֲבָל אֵם אֵין בְּכָל הַשְּׁבוּעַ מִלֵּאכָה אֲפִילוֹ יוֹם אֶחָד לֹא
נִהְיָ וְיֵשׁ אוֹמְרִים שָׁאִין בּוֹ אוֹת וְזֶן שֶׁהָאֲמָרוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלִי
יָן לְהַנְצִל מִן הַפְּנֵעִים שֶׁהוּא עֲצוּמוֹ יָן וְלֹא כִי בַּעֲבוּר זֶה אֵין

בכל זה השיר ז' ב' ו' שבתות יש בשנה שאין אומרים אותו והם
ב' שבועות של פסח על הרוח ושבוע של שבועות ושבוע של
ר' ושבוע של יום הכיפורים וב' שבועות של סוכה ועוד אמרו
שהנשמות של פושעי ישראל הנדונים בגיהנם יש להם מנוחה
ביום השבת ואינם חוזרים לעונשם עד שמשלים סדרן ולכן
אומרים אותו בקול נעים ועוד במדרש כי רמז למשה בואת
התהלה ג' מקדשות בתהלה התהלה על המשכן להשכן
שכינתו בו ועל ידי זה אומר ויהי נועם ה' ועל בית ראשון אומר
ומעשה ידינו כוננה עלינו ועל בית שני אמר ומעשה ידינו
כוננהו ועל העתיד ליבנות במהרה בימינו אמר וישב בסתר
עליין בצל שדי יתלונן אומר לה' מחסי ומצודתי וגו' כי הוא
יצילך מפח יקוש וגו' פול מציד וגו' אלך לא יגשו וגו' כי הוא
יהיה קים לעד לא ינתש ולא יחרס ולא יתמשכן עוד כי הוא
במושכן בעוונותינו וכמו שדרשו משכן העדות שנתמשכן ב'
פעמים וזל אמרו אם חבול תחבול שלמת רעך זה הקבה
דכתי' עוטה אור בשלמה נוטה שמים ביריעה ולכן היה ריעות
עוים רעך זה הקבה כפה זאת אמר זה דודי זה רעי עד בא
השמש לזמן באת המשיח יורח אורך דכתי' וזרחח לכם יראי
שמי שהשכינה תהיה שם תמיד בלי הפסק ולא יהיה כשאר
מקדשות וכמו שאמר גם בן משה בפרשת וזאת הברכה
אשר בריך משה לבנימין אפר ידי ה' ישכון לבטח עליו
שחוא ידי ה' ישכון בחלקו בית המקדש שנקרא ידי ה' שכינת
ראשון שכן עליו הכבוד ולא היה קבוע בפנים ועל כן נסעה
אותן המסעות שנסעה ובבית שני היתה חופפת ובבית
השלישי העתיד יהיה בין כתיביו ויקראו לירושלם כסא האמן
וכן יהי רצון כמו שכתוב והיה ביום ההוא יקראו לירושלם
כסא ה' וגומר :

בשלם ספר ואלה שמות תהלה ועון לשוכן בשמי מרומות :

חוק